

UNIVERZITA
PALACKÉHO
V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA BOHEMISTIKY
TEORIE LITERATURY

Mgr. Petr Plecháč

PRINCIPY VÝSTAVBY ČESKÉHO VERŠE

Dizertační práce

PRINCIPY VÝSTAVBY ČESKÉHO VERŠE

Dizertační práce

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA BOHEMISTIKY

Autor: Mgr. Petr Plecháč
Obor: Teorie literatury
Školitel: doc. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.
Klíčová slova: metrika, verš, versifikace, versologie,
automatická analýza verše, česká poezie 19. století

THE PRINCIPLES OF CZECH VERSE CONSTRUCTION

PhD Thesis

PALACKÝ UNIVERSITY OLOMOUC
FACULTY OF ARTS
DEPARTMENT OF CZECH STUDIES

Author: Mgr. Petr Plecháč
Field of study: Theory of literature
Supervisor: doc. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.
Keywords: metrics, verse, versification, verse theory,
automatic analysis of the verse, 19th century Czech poetry

LES PRINCIPES DE LA CONSTRUCTION DU VERS TCHÈQUE

Thèse de Doctorat

UNIVERSITÉ PALACKÝ D'OLOMOUC
FACULTÉ DES LETTRES
DÉPARTEMENT D'ÉTUDES TCHÈQUES

Auteur: Mgr. Petr Plecháč
Discipline: Théorie de la littérature
Directeur de thèse: doc. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.
Mots-clés: métrique, vers, versification, théorie du vers,
analyse automatique du vers, poésie tchèque du 19e siècle

Prohlašuji, že jsem předkládanou dizertační práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

Počet znaků (bez přílohy): 238073, tj. 132 normostran

V Olomouci dne 28. 4. 2012

.....

„One tenth of it, possibly, may be called ethical; nine tenths, however, appertain to the mathematics.“

Edgar Allan Poe, The Rationale of a Verse

OBSAH

Úvod	6
0.1 Metodologická poznámka.....	8
0.2 Terminologická poznámka	8
1 Rozměry českého sylabotónismu.....	10
2 Verš a syntax.....	15
3 S-pozice.....	19
3.1 Dvoudobé rozměry.....	19
3.1.1 Progresivní a regresivní přízvuková disimilace v trocheji.....	19
3.1.1.1 Pravděpodobnostní model disimilačních vln.....	20
3.1.1.2 Četnost rytmických typů v korpusu.....	23
3.1.2 Progresivní a regresivní přízvuková disimilace v jambu.....	28
3.1.2.1 Pravděpodobnostní model disimilačních vln.....	28
3.1.2.2 Četnost rytmických typů v korpusu.....	31
3.1.3 Trochejský incipit.....	38
3.2 Třídobé rozměry.....	39
4 W-pozice.....	42
4.1 Vnitroveršové W-pozice.....	42
4.1.1 Pravý kontext.....	42
4.1.1.1 Přízvuk.....	44
4.1.1.2 Kvantita.....	46
4.1.1.3 Mezislovní předěl.....	49
4.1.1.4 Předěl na úrovni morfémů.....	50
4.1.1.5 Syntaktický předěl.....	51
4.1.2 Levý kontext.....	52
4.1.2.1 Kvantita.....	54
4.1.2.2 Přízvuk, Mezislovní předěl.....	55
4.1.2.3 Syntaktický předěl.....	57
4.2 Krajiní W-pozice.....	58
4.2.1 Incipit.....	58
4.2.1.1 Jamb.....	58
4.2.1.2 Daktyl s předrážkou.....	59
4.2.2 Klauzule.....	61
4.2.2.1 Dvoudobé rozměry.....	61
4.2.2.2 Daktyl.....	61
5 V-pozice.....	63
Závěr.....	68
Apendix.....	74
Primární literatura.....	75
Sekundární literatura.....	77
Seznam autorských subkorpusů (příloha).....	79
Jmenný rejstřík.....	84
Resumé/Summary.....	86
Principy výstavby českého verše.....	86
The Principles of Czech Verse Construction.....	87
Les principes de la construction du vers tchèque.....	88

ÚVOD

Automatická, počítačem prováděná (rytmicko-) metrická analýza představuje v současné světové versologii jednu z nejproduktivnějších metod výzkumu (srov. DIMPEL 1994; BOBENHAUSEN–GEHL 1996; BEAUDOUIN–YVON 1996; GERVÁS 2000; OUSAKA–YAMAZAKI 2002; PLAMONDON 2006; FUSI 2009; PILŠČIKOV–STAROSTIN 2011). Oproti manuálnímu rozboru má takový přístup řadu výhod: 1) Objem materiálu určeného ke zpracování je limitován pouze jeho dostupností v elektronické podobě (což je faktor, který s masivním rozvojem digitalizace ustupuje čím dál tím víc do pozadí) a v relativně krátkém čase je tak možné analyzovat soubory, které jsou svou mohutností pro manuální rozbor zdaleka nedostupné. 2) Při manuálním rozboru dochází nevyhnutelně k chybovosti způsobené jak odlišnými interpretačními kritérii jednotlivých badatelů podílejících se na zpracování (či u jediného badatele proměnami interpretačních kritérií v průběhu času), tak *sit venia verbo* únavou materiálu. 3) Zpracování co možná největší masy dat na jedné straně eliminuje chybná zobecnění individuálních rysů,¹ na straně druhé umožňuje odhalit pravidelnosti i u jevů periferních, které se v menších souborech jeví jen jako nahodilosti.

Následující text je interpretací prvních výstupů počítačového programu KVĚTA, který spolu s Robertem Ibrahimem vyvíjíme na půdě Ústavu pro Českou literaturu AV ČR (popis algoritmů programu viz IBRAHIM–PLECHÁČ 2011; IBRAHIM–PLECHÁČ [v tisku]). Programem bylo analyzováno bezmála jeden a tři čtvrtě milionu veršových řádek z 19. a počátku 20. století obsažených v tzv. *České elektronické knihovně* (ČEK [online]). Tato materiálová základna mi umožnila pokusit se navázat na dlouholetý versologický výzkum Miroslava Červenky a Květy Sgallové a prohloubit jimi načrtnutý obraz českého verše nejen díly periferních, dříve nesledovaných autorů, ale především systematickou analýzou „doprovodných jevů“ sylabotónického rytmu.

První dvě kapitoly jsou *de facto* kapitolami úvodními. Po stručném popisu zkoumaného korpusu a vymezení základní terminologie následuje kapitola věnovaná vztahu veršového a syntaktického členění, jejíž závěry slouží jako východisko pro další analýzy.

V třetí kapitole zabývající se těžkými dobami (ikty) jednotlivých rozměrů jsem se pokusil oživit myšlenku pravděpodobnostního modelování verše (LEVÝ 1964; LEVÝ 1965; ČERVENKA–SGALLOVÁ 1967; ČERVENKA–SGALLOVÁ 1968), při čemž jsem vycházel z koncepce tzv. progresivní a regresivní přízvukové disimilace (ČERVENKA 1971a; ČERVENKA 1971b; ČERVENKA–SGALLOVÁ 1978 aj.). Pod zorným úhlem tohoto modelu pak bylo možné sledovat střet či spolupůsobení zmíněných disimilačních vln s dobovými či individuálními rytmickými konvencemi (cézura, rým) a jejich vliv na četnost rytmických typů v dílech jednotlivých autorů/škol/generací.

Čtvrtá kapitola je věnována lehkým dobám dvoudobých rozměrů a lehkým přediktovým dobám rozměrů třídobých. V strukturálně-generativním modelu Miroslava Červenky (definitivní verze ČERVENKA 2006) byly možnosti realizace těchto pozic (s výjimkou první lehké doby jambických veršů) omezeny na přízvukné slabiky a případně přízvuky jednoslabičných slov (taktů) – realizace přízvukem víceslabičného slova (taktu) zde byla chápána jako nesystémová odchylka a tyto pozice tak představovaly základní kritérium pro odlišení jednotlivých rozměrů, resp. pro odlišení realizací metrických a nemetrických. Rozsah materiálové základny této práce a z toho plynoucí dostatek doložených veršů s přízvuky víceslabičných slov (taktů), umožnil nicméně i v tomto případě odhalit určité pravidelnosti a na základě přítomnosti/nepřítomnosti dalších rytmotvorných prvků (junkturny, kvantita) v sousedství těchto přízvuků rozlišovat míru jejich příznakovosti. Model zde představený

1 Připomeňme, že ještě např. Jan Mukařovský či Julie Nováková neváhali své teze formulovat na základě nerozsáhlých vzorků (často se jednalo o soubory po 100 verších), což mnohdy vedlo k nepřesnostem, ba omylům.

se tedy pokouší nejen nabourat představu „čistého“ sylabotónismu, ale přechází od Červenkovy binárního popisu (metrické/nemetrické) k popisu založenému na vícestupňové škále (více/méně pravidelné).² Taková změna paradigmatu odpovídá vývoji angloamerické generativní metriky; tradiční generativní přístupy, z nichž vychází Červenka (HALLE–KEYSER 1966; HALLE–KEYSER 1972/2008; MAGNUSON–RYDER 1970; CHISHOLM 1977) modelující metrum jako klasickou množinu přípustných realizací, přecházejí u pozdějších generativních i postgenerativních teoretiků k modelování možných realizací prostřednictvím neostrých množin (YOUMANS 1983; YOUMANS 1989; YOUMANS 1996; HAYES 1989; TSUR 1998).

Pátá, poslední kapitola se pokouší testovat, zda prvky, jejichž rytmotvorná úloha byla konstatována u metrických pozic diskutovaných ve čtvrté kapitole, plní tuto funkci také v případě lehkých poiktových dob daktylu.

* * *

Tento text by nikdy nemohl vzniknout nebýt pomoci kolegů z edičního a textologického oddělení Ústavu pro českou literaturu, kteří umožnili přístup k souborům České elektronické knihovny, pracovníků Ústavu teoretické a počítačové lingvistiky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, kteří provedli morfologickou anotaci zkoumaných textů a umožnili tak zohlednit nejen parametry metrické, ale i rytmické, a především nebýt četných diskuzí a polemik s kolegy a kamarády. S omluvou všem, které opomím...

Děkuji PhDr. Haně Bednaříkové, Ph.D., a doc. PhDr. Tomáši Kubíčkoví, Ph.D., svým školitelům v rámci doktorského studia.

Děkuji PhDr. Robertu Ibrahimovi, Ph.D., a Mgr. Jakubu Říhovi, svým kolegům z versologické pracovní skupiny Ústavu pro českou literaturu AV ČR, kteří práci přečetli v rukopise a opatřili ji mnohými podnětnými připomínkami.

V neposlední řadě bych rád poděkoval své krásnější a bystřejší polovičce, Mgr. Johaně Hündlové, Ph.D., která v prvních náčrtech tohoto textu odhalila nejen logický rozpor a jeho výslednou podobu obohatila fundovaným pohledem lingvistky a translatoložky.

² Dlužno poznamenat, že toto vymezení je značně schematické. Mnohé z našeho přístupu, jak uvidíme později, bylo u Červenky a Sgallové přinejmenším předznamenáno.

0.1 Metodologická poznámka

Při stanovení přízvučnosti/nepřízvučnosti slabiky vycházím z prozodických zásad uplatňovaných Miroslavem Červenkou a Květou Sgallovou, tj.

- 0.1.1 Každé víceslabičné slovo nese přízvuk na první slabice.
- 0.1.2 Vedlejší přízvuk není rytmotvorný prvek, ale důsledek rytmizace a jako takový není brán v potaz.
- 0.1.3 Autosémantická monosylaba jsou většinou nositeli přízvuku, synsémantická jsou nepřízvučná (klitika). V automatické analýze je tato teze zjednodušena do prostých rovnic „autosémantické monosylabon = přízvuk“, „synsémantické monosylabon = nepřízvučná slabika“. Větný přízvuk není brán v potaz.
- 0.1.4 Každá jednoslabičná primární předložka je nositelem přízvuku, přičemž následující slabika o svůj případný přízvuk přichází.³
- 0.1.5 Proklize implikuje syntaktický předěl, tzn. vzestupný takt je možný jen v pozici po tomto předělu (včetně předělů meziveršových).
- 0.1.6 Proklize může být pouze jednoslabičná. Skupina dvou a více klitik v pozici po zmíněném předělu vytvářejí samostatný takt s přízvukem na prvním z nich.

0.2 Terminologická poznámka

Pro popis rytmických realizací bude v této práci užíván mimo jiné termín „mezipřízvukový interval“ („mežduudarnyj intěerval“) označující úseky, jejichž hranice jsou vytyčeny přízvukem, resp. meziveršovým předělem na pravé straně (srov. např. ŽIRMUNSKIJ 1925/1980, v české versologii ČERVENKA 2001). Od přízvukového taktu se tato jednotka liší v jediném – předrážka (proklitikon) není chápána jako součást následujícího úseku, ale úseku předcházejícího. Oproti zmíněným badatelům mezipřízvukový interval nedefinuji jako zleva i zprava otevřený (tj. sekvence nepřízvučných slabik mezi přízvuky), ale za jeho součást chápu i přízvučnou slabiku v levém kontextu:

	Jen plačte s mojí violou – i její struny cítí
přízvukové taktů:	x X x Xx Xx x x Xx X x Xx
mezipřízvukové intervaly:	X x Xx Xx x x Xx X x Xx

Vyhne se tak terminologickému zmatku, kdy je za základ dvoudobé rytmizace označován jednoslabičný interval, za základ třídobé interval dvouslabičný.

Frekvenci mezipřízvukových intervalů v češtině uvádí jako jediný Miroslav Červenka (2001: 25), a to pouze pro intervaly 1–4slabičné. Poměrně spolehlivé údaje ale můžeme získat ze studie Jany Ondráčkové (1954) uvádějící frekvenci přízvukových taktů v češtině. Ondráčková totiž chápe předrážku jako samostatný takt. Rozdělíme-li tedy poměrně její četnost mezi ostatní typy, můžeme v češtině předpokládat následující frekvenci (pravděpodobnost výskytu) *n*-slabičných intervalů:

3 Nepřízvučná realizace předložky se zachováním přízvučnosti následujícího jména se předpokládá, vnikne-li mezi ně ve výpovědi nesystémový intonační předěl (zamyšlení mluvčího, zdůraznění aj.; srov. PALKOVÁ 1994: 282, 339). Ve verši zde ale může být vzhledem k dvojí intonační organizaci výskyt předělu jevem systémovým (srov. KULAWIK 1987: 12): „Již nemoha se dívat na / dceřiny líce zbledlé“ (KAMINSKÝ 1921: 60). Nejedná se o marginální problematiku – v *České elektronické knihovně* (ČEK) máme veršů rozdělujících předložkovou vazbu doloženy desítky. Semknutí do jednoho taktu je přes hranice intonačních jednotek (veršů) nemožné. Málokdo by zřejmě nesouhlasil s tím, že druhý člen dvojice v takovém případě vytváří samostatný sestupný takt (jedná-li se o nepřízvučné monosylabon, dochází k proklizi: např. „Zde král si znovu vzpomněl na / svou milovanou dceru“; IBID.: 85). Měli bychom ale v případě rozdělení traktovat předložku jako přízvučnou nebo nepřízvučnou? Vzhledem k tendencím v neveršovaných mluvených projevech i vzhledem k tomu, že máme doloženy verše, v nichž předložka obsazuje koncovou slabou pozici dvoudobých rozměrů (srov. 4.2.2) se zde příkláním k její nepřízvučnosti.

1slabičný: $P(I_1) = 0,0753$	5slabičný: $P(I_5) = 0,0361$
2slabičný: $P(I_2) = 0,3975$	6slabičný: $P(I_6) = 0,0064$
3slabičný: $P(I_3) = 0,3389$	7slabičný: $P(I_7) = 0,0005$
4slabičný: $P(I_4) = 0,1451$	8slabičný: $P(I_8) = 0,0001$

Termínem „slovo“ (n -slabičné, monosylabon, polysylabon) rozumím graficky vymezenou jednotkou, tzn. „Zdalo se mi“ je čtyřslabičný interval tvořený jedním dvouslabičným slovem a dvěma monosylaby. Výjimkou jsou jednoslabičné primární předložky, které nepočítám mezi monosylaba, ale chápu je spolu s následující jednotkou jako jeden slovní celek.

1 ROZMĚRY ČESKÉHO SYLABOTÓNISMU

Novočeský verš se po boku většiny novodobých evropských versifikací řadí mezi verše sylabotónické – základním konstitutivním prvkem je normování počtu slabik (sylabo-) a způsobu alternace přízvuků (-tónický). Kritérium sylabičnosti tak přes identické rozvržení přízvuků umožňuje na rovině metra odlišit (1a) od (1b), (2a) od (2b) a (3a) od (3b). Kritérium tóničnosti umožňuje lišit mezi (1a), (2b) a (3b), ačkoliv sestávají ze stejného počtu slabik:

(1a)	Byl pozdní večer, první máj x X x X x X x X	(MÁCHA 1836: 13)
(1b)	A slunce jasná světů jiných x X x X x Xx Xx	(IBID.)
(2a)	Hračkou zvedne statný strom X x X x X x X	(ČECH 1883: 3)
(2b)	Velké, širé, rodné lány X x Xx X x Xx	(SLÁDEK 1890/1907: 459)
(3a)	Drobounkých chodidel tvar X x x Xxx X	(JELÍNEK 1949: 122)
(3b)	Svaly mi v železo stuhly Xx x Xxx X x	(BEZRUČ 1903: 54)

Jinými slovy, tato kritéria umožňují lišit mezi jambem (1), trochejem (2), daktylem (3) a jejich mužskými (a) a ženskými (b) variantami.

Vztah mezi silnými a slabými pozicemi abstraktní metrické osnovy a přízvučnými/nepřízvučnými slabikami konkrétních veršů ovšem není vztahem přímé korespondence, jak by se mohlo zdát z výše uvedených příkladů. Např. v kontextu devítislabičných jambických veršů typu (1b) se v české poezii běžně setkáme i s řádky jako (4) a (5), okrajově i (6) a (7):

(4)	Jenž po lících co slzy plynou x Xxx x Xx Xx	(MÁCHA 1836: 16)
(5)	Jezero hladké v křovích stinných Xxx X x Xx X x	(IBID.: 12)
(6)	Co Amaranth na jaro svadlý xXxx Xxx Xx	(IBID.: 15)
(7)	Jak milence milenka hledá x Xxx Xx x Xx	(IBID.: 14)

Většina čtenářů by zřejmě souhlasila s tím, že pravidelnost výše uvedených jambických veršů klesá ve směru (1b) → (4) → (5) → (6) → (7). Ve verších (6) a (7) je ovšem počet slabik i rozvržení přízvuků zcela identické. Jestliže tedy mezi těmito dvěma konfiguracemi existuje z hlediska pravidelnosti percepční rozdíl, nezbyvá než předpokládat, že krom sylabotónické složky vstupují do hry i jiní rytmotvorní činitelé, které bychom v následujícím výčtu principů výstavby verše neměli zanedbat.

Každý český n -stopý sylabotónický rozměr můžeme modelovat jako sekvenci symbolů:

<i>dvoudobé rozměry:</i>	Jamb (J)	$W_0 S_1 W_1 S_2 W_2 \dots S_n (W_n)^4$
	Trochej (T)	$S_1 W_1 S_2 W_2 \dots S_n (W_n)$
<i>třídobé rozměry:</i>	Daktyl (D)	$S_1 V_1 W_1 S_2 V_2 W_2 \dots S_n (V_n (W_n))$
	Daktyl s předrážkou (Dp)	$W_0 S_1 V_1 W_1 S_2 V_2 W_2 \dots S_n (V_n (W_n))$
<i>logaedické rozměry:</i>	Daktylotrochej (DT)	$S_1 (V_1) W_1 S_2 (V_2) W_2 \dots S_n (V_n (W_n))$
	Daktylotrochej s předrážkou (DTp)	$W_0 S_1 (V_1) W_1 S_2 (V_2) W_2 \dots S_n (V_n (W_n)),$

kde „S“ označuje silnou (iktovou) pozici, „W“ slabou přediktovou pozici a „V“ slabou poiktovou pozici.⁵ Pozice v závorkách je možné ze schématu vypustit. Vypuštění koncové W-pozice v dvoudobých rozměrech znamená mužskou variantu (m), zatímco její realizace variantu ženskou (ž). V třídobých a logaedických rozměrech znamená realizace koncové W-pozice akatalektickou variantu (a), její vypuštění variantu ženskou a vypuštění koncové W-pozice i V-pozice ji předcházející variantu mužskou (dvojitá závorka ve schématu zachycuje nemožnost vypuštění V-pozice se zachováním následující W-pozice). Permutací výpustek vnitroveršových pozic v DT a DTp získáme jejich různotvary (např. $S_1 V_1 W_1 S_2 W_2 S_3 V_3 W_3 = DT3a(dtd)$, $S_1 W_1 S_2 V_2 W_2 S_3 V_3 W_3 = DT3a(tdd)$). Při popisu principů výstavby verše se ovšem omezíme pouze na verše dvoudobé a třídobé, a to jak pro zanedbatelné zastoupení logaedických rozměrů v české poezii, tak kvůli tomu, že ucelená teorie, která by podala jednoznačná kritéria pro odlišení logaedických veršů, nebyla v české versologii dosud vyvinuta (s tím se pokusíme alespoň částečně vypořádat v závěru práce).

V dalším výkladu, bude-li kontext vyžadovat znázornění jak metrické, tak rytmické charakteristiky jednotlivých veršů zároveň, budeme namísto tradičně užívané dvojí notace (S/V/W; X/x) pro lepší přehlednost zachycovat přízvučnost/nepřízvučnost majuskulemi/minuskulemi přímo v metrickém zápisu. Např. výše citovaný Máchův verš nebude formalizován

Jenž po lících co slzy plynou,	ale	Jenž po lících co slzy plynou.
$W_0 S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4 W_4$		$w_0 s_1 w_1 s_2 w_2 s_3 w_3 s_4 w_4$
x X x x x X x X x		

Tam, kde je dostačující znázornit jen jednu rovinu, užíváme standardně majuskule/minuskule písmena „X“ a majuskule „S“/„W“/„V“.

Materiálovou základnu následujícího popisu tvoří soubor 1700 básnických sbírek vydaných převážně v devatenáctém století a první polovině století dvacátého, který je veřejně dostupný prostřednictvím internetu v tzv. *České elektronické knihovně* (ČEK [online]). Jak bylo zmíněno v úvodu, verše těchto sbírek byly analyzovány pomocí počítačového programu KVĚTA. Přestože tento program ještě není zdaleka prost všech chyb a nedostatků, rozpoznal z cca. 2,5 milionů veršových jednotek obsažených v ČEK cca. 2 miliony řádek jakožto realizace dvoudobého nebo třídobého sylabotónického rozměru. Uvážíme-li přitom, že přinejmenším 5% ČEK tvoří logaedické sylabotónické verše, časoměrné verše, volné verše a básně v próze, můžeme předpokládat, že zpracovaný materiál pokrývá bezmála 85% dvoudobých a třídobých sylabotónických veršů obsažených v ČEK, tedy de facto 85% knižně publikované básnické produkce napsané těmito rozměry ve sledovaném období. Pravděpodobnost, že programem byla veršová jednotka rozpoznána chybně, by přitom neměla překročit hranici pěti procentních bodů.

Do zkoumaného korpusu nebyly ovšem zařazeny všechny rozpoznané soubory, ale pouze ty, které lze pokládat za reprezentativní. Pro každou veršovou jednotku tak byla kritéria výběru nastavena

4 Označení první pozice jako W_0 namísto běžně užívaného W_1 je čistě formální krok a nemá žádnou spojitost s „teorií předrážky“ (ZICH 1928). Chceme se tím pouze vyhnout matoucí notaci, v níž jsou n -stopé ženské jambické rozměry zakončeny W-pozicí s indexem $n + 1$.

5 Na rozdíl od Miroslava Červenky (1999a, 2006a) užíváme pro třídobé rozměry symboly „V“ a „W“ obráceně; dosáhneme tak toho, že slabé pozice dvoudobých i třídobých meter, které mají stejné vlastnosti, budou označeny shodným symbolem (W) a společně odlišeny od jinak se chovajících pozic v metrech třídobých a logaedických (V).

následovně: 1) Řádka náleží mezi frekventovanější rozměry, tj. třístopé až šestistopé (mužské i ženské) jamby a trocheje nebo dvoustopé ženské až čtyřstopé akatalektické daktyly a daktyly s předrážkou. 2) Od daného autora máme doloženo alespoň 1000 veršů libovolného rozměru. 3) Od daného autora máme doloženo alespoň 200 veršů v rozměru dané řádky. Tímto způsobem se objem zkoumaného korpusu zúžil na 1694036 veršových jednotek.

Následující tabulka uvádí četnost veršových jednotek jednotlivých rozměrů v našem korpusu (první číslo udává absolutní frekvenci, druhé relativní frekvenci v procentech). Pro lepší přehlednost a porovnatelnost nejsou rozměry rozlišeny dle počtu stop a typu klauzule, ale pouze dle (oba údaje subsumujícího) počtu pozic/slabik (levý sloupec).

Tabulka 1: Četnost veršových rozměrů v analyzovaném korpusu

	J	T	D	Dp	celkem
5	-	9070 0,54	1605 0,09	-	24357 1,41
6	39432 2,33	52131 3,08	2309 0,14	-	93872 5,44
7	50068 2,96	79593 4,7	285 0,02	-	129946 7,53
8	153699 9,07	216946 12,81	5878 0,35	-	376523 21,81
9	96039 5,67	56533 3,34	1240 0,07	309 0,02	153812 8,91
10	227847 13,45	176985 10,45	3589 0,21	-	408421 23,66
11	366864 21,66	14945 0,88	4320 0,26	463 0,03	386438 22,38
12	32720 1,93	46332 2,74	477 0,03	254 0,01	479992 4,63
13	54103 3,19	-	-	-	54630 3,16
celkem	1020772 60,26	652535 38,52	19703 1,16	1026 0,06	1694036 100

Údaje v tabulce potvrzují očekávané: četnost daktylských veršů je ve sledovaném období ve srovnání s četností dvoudobých rozměrů nepatrná, četnost daktylských veršů s předrážkou je mizivá (naše kritéria propustila pouze verše dvou autorů; srov. seznam autorských subkorpusů); četnost jambických dokladů je zřetelně vyšší než četnost dokladů trochejských.

Poměr četnosti jambických a trochejských veršů ale zdaleka neplatí v celém sledovaném období. Dominantní skupinou byly v celé první polovině 19. století rozměry trochejské a obrat ve prospěch jambu přichází teprve s nástupem májovců (srov. např. ČERVENKA 2006b). V našem korpusu se toto „rozvržení sil“ plně potvrzuje. Graf 1 znázorňuje poměr počtu jambických, trochejských, daktylských a předrážkových daktylských veršů doložených v jednotlivých dekádách (pouze 1790–1949; počet dřívějších a pozdějších dokladů je nevelký). Graf 2 znázorňuje v jednotlivých dekádách poměr četností jambických a trochejských veršů s rozlišením konkrétních rozměrů. Tabulka 2 uvádí celkový počet veršových jednotek doložených v jednotlivých dekádách, a to jak v absolutních číslech, tak v procentech vzhledem k celkovému objemu korpusu.

Tabulka 2: Počet veršů doložený v jednotlivých dekádách

1790	1800	1810	1820	1830	1840	1850	1860
7847 0,47	11172 0,67	3490 0,21	19742 1,19	42307 2,55	25742 2,16	43523 2,63	43809 2,65
1870	1880	1890	1900	1910	1920	1930	1940
111331 6,72	273361 16,51	292759 17,68	243094 14,68	167995 10,14	180901 10,92	151585 9,15	27307 1,65

Hlavní tendence reflektované grafem 2 můžeme schematicky popsat následovně: Hlavními rozměry první půle 19. století jsou T4m, T4ž a T5m. S nástupem májovců nabývá na významu J4m a prudce vzrůstá četnost J5ž, který se pak spolu se svým mužským protějškem stává zcela dominantním u lumírovců. Odklon od pětistopého jambu, ke kterému dochází v poezii autorů 90. let, graf nezachycuje – to je dáno na jedné straně tím, že velká část básnické produkce nové generace spadá do sféry námi nesledovaného verslibrismu, na druhé straně tím, že z hlediska kvantitativního jsou verše těchto autorů zastíněny literárně stále činnými lumírovci. Odvrat od verše, na němž ponejvíce ulpěl lumírovský patos, tj. J5m, můžeme nicméně sledovat alespoň u autorů postsymbolistických, u nichž se hlavním mužským rozměrem stává J4ž.

Tyto strohé řádky neměly ani v nejmenším plnit funkci historického výkladu, ale naopak na pozadí obecných poznatků historické metriky ukázat, že náš korpus pokrývá jednotlivé období vývoje českého verše (přinejmenším v hlavních obrysech) reprezentativně.

2 VERŠ A SYNTAX

Začněme hned korekcí představy sylabotónismu coby jediného organizačního principu novočeského verše. Jak trefně podotýká Miroslav Ervenka, definice sylabické složky zakládající se jen na normování počtu slabik, tj. „každé pozici schématu odpovídá jedna a jen jedna slabika“, znamená *de facto* tautologický výrok „verš je tolikaslabičný, kolik má slabik“ (ERVENKA 2006a: 21). Bez dodatku o nutném výskytu mezislovního předělu po *n*-té slabice je podle Červenky takové vymezení absurdní, bez dodatku o normování dalších jazykových jevů neodpovídá našemu rytmickému povědomí (IBID.: 20–24). První tvrzení jistě netřeba dokazovat, druhé zasluží rozvedení.

Zmíněné normování „dalších jevů“ shrnuje Červenka do pravidla P1: „Mezi mezislovními předěly, jež se periodicky opakují po určeném počtu pozic, se preferují mezislovní předěly posílené. Posílení přitom definujeme jako relativně vyšší postavení relevantního předělu v hierarchii předělů promluvových, dále rým, přízvukovou klauzuli nebo jiné postupy“ (IBID.: 23). Nezbytnost tohoto pravidla dokazuje Červenka na příkladu veršů Jiřího Koláře

- (8) V tratolišti spadaného listí, v klesajícím
Ránu a mlze, jako v blízkou básní Poeových,
Otevřená okna mezi kornatými

Větvemi kaštanů s unavenými tvářemi
Vyhrabujícími roztřesenými očima

Chuchvalce nespotřebovaného spánku,

V tratolišti spadaného listí a pískotu
Kosa, čekal jsem a naslouchal ranám z protější
Zdi, nadávkám vozky, jehož vůz uvázl

V blátě listopadové cesty [...] (KOLÁŘ 1964: 86),

v nichž se veršové členění zásadně rozchází s členěním syntaktickým a které jsou tak přes vzájemný izosylabismus čtenářem intuitivně vnímány nikoliv jako sylabické, ale jako verše volné.

Příklad Kolářových veršů je ovšem přejat ze starší studie (ČERVENKA–SGALLOVÁ 2001) zaobírající se toliko veršem sylabickým. Nezodpovězena tak zůstává otázka, zda přistupuje-li při neshodě veršového a syntaktického členění k sylabismu i výrazná tónická složka, není už to pro čtenáře dostatečným signálem uspořádanosti textu. Zahrnutí „přízvukové klauzule“ (tónické uspořádanosti na konci veršové řádky) do výčtu „posilujících činitelů“ konec konců implikuje, že pro popis normy *sylobotónického* verše je P1 nadbytečné (postuluje nutnou přítomnost organizačního prvku v množině textů, přičemž tato množina je právě jeho přítomností definovaná). Že tomu tak ve skutečnosti není, můžeme empiricky zdůvodnit jen příkladem vybraným ze souboru zkoumaného materiálu, tedy textem, v němž při vzájemné diskrepanci veršového a syntaktického členění (a absenci rýmu) nalezneme jak sylabické, tak tónické uspořádání:

- (9) Oči hltající duhu, zeleň ukrývá
její křídovou tvář, vytřeštěnou z vikýře
zahradního altánku do mého okna. Duha,
oči, tvář do mého okna, duch však u těch s noži. (KOLÁŘ 1964: 74)

Srovnejme tyto řádky se čtyřverším Jaroslava Vrchlického:

- (10) Šlehnou a osvítlí náhle hlubný tmavý jícen,
kam čarovný hrad nadějí, snů a tužeb zřícen,
paprskem svým ozařují mnohou upomínku
a na věnec k hrobu snesou lupen po lupínku. (VRCHLICKÝ 1875: 47)

Úryvek z Koláře (9) je při běžném čtení bezesporu vnímán jako verš volný, přestože co do distribuce přízvuků vykazuje větší míru trochejské uspořádanosti (T7) než úryvek z Vrchlického (10), kde o tom, že náleží do okruhu sylabotónických textů, není pochyb. Příčiny rozdílného vnímání tak musíme hledat jinde: v absenci jakéhokoliv „posílení“ meziveršových předělů u Koláře a naopak v jejich „posílení“ syntaktickými předěly a rýmem u Vrchlického. Pravidlo „Mezi mezislovními předěly, jež se periodicky opakují po určeném počtu pozic, se preferují mezislovní předěly posílené“, je tedy pro popis novočeského verše nezbytné, přízvukovou klauzuli ovšem mezi „posilující činitele“ zahrnovat nelze.

Dodejme ještě, že není tak docela pravda, že pravidla (a) „Každé pozici schématu odpovídá jedna a vždy jen jedna slabika“, (b) „Po určeném počtu pozic následuje mezislovní předěl“, (c) „Mezi mezislovními předěly, jež se periodicky opakují po určeném počtu pozic, se preferují mezislovní předěly posílené“, modelují sylabickou složku. Výskyt mezislovních předělů po určeném počtu jednotek (pozic) vyžadovaný v (b), ba ani jejich statisticky významná shoda s předěly syntaktickými (c) nejsou výsadními atributy sylabismu. V prvním případě se jedná se o rys vlastní všem versifikačním systémům,⁶ přičemž jednotlivé typy odlišuje právě až korespondence těchto veršových pozic s určitými jazykovými jevy; v sylabické versifikaci a versifikacích, v nichž k sylabismu přistupuje další organizační princip (sylabotónismus, „sylabická časomíra“,⁷ tónová versifikace) je takovou jednotkou slabika⁸ (viz (a)), v tónické versifikaci je jí mezipřízvukový interval, ve versifikaci „ryze časoměrné“ je základní jednotkou „stopa“.

Podívejme se nicméně, jak korelace veršového a syntaktického členění vypadá v praxi. V tomto ohledu je automatická analýza značně omezena, neboť prozatím nemáme k dispozici syntaktickou anotaci zkoumaného korpusu. Syntaktický předěl proto anotujeme všude tam, kde stojí interpunkční znak ze skupiny: tečka, otazník, vykřičník, středník, výpustka, dvojtečka, čárka, pomlčka (nikoliv ale spojovník), závorka, nebo spojky a/i. Lze jistě namítnout, že takový postup je značně nepřesný a zohledňuje mnoho odlišných jevů. Budeme proto postupovat s vědomím, že do kategorie „syntaktický předěl“ jsou zahrnuty všechny předěly, které lze v hierarchii umístit výše než graficky vymezený předěl mezislovní (srov. 0.1). Důležitým ukazatelem je také to, že u vybraných autorů získáváme po všech veršových pozicích četnosti odpovídající téměř bez odchylky dvojnásobku hodnot zjištěných ve vzorcích jejich děl Miroslavem Červenkou a Květou Sgallovou (1984).

Následující tabulka uvádí u všech dvoudobých a vybraných třídobých rozměrů procentuální zastoupení řádek, v nichž po *m*-té slabice následuje syntaktický předěl.

6 „A widespread Indo-European convention or rule of poetic grammar, which surely goes back to the proto-language, is the convention »verse line = sentence«. It is found in traditions outside Indo-European as well and may be a universal in languages where the equation of the two is not automatic or by definition“ (WATKINS 1995: 39).

7 K rozlišení „sylabická časomíra“ / „ryzí časomíra“ viz GASPÁROV 1989/2011.

8 Stranou nechme skutečnost, že např. v anglické sylabotónické versifikaci je možná realizace jedné pozice dvěma slabikami (srov. např. HALLE–KEYSER 1971/2008). Nejedná se o nic jiného, než o oslabení sylabické složky ve prospěch tónické.

Tabulka 3: Četnost syntaktických předělů po *m*-té slabice v jambu

	1 W ₀	2 S ₁	3 W ₁	4 S ₂	5 W ₂	6 S ₃	7 W ₃	8 S ₄	9 W ₄	10 S ₅	11 W ₅	12 S ₆	13 W ₆
J3m	3,1	3	8	3,9	1,6	83,9							
J3ž	3,3	2,5	7,8	4,9	3,7	0,1	82,3						
J4m	4	2,7	9,1	8,6	10,3	2,7	1,3	80,5					
J4ž	4,4	3	9,7	9,4	12,6	3,5	3,2	0,1	76				
J5m	3,3	1,8	6,4	11,9	16,6	6,6	7,4	2	0,9	80,2			
J5ž	3,8	2	6,8	12,3	19,3	6,1	6,8	4,3	2,7	0	81,3		
J6m	4,2	2,1	7,5	3,7	4,8	36,1	7,7	3	5,7	2,5	1	85	
J6ž	4,4	2	7,2	4	4	39,1	9,7	2,9	5,4	4,3	2,4	0	84,2

Tabulka 4: Četnost syntaktických předělů po *m*-té slabice v trocheji

	1 S ₁	2 W ₁	3 S ₂	4 W ₂	5 S ₃	6 W ₃	7 S ₄	8 W ₄	9 S ₅	10 W ₅	11 S ₆	12 W ₆
T3m	1,9	6,6	4,4	2,9	89,1							
T3ž	1,7	4,7	3,6	3,4	0,1	89,7						
T4m	1,6	5,9	4,6	9,4	2,2	1,1	85,6					
T4ž	2,1	6	4,8	14,8	2	3,1	0,1	69,2				
T5m	1,7	5,2	4,9	12,5	4,1	6,4	1,9	0,8	83,1			
T5ž	1,8	5,6	5,5	16,3	4,2	7,7	3,2	2,6	0,1	77,7		
T6m	1,5	5,3	4,1	9,3	8	18,3	2,5	5,2	2,4	1	89,1	
T6ž	1,9	5,6	4,1	7,7	6	26,3	1,6	4,4	3,3	2	0	82

Tabulka 5: Četnost syntaktických předělů po *m*-té slabice v daktylu

	1 S ₁	2 V ₁	3 W ₁	4 S ₂	5 V ₂	6 W ₂	7 S ₃	8 V ₃	9 W ₃	10 S ₄
D3ž	1,2	4,3	10,9	0,8	9,3	3,1	0	81,5		
D3a	3,8	5,2	14,2	1,3	11,6	8,9	1	0,5	69,4	
D4m	2,1	3,4	12,8	0,8	13,9	22,8	1	5,1	1,5	87,6

Tabulka 6: Četnost syntaktických předělů po *m*-té slabice v daktylu s předrážkou

	1 W ₀	2 S ₁	3 V ₁	4 W ₁	5 S ₂	6 V ₂	7 W ₂	8 S ₃	9 V ₃	10 W ₃	11 S ₄	12 V ₄
Dp4ž	4,8	0,2	9,9	5,4	1,9	36,9	9,5	0,4	7,8	2,6	0	75,2

- 2.1 V souladu s výše řečeným se syntaktické předěly objevují nejčastěji po poslední slabice verše. Zakončení verše syntaktickým předělem je v každém rozměru výrazně častější než zakončení bez něho (srov. ČERVENKA–SGALLOVÁ 1984: 13).
- 2.2 Na konci *n*-stopých mužských veršů je výskyt syntaktického předělu častější než na konci *n*-stopých veršů ženských (výjimku tvoří T3 a J5).

Platí-li, jak lze odvodit ze statistik Miroslava Červenky (2006a: 120–121), že po lichoslabičném intervalu následuje syntaktický předěl častěji než po intervalu sudoslabičném, můžeme tuto tendenci přičítat jak jazykové podmíněnosti, tak faktu, že alternace ž–m je častější než m–ž, přičemž sudé verše ve strofě bývají syntaktickým předělem zakončeny častěji (viz ČERVENKA–SGALLOVÁ 1984: 14–17).

- 2.3 Potvrzuje se, že dlouhé dvoudobé rozměry, tj. pěti- a šestistopé, jsou zakončeny syntaktickým předělem častěji než krátké, tj. tří- a čtyřstové (srov. ČERVENKA–SGALLOVÁ 1984: 21).

Stejně jako ve vzorku zkoumaném Červenkou a Sgallovou je ovšem nárůst zapříčiněn především ženskými variantami, v mužských variantách nevykazuje četnost syntaktických předělů ani stoupavou, ani klesavou tendenci.

- 2.4 Uvnitř n -stopých dvoudobých rozměrů se syntaktické předěly vyskytují nejčastěji po W -pozici s indexem $\lfloor n / 2 \rfloor$ (v tabulce zvýrazněno). V čtyř- a pětistopých jambických rozměrech těmto vrcholům významně konkurují předěly po S_2 . Četnost na obou místech narůstá s délkou verše.

Zmíněné vrcholy podtrhují místa, kde se kumulují mezislovní předěly (cézury;⁹ srov. 3.1). Vrchol je umístěn jinde pouze v mužském a ženském šestistopém jambu – zde se ovšem jedná o důsledek metricky normované cézury v alexandrinu, která „všechny tyto předěly soustřeďuje k sobě“ (ČERVENKA–SGALLOVÁ 1984: 28). „Sekundární vrcholy“ v čtyř- a pětistopém jambu jsou, jak uvádí Červenka a Sgallová, bezpochyby dány snahou o podpoření „vzestupného spádu“ členěním $WSWS/WSWS((W)S)W$ – v mužských verších, kde se takto členěná řádka rozpadá na „vzestupné“ úseky shodně zakončené W -pozicí je tendence ke kladení syntaktického předělu po S_2 silnější než v ženských (menší rozdíl četností po S_2 a W_2). Vyšší četnost syntaktických předělů po S_2 než W_2 konstatovaná u všech autorů zkoumaných Červenkou a Sgallovou (ČERVENKA–SGALLOVÁ 1984: Hálek, Mayer, Vrchlický, Sládek, Machar) se tak v makroměřítku nepotvrzuje. V J_4m kladou syntaktický předěl po S_2 častěji nebo alespoň stejně často jako po W_2 , v souladu s výše řečeným, především autoři spojení s patosem nebo jinak motivovanou „vzestupností“ či „melodičností“ verše (nejvýrazněji Čech (S_2 : 13, W_2 : 6), dále zejm. Mácha, Heyduk, Vrchlický, Sládek, Quis, Krásnohorská, J. Kvapil, Auředníček, Borecký, Škampa, Durych aj.), po W_2 se syntaktický předěl objevuje častěji naopak hlavně u autorů spjatých s civilnějším výrazem a dbajících více na „hovorovost“ než na „melodičnost“ verše (Neruda, Machar, Dyk, Toman). V $J_4ž$ kde, jak bylo uvedeno, je tendence k výskytu syntaktického předělu po S_2 obecně slabší, patří do druhé skupiny i Vrchlický, J. Kvapil, Borecký a dokonce i Čech, u něhož byl v J_4m konstatován propastný rozdíl ve prospěch S_2 . V J_5m i $J_5ž$, kde „zájmy symetrie a vzestupnosti nesplyvají“ (ČERVENKA–SGALLOVÁ 1984: 26) klade již syntaktický předěl po S_2 častěji než po W_2 jen minimum autorů (zejm. „melodič“ Sládek a Heyduk), na druhou stranu je v těchto verších spjatých s patosem přirozeně mnohem menší zastoupení „civilních“ autorů.

V trocheji jsou naše zjištění plně v souladu s Červenkou a Sgallovou. Tendence ke kladení syntaktického předělu po S_2 je ve čtyř- a pětistopých trochejích oproti W_2 poloviční až třetinová. Relativně vyšší četnost syntaktických předělů po S_2 a v pětistopých trochejských rozměrech i S_3 posilující „vzestupnost“ můžeme pozorovat zejm. u lumírovců, jejichž trochej se dostává do vlivu pro ně typického jambu (srov. ČERVENKA–SGALLOVÁ 1984: 28; v našem korpusu jsou to zejm. Vrchlický, Čech, Krásnohorská, J. Kvapil, Škampa, a to především opět v rozměrech mužských).

Ve všech dvoudobých rozměrech je četnost syntaktických předělů po W -pozicích (vyjma W -pozice předcházející poslední S -pozici) vyšší než po S -pozicích (vyjma S_2 v diskutovaných rozměrech). Po předposledních pozicích ženských dvoudobých rozměrů (S) se četnost syntaktických předělů blíží nule, po předposledních pozicích mužských dvoudobých rozměrů (W) je četnost syntaktických předělů stále nepatrná, v souladu s výše konstatovanou preferencí převyšuje ale obvykle četnost po předposledních pozicích dvoudobých rozměrů zhruba desetinásobně.

- 2.5 Uvnitř n -stopých třídobých rozměrů se syntaktické předěly vyskytují častěji na konci „stopy“ (po W -pozici) než uvnitř ní (po S -pozici/ V -pozici). Výjimkou je V -pozice s indexem $n / 2$, po níž četnost syntaktických předělů významně konkuruje četnosti po následující S -pozici, nebo ji dokonce převyšuje.

Výjimečné postavení V -pozice s indexem $n / 2$ můžeme patrně přičíst snaze rytmicky diferencovat monotónně alternující třídobý rytmus asymetrickým členěním řádky na úrovni syntaxe. (Asymetrickým z hlediska „stopy“ – z hlediska celé veršové řádky směřuje takové členění spíše k symetrii, což platí ponejvíce pro $Dp_4ž$ – v tomto dvanáctislabičném verši se syntaktické předěly po šesté slabice objevují téměř z polovičky tak často jako na konci verše, čímž dochází k symetrickému členění na dva půlverše mající nejen stejný počet slabik, ale i identický metrický vzorec ($WSVWSV/WSVWSV$). Tato tendence má – přinejmenším na rovině frázování – pravděpodobně kořeny v Dp Pavla Josefa Šafaříka (srov. ČERVENKA 1999a: 34–35).

9 Označení „cézura“ užívám v této práci i pro předěly stojící na rozhraní „stop“ (v časoměrné terminologii „diereze“).

3 S-POZICE

Přízvuknou realizaci S-pozice a nepřívuknou realizaci W-, případně V-pozice nazvěme „primární realizace“, opačný případ „realizace sekundární“. V následujících kapitolách se zaměříme na četnosti primárních realizací jednotlivých pozic v jednotlivých rozměrech a motivace realizací sekundárních.

3.1 DVOUDOBÉ ROZMĚRY

Četnost přízvukovaných S-pozic se ve všech dvoudobých rozměrech pohybuje nad hranicí 50 % a pouze u čtyř jambických rozměrů klesá pod úroveň 60 %. Označení „primární realizace“ je tedy na místě. Zdaleka ne u všech dvoudobých rozměrů ale platí, že verš sestávající z primárních realizací všech pozic je v daném metru nejužívanější rytmickou konfigurací. Např. mezi všemi více než 56 tisíci pětistopými mužskými trocheji v našem korpusu je nejhojněji zastoupena rytmická realizace $S_1W_1S_2W_2S_3W_3S_4W_4S_5$ (16329 veršů, tj. 28,88 %), druhé místo (rank) patří konfiguraci $S_1W_1S_2W_2S_3W_2S_4W_4S_5$ (11114 veršů, tj. 19,66 %), rank 3 zaujímá konfigurace $S_1W_1S_2W_2S_3W_2S_4W_4S_5$ (5985 veršů, tj. 10,59 %) a teprve poté přichází na řadu konfigurace $S_1W_1S_2W_2S_3W_2S_4W_4S_5$ přízvukující všechny S-pozice (4512 veršů, tj. 7,98 %). Ze všech básníků, u nichž máme T5m doložen má přitom přízvukná realizace všech S-pozic rank 1 pouze v díle Adolfa Heyduka a Karla Hynka Máchy. Naopak mezi všemi bezmála 217 tisíci čtyřstopými ženskými trocheji je realizace $S_1W_1S_2W_2S_3W_3S_4W_4$ zdaleka nejčastější (73125, tj. 33,71 %) a mezi všemi 153 autory, u nichž máme T4ž doložen, neobsazuje tato konfigurace rank 1 pouze u čtyř z nich. Popsanou situaci lze přitom velice dobře vysvětlit na základě tzv. progresivní a regresivní přízvukové disimilace (srov. např. ČERVENKA 2006a: 135–140).

3.1.1 Progresivní a regresivní přízvuková disimilace v trocheji

Distribuce přízvuknosti/nepřízvuknosti S-pozic vykazuje v dvoudobých rozměrech určité obecně platné zákonitosti. Nepřízvuknost S-pozice je zde totiž téměř bezvýjimečně spojena s přízvukností S-pozice předcházející i následující (následuje-li ještě nějaká):

- (11) Zmítají se pod ní, svíjejí a pláží (BORECKÝ 1892: 5)
 $S_1 S_2 S_3 S_4 S_5 S_6$

Situaci by (za předpokladu primárních realizací všech W-pozic) mohl změnit jen v jazyce zcela ojedinělý šestislabičný interval (*Zmítajícímu se pod ní...*). Z opačné perspektivy tak můžeme očekávat, že existuje-li u nějaké S-pozice jazykový předpoklad, aby byla často přízvukována („silná S-pozice“), pak s největší pravděpodobností bude mít S-pozice po ní následující tendenci k nižší frekvenci přízvuknosti („slabá S-pozice“) a další S-pozice tendenci opět k častějšímu výskytu přízvuků. Pravděpodobnost přízvuknosti poslední zmíněné S-pozice bude ovšem nutně nižší než v případě první – krom konfigurací $S_m W_m S_{m+1} W_{m+1} S_{m+2} W_{m+2} \dots$ přichází samozřejmě v úvahu i $S_m W_m S_{m+1} W_{m+1} S_{m+2} W_{m+2} \dots$ S-pozice, které jsou z jakýchkoliv důvodů „silné“, tedy vytvářejí postupně slábnoucí vlnu: silná, slabá, silná, slabá... (progresivní disimilace). Totéž platí přirozeně i v opačném směru: častý přízvuk na S-pozici ponechává prostor pro nepřívuknost předchozí, což z výše uvedených důvodů dále předpokládá přízvuknost S-pozice tuto nepřívuknou předcházející (regresivní disimilace).

Zmíněnými jazykovými předpoklady jsou v češtině iniciální přízvuk a nízká četnost jednoslabičných intervalů. Vlivem iniciálního přízvuku v češtině jsou první S-pozice trochejských

veršů téměř konstantně přízvučné (k výjimkám viz 3.1.3). Vlivem nízké četnosti jednoslabičných intervalů (7,53 %) potřebných k přízvučné realizaci mužské klauzule je i u autorů, kteří přízvučnou realizaci oproti jazykovým předpokladům preferují, zdaleka nejčastějším typem Xxx. Poslední S-pozice se tak stává obecně „slabou“, předposlední „silnou“. V ženských trochejích je přízvučnost poslední S-pozice otázkou stylizace – Xx (přízvučnost poslední S-pozice) i Xxxx (nepřízvučnost poslední S-pozice) patří mezi frekventované – a o obecné „síle“ nebo „slabosti“ tu nelze uvažovat. Progresivní disimilace tak v trochejských rozměrech působí hned od počátku verše, regresivní, pouze v mužských variantách, od předposlední S-pozice. V sudostopých mužských trochejích jsou proto obě tendence ve shodě, v lichostopých naopak protichůdné.

3.1.1.1 Pravděpodobnostní model disimilačních vln

Je-li pravděpodobnost výskytu jednoslabičného intervalu $P(I_1) = 0,0753$, pravděpodobnost výskytu dvouslabičného intervalu $P(I_2) = 0,3975$, pravděpodobnost výskytu tříslabičného intervalu $P(I_3) = 0,3389$, pravděpodobnost výskytu čtyřslabičného intervalu $P(I_4) = 0,1451$ a pravděpodobnost výskytu pětislabičného intervalu $P(I_5) = 0,0361$, pak lze sílu předposlední S-pozice v mužských verších z hlediska regresivní disimilace (za předpokladu primárních realizací všech W-pozic a vyloučení málo frekventovaných intervalů) kvantifikovat následovně. Pravděpodobnost, že bude poslední S-pozice přízvukována ($P_{REG}(S_n)$) je dána volbou volbou mezi X (12), Xxx (13) a Xxxxx (14)

- (12) Jako tvrdá hradba trčí kolem žen (STAŠEK 1937: 32)
 $S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4 W_4 S_5 W_5 S_6$
- (13) Rudý meč se kmitá, meč je napřažen (IBID.)
 $S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4 W_4 S_5 W_5 S_6$
- (14) Bledou hrůzou duše kormoutí se v ní (IBID.: 45),
 $S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4 W_4 S_5 W_5 S_6$

tedy $P_{REG}(S_n) = P(I_1) / [P(I_1) + P(I_3) + P(I_5)] \doteq 0,17$. Pravděpodobnost, že verš bude zakončen tříslabičným intervalem je $P_{REG}(S_{n-1} W_{n-1} S_n) = P(I_3) / [P(I_1) + P(I_3) + P(I_5)] \doteq 0,75$. Pravděpodobnost, že bude poslední přízvukovaná S-pozice předcházena dvouslabičným intervalem ($P_{REG}(S_{n-1} W_{n-1} S_n)$) je dána pravděpodobností přízvučnosti poslední S-pozice a volbou mezi dvouslabičným (15) a čtyřslabičným (16) intervalem

- (15) A v nich bledý měsíc, truchlý smrti bůh (STAŠEK 1937: 33)
 $S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4 W_4 S_5 W_5 S_6$
- (16) Mírní bolný úpal smrtonosných ran (IBID.: 34),
 $S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4 W_4 S_5 W_5 S_6$

tedy $(P_{REG}(S_{n-1} W_{n-1} S_n) = P_{REG}(S_n) \cdot P(I_2) / [P(I_2) + P(I_4)] \doteq 0,13$. Pravděpodobnost, že bude předposlední S-pozice přízvukována bez ohledu na realizaci poslední pozice ($P_{REG}(S_{n-1})$), tj. že verš bude zakončen Xxx (13) nebo XxX (15), je dána součtem $P_{REG}(S_{n-1} W_{n-1} S_n) + P_{REG}(S_{n-1} W_{n-1} S_n) = 0,88$. Pravděpodobnost, že bude třetí S-pozice od konce přízvukována ($P_{REG}(S_{n-2})$) je dána 1) pravděpodobností výskytu pětislabičného intervalu v klauzuli (14), 2) pravděpodobností, že bude S_{n-1} přízvukována a tento přízvuk předcházen dvouslabičným intervalem (15) a 3) pravděpodobností, že bude poslední S-pozice verše přízvukována a tento přízvuk předcházen čtyřslabičným intervalem, tedy $P_{REG}(S_{n-2}) = P(I_5) / [P(I_1) + P(I_3) + P(I_5)] + P_{REG}(S_{n-1}) \cdot P(I_2) / [P(I_2) + P(I_4)] + P(S_n) \cdot P(I_4) / [P(I_2) + P(I_4)] \doteq 0,77$. Síla první S-pozice ve verši (tj. pravděpodobnost její přízvučné realizace) je (za předpokladu primárních realizací všech W-pozic a vyloučení dvouslabičné proklize) přirozeně $P_{PROG}(S_1) = 1$.

Sílu, resp. slabost dalších S-pozic můžeme kvantifikovat obdobným způsobem. Pravděpodobnost, že z hlediska progresivní disimilace bude m -tá S-pozice ve verši přízvukována,

je dána na jedné straně pravděpodobností, že na S_{m-1} bude stát přízvuk dvouslabičného intervalu (17), tj. vybíráme-li jen ze dvou- a čtyřslabičných intervalů, pak součinem $P_{PROG}(S_{m-1}) \cdot P(I_2) / [P(I_2) + P(I_4)]$, na straně druhé pravděpodobností, že na S_{m-1} bude stát nepřízvučná slabika (18), tzn. třetí slabika čtyřslabičného intervalu $(1 - P_{PROG}(S_{m-1}))$.

(17) Polem v kos a srpů znění (ČECH 1883: 10)
 $S_{m-1} \quad S_m$

(18) Při večerních zvonů hlasu (IBID.)
 $S_{m-1} \quad S_m$

Pravděpodobnost, že z hlediska regresivní disimilace bude m -tá S-pozice ve verši přízvukována, je dána na jedné straně pravděpodobností, že na S_{m+1} bude stát přízvuk předcházený dvouslabičným intervalem (19), tj. $P_{REG}(S_{m+1}) \cdot P(I_2) / [P(I_2) + P(I_4)]$, na straně druhé pravděpodobností že na S_{m-1} bude stát nepřízvučná slabika (20), tzn. třetí slabika čtyřslabičného intervalu, jehož přízvuk padne na S_m $(1 - P_{REG}(S_{m+1}))$.

(19) Vnikal směsí listů průsvitných (ČECH 1883: 18)
 $S_m \quad S_{m+1}$

(20) Květů rŭměnných a blankytných (IBID.)
 $S_m \quad S_{m+1}$

Sílu disimilačních vln v trocheji tak můžeme kvantifikovat pomocí následujících pravděpodobností:

PROGRESIVNÍ DISIMILACE V TROCHEJI

$$P_{PROG}(S_1) = 1$$

$$P_{PROG}(S_2) = P_{PROG}(S_1) \cdot P(I_2) / [P(I_2) + P(I_4)] + 1 - P_{PROG}(S_1) \doteq 0,73$$

$$P_{PROG}(S_3) = P_{PROG}(S_2) \cdot P(I_2) / [P(I_2) + P(I_4)] + 1 - P_{PROG}(S_2) \doteq 0,8$$

$$P_{PROG}(S_4) = P_{PROG}(S_3) \cdot P(I_2) / [P(I_2) + P(I_4)] + 1 - P_{PROG}(S_3) \doteq 0,78$$

$$P_{PROG}(S_5) = P_{PROG}(S_4) \cdot P(I_2) / [P(I_2) + P(I_4)] + 1 - P_{PROG}(S_4) \doteq 0,79$$

$$P_{PROG}(S_6) = P_{PROG}(S_5) \cdot P(I_2) / [P(I_2) + P(I_4)] + 1 - P_{PROG}(S_5) \doteq 0,79$$

REGRESIVNÍ DISIMILACE V TROCHEJI

$$P_{REG}(S_n) = 0,17$$

$$P_{REG}(S_{n-1}) = 0,88$$

$$P_{REG}(S_{n-2}) = 0,77$$

$$P_{REG}(S_{n-3}) = P_{REG}(S_{n-2}) \cdot P(I_2) / [P(I_2) + P(I_4)] + 1 - P_{REG}(S_{n-2}) \doteq 0,8$$

$$P_{REG}(S_{n-4}) = P_{REG}(S_{n-3}) \cdot P(I_2) / [P(I_2) + P(I_4)] + 1 - P_{REG}(S_{n-3}) \doteq 0,79$$

$$P_{REG}(S_{n-5}) = P_{REG}(S_{n-4}) \cdot P(I_2) / [P(I_2) + P(I_4)] + 1 - P_{REG}(S_{n-4}) \doteq 0,79$$

$$P_{REG}(S_{n-6}) = P_{REG}(S_{n-5}) \cdot P(I_2) / [P(I_2) + P(I_4)] + 1 - P_{REG}(S_{n-5}) \doteq 0,79$$

Získané pravděpodobnosti ukazují, že jak progresivní, tak regresivní disimilační vlna, „poměrně rychle“ slábnou a mizí. U progresivní disimilace jsou už u pravděpodobnosti přízvukování S_3 a S_4 jen nepatrné rozdíly, pravděpodobnosti S_5 a S_6 jsou vyrovnané zcela. U regresivní disimilace se pravděpodobnosti sblíží počínaje S_{n-3} a na S_{n-4} se zcela vyrovnávají. S_1 proto nazvěme „primární progresivně silná S-pozice“, S_2 nazvěme „primární progresivně slabá S-pozice“, S_3 nazvěme „sekundární progresivně silná S-pozice“ a S_4 „sekundární progresivně slabá S-pozice“. S_{n-1} nazvěme analogicky „primární regresivně silná S-pozice“ a S_{n-2} „sekundární regresivně silná S-pozice“. S_{n-3} označíme „primární regresivně slabá S-pozice“ (s vědomím, že po primární regresivně slabé

S-pozici je to ve směru k počátku verše *jediná* regresivně slabá S-pozice“). S_n , nejslabší článek regresivní disimilační vlny, budeme označovat prostým termínem „koncová S-pozice“.

Výsledek vzájemného střetu (lichostopé mužské verše) nebo shodného působení (sudostopé mužské verše) se můžeme pokusit vyjádřit tak, že pro všechny S-pozice ležící mezi primárními silnými ($S_2 \dots S_{n-2}$) vypočteme pravděpodobnost jejich přízvukování ($P(S_m)$) jako aritmetický průměr $P_{PROG}(S_m)$ a $P_{REG}(S_m)$. V ženských verších, kde působí pouze progresivní disimilace, platí přirozeně $P(S_m) = P_{PROG}(S_m)$. Tímto postupem získáme pro všechny sledované trochejské rozměry následující hodnoty:

Tabulka 7: Jazyková pravděpodobnost akcentace jednotlivých S-pozic v trochejských rozměrech

	$P(S_1)$	$P(S_2)$	$P(S_3)$	$P(S_4)$	$P(S_5)$	$P(S_6)$
T3m	1	0,88	0,17	-	-	-
T3ž	1	0,73	0,8	-	-	-
T4m	1	0,75	0,88	0,17	-	-
T4ž	1	0,73	0,8	0,78	-	-
T5m	1	0,76	0,79	0,88	0,17	-
T5ž	1	0,73	0,8	0,78	0,79	-
T6m	1	0,76	0,8	0,78	0,88	0,17
T6ž	1	0,73	0,8	0,78	0,79	0,79

Z údajů v tabulce je patrné, že *regresivní disimilace je slabší než disimilace progresivní*. V T6m má primární progresivně slabá S-pozice (S_2) nižší pravděpodobnost přízvuknosti než primární regresivně slabá S-pozice (S_4) a stejně tak je tomu v T5m, kde S_2 vykazuje nižší pravděpodobnost než S_3 (v kratších mužských rozměrech už srovnání nemá smysl).

Z údajů o pravděpodobnosti realizací jednotlivých S-pozic je možné dále odvodit jazykové pravděpodobnosti realizací celých veršů (rytmických typů).¹⁰ 1) Ve všech ženských trochejských rozměrech je nejpravděpodobnějším rytmickým typem konfigurace přízvukující všechny S-pozice, neboť pravděpodobnost přízvuknosti každé z nich ($P(S_m)$) je zde vyšší než pravděpodobnost nepřívuknosti ($1 - P(S_m)$). 2) Z téhož důvodu jsou v ženských rozměrech konfigurace s jednou nepřívuknou S-pozicí pravděpodobnější než konfigurace s více nepřívuknými S-pozicemi. 3) Pravděpodobnost výskytu konfigurace s jednou nepřívuknou S-pozicí se odvíjí od hodnoty $P(S_m)$ dané S-pozice. Např. v T5ž tedy pravděpodobnost klesá ve směru $S_1S_2S_3S_4S_5 \rightarrow S_1S_2S_3S_4S_5 \rightarrow S_1S_2S_3S_4S_5 \rightarrow S_1S_2S_3S_4S_5 \rightarrow S_1S_2S_3S_4S_5$ (nepřívuknost první S-pozice je v teoretickém modelu vyloučena). 4) Ve všech mužských rozměrech je nejpravděpodobnější realizací konfigurace přízvukující všechny S-pozice vyjma koncové, neboť pravděpodobnost přízvuknosti nekoncových S-pozic ($p(S_m)$) je vyšší než pravděpodobnost nepřívuknosti ($1 - p(S_m)$), zatímco u koncové

¹⁰ Výpočet pravděpodobnosti výskytu rytmických typů vyvinutý zejm. A. N. Kolmogorovem byl mnohokrát aplikován na verš ruský, nejednou pak i na západoevropské versifikace (srov. např. GASPAROV 1987; KRASNOPEROVA–KAZARCEV 2011). O pravděpodobnostní model českého verše založený na součinu jazykových pravděpodobností výskytu jednotlivých taktů v daných rytmických typech se v 60. letech minulého století pokusili Miroslav Červenka a Květa Sgallová (1967; ještě před nimi LEVÝ 1964; LEVÝ 1965); v tomto modelu tak byla např. pravděpodobnost výskytu rytmického typu $S_1W_1S_2W_2S_3W_3S_4W_4$ určena jako součin $P(I_4) \cdot P(I_2) \cdot P(I_2)$. Poté, co Pavel Novák (1968) upozornil, že výskyt taktů není navzájem nezávislý a výpočet tak porušuje pravidlo o násobení pravděpodobností, formulovali Červenka a Sgallová nový model: „Při násobení pravděpodobností pro stanovení $P(R)$ [pravděpodobnosti výskytu rytmického typu] je nutno pravděpodobnost každého s_i [i -slabičného taktu/segmentu] přepočítat vzhledem k základu, jímž je soubor všech segmentů v daném metru v dané pozici použitelných“ (ČERVENKA–SGALLOVÁ 1969: 70). Vbrzku ale celé modelování pravděpodobností opouštějí, neboť, jak dodává Červenka, „imputujeme [tím] verši dosti nevybíravým způsobem lineární postup »od začátku ke konci«, k čemuž nemáme žádné opodstatnění ve věci samé, a jevy jako regresivní disimilační tendence tomu dokonce odporují“ (ČERVENKA 1971a: 13). Skloubením propočtu zleva (P_{PROG}), který de facto dopovídá druhému modelu Červenky a Sgallové, s propočtem zprava (P_{REG}) se snažím „imputace lineárního postupu“ vyvarovat.

S-pozice je tomu naopak. 5) Vzhledem k tomu, že pravděpodobnost přízvukné realizace koncové S-pozice je ve všech mužských rozměrech nižší než pravděpodobnost nepřívukné realizace všech vnitroveršových S-pozic vyjma předposlední, přichází z hlediska pravděpodobnosti konfigurace přízvukující všechny S-pozice na řadu až po konfiguracích simultánně nepřívukujících koncovou S-pozicí a jednu ze zmíněných vnitroveršových S-pozic. 6) Pravděpodobnost konfigurací se simultánní nepřívukností se odvíjí od hodnoty $p(S_m)$ první z obou nepřívukovaných S-pozic. Např. v T5m klesá pravděpodobnost ve směru $S_1S_2S_3S_4S_5 \rightarrow S_1S_2S_3S_4S_5 \rightarrow S_1S_2S_3S_4S_5 \rightarrow S_1S_2S_3S_4S_5$.

Na základě vyložených předpokladů můžeme pro všechny sledované trochejské rozměry sestavit žebříček rytmických typů podle očekávané četnosti (méně pravděpodobné typy, tj. obsahující interval delší čtyř slabik, nezahrnujeme):

Tabulka 8: Očekávané pořadí rytmických typů dle četnosti v trochejských rozměrech

	T3m	T3ž	T4m	T4ž	T5m	T5ž	T6m	T6ž
rank 1	$S_1S_2S_3$	$S_1S_2S_3$	$S_1S_2S_3S_4$	$S_1S_2S_3S_4$	$S_1S_2S_3S_4S_5$	$S_1S_2S_3S_4S_5$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$
rank 2	$S_1S_2S_3$	$S_1S_2S_3$	$S_1S_2S_3S_4$	$S_1S_2S_3S_4$	$S_1S_2S_3S_4S_5$	$S_1S_2S_3S_4S_5$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$
rank 3	$S_1S_2S_3$	$S_1S_2S_3$	$S_1S_2S_3S_4$	$S_1S_2S_3S_4$	$S_1S_2S_3S_4S_5$	$S_1S_2S_3S_4S_5$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$
rank 4	-	-	-	$S_1S_2S_3S_4$	$S_1S_2S_3S_4S_5$	$S_1S_2S_3S_4S_5$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$ $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$
rank 5	-	-	-	-	-	$S_1S_2S_3S_4S_5$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$

V následující kapitole se pokusíme zjistit, do jaké míry podléhají námi sledovaní autoři tlaku jazyka a do jaké míry naopak v rámci jednotlivých rozměrů uplatňují různé stylizační postupy, tzn. budeme konfrontovat ranky rytmických typů v jednotlivých autorských subkorpusech s výše uvedeným očekávaným pořadím. Při určení „vnějších“ zásahů do disimilačních vln pro nás budou určující poznatky Miroslava Červenky a Květy Sgallové, resp. jejich následovníků (zejm. ČERVENKA–SGALLOVÁ 1978; ČERVENKA 1971a; ČERVENKA 1971b; ČERVENKA 2006a: 137–170; ŘÍHA [v tisku]). Výsledky z našeho korpusu se konec konců od výsledků Červenky a Sgallové nikterak závažněji neodchylují a z velké části budeme toliko rekapitulovat už jimi řečené. Doufám ale, že i tak mají následující odstavce svoji váhu, přinejmenším proto, že do značné míry potvrzují platnost pravděpodobnostního modelu.

3.1.1.2 Četnost rytmických typů v korpusu

3.1.1.2.1 T3m

V třístopém mužském trocheji, kde se jedná o možnosti sekundárních realizací pouhých dvou pozic (S_2 a S_3) je, jak jsme viděli, nejpravděpodobnějším rytmickým typem $S_1S_2S_3$ (21), druhé místo patří typu $S_1S_2S_3$ (22), třetí místo typu $S_1S_2S_3$ (23).

- (21) Skrovnost miluje (PUCHMAJER 1802: 32)
 $S_1 \quad S_2 \quad S_3$
- (22) Ježto přece vím (IBID.)
 $S_1 \quad S_2 \quad S_3$
- (23) Jmenovati smím (IBID.: 35)
 $S_1 \quad S_2 \quad S_3$

V souladu s jazykovými předpoklady obsazuje $S_1S_2S_3$ rank 1, $S_1S_2S_3$ rank 2 a $S_1S_2S_3$ rank 3 v dílech téměř 90 % autorů, u nichž máme T3m doložen (16 z 18). Tomuto pořadí se vymyká pouze T3m Adolfa Heyduka a Antonína Klášterského, kteří preferují přízvuknou realizaci klauzule do té míry, že se $S_1S_2S_3$ stává četnější než $S_1S_2S_3$.

3.1.1.2.2 T3ž

V třístopém ženském trocheji, kde není poslední S-pozice oslabována nízkou četností intervalů potřebných k přízvukné realizaci, je (stejně jako v ostatních ženských rozměrech) z hlediska pravděpodobnosti na prvním místě přízvukná realizace všech S-pozic (24), druhé místo přisuzuje náš teoretický model nepřívukné realizaci primární progresivně slabé S_2 (25), a protože zde schází sekundární progresivně slabá S-pozice, náleží třetí místo nepřívukné realizaci sekundární progresivně silné S_3 (26).

(24)	Umru brzo taky
$S_1 \quad S_2 \quad S_3$	(NERUDA 1868: 166)
(25)	Bezdětnému otci
$S_1 \quad s_2 \quad S_3$	(IBID.)
(26)	Hodné pro mládence
$S_1 \quad S_2 \quad s_3$	(IBID.: 167)

Pravděpodobnostní rozvržení četností sleduje v T3ž bezmála 90 % autorských subkorpusů (55 z 61). Zbytek tvoří několik autorů z první půle 19. století (Vojtěch Nejedlý, Vincenc Furch, Karel Havlíček Borovský), u nichž se preference čtyřslabičných rýmových slov (srov. ČERVENKA 2006a: 142; SGALLOVÁ 2002) projevuje v invertovaném pořadí konfigurací $S_1S_2S_3$ a $S_1S_2S_3$. Stejně pořadí nalzáme u dvou básníků z druhé poloviny 19. století, kteří se zde dobové tendenci k rýmování dvouslabičných slov vzpírají (Jaroslav Kvapil, Alois Vojtěch Šmilovský). Se zvláštní variabilitou se pak setkáváme v T3ž Františka Gellnera (rank 1: $S_1S_2S_3$, rank 2: $S_1S_2S_3$, rank 3: $S_1S_2S_3$) a Stanislava Kostky Neumanna (rank 1: $S_1S_2S_3$, rank 2: $S_1S_2S_3$, rank 3: $S_1S_2S_3$).

3.1.1.2.3 T4m

V čtyřstopém mužském trocheji je z hlediska pravděpodobnosti na prvním místě konfigurace $S_1S_2S_3S_4$ (27), na druhém místě pak simultánní nepřívuknost S_4 a S_2 (28), na níž se společnými silami podílejí obě disimilační vlny. Třetí místo patří primární realizaci všech S-pozic (29).

(27)	Žádná lítost nezatrudť
$S_1 \quad S_2 \quad S_3 \quad s_4$	(JUNGMANN 1873: 63)
(28)	Podvodníkům záhubu
$S_1 \quad s_2 \quad S_3 \quad s_4$	(IBID.: 64)
(29)	Radost pojďme vspolku pít
$S_1 \quad S_2 \quad S_3 \quad S_4$	(IBID.: 63)

S tímto pořadím se setkáváme téměř u tří čtvrtin autorů (70 z 95). Zdaleka nejpočetnější skupinu mezi zbylými (21 %) tvoří autoři, u nichž preference oxytonických klauzulí vede k výměně pořadí typů $S_1S_2S_3S_4$ a $S_1S_2S_3S_4$. Dle očekávání se tak děje převážně u lumírovců a jejich epigonů (Vrchlický, Škampa, Mužík, Quis, Klášterský), u autorů alespoň zpočátku lumírovským veršem ovlivněných (Sova, Dvořák, Leubner) a u Adolfa Heyduka, s jehož zálibou v přízvukně zakončených mužských verších se shledáme (v mnohem větší míře) i u dalších rozměrů. V T4m Karla Villaniho jsou přízvukné klauzule upřednostňovány dokonce do té míry, že je $S_1S_2S_3S_4$ vytlačeno nejen z druhého ranku, ale ve prospěch mnohem méně se nabízejícího $S_1S_2S_3S_4$ i z ranku třetího (tato silná preference je pravděpodobně ovlivněna Máchovým veršem, srov. 3.1.1.2.5; 3.1.2.2.3). František Gellner, básník vyhýbající se „patetickému“ oxytonickému vyznění, naopak upozaduje přízvukné klauzule ve prospěch typu $S_1S_2S_3S_4$. Okrajovou skupinu pak tvoří dva sylabizující autoři (Šnajdr, Vinařický), kteří obsazují W-pozice přízvukem tak často, že se do první trojice dostávají typy $S_1W_1S_2W_2S_3W_3S_4$, resp. $S_1W_1S_2W_2S_3S_4$.

3.1.1.2.4 T4ž

V čtyřstopém ženském trocheji jsme za rytmický typ s nejvyšší očekávanou četností označili $S_1S_2S_3S_4$ (30), na druhém místě $S_1s_2S_3S_4$ (31), tj. nepřízvučnost primární progresivně slabé S-pozice, na třetím $S_1S_2S_3s_4$ (32), tj. nepřízvučnost sekundární progresivně slabé S-pozice a na místě čtvrtém $S_1S_2s_3S_4$ (33) – nepřízvučnost sekundární progresivně silné S-pozice.

(30)	Vlhko jakés chví se vzduchem	(MACHAR 1894: 1)
	$S_1 \quad S_2 \quad S_3 \quad S_4$	
(31)	Poprvé si z hloubi oddych'	(IBID.)
	$S_1 \quad s_2 \quad S_3 \quad S_4$	
(32)	Různé puchy intensivněj'	(IBID.)
	$S_1 \quad S_2 \quad S_3 \quad s_4$	
(33)	Vášní, pokrytctvím i láskou	(IBID.: 3)
	$S_1 \quad S_2 \quad s_3 \quad S_4$	

Vztah mezi pravděpodobností výskytu rytmických typů a jejich ranky v autorských subkorpusech už není tak průkazný jako u dosud diskutovaných rozměrů. Přízvučná realizace všech S-pozic je sice nejčetnější u více než 97 % autorů (149 ze 153), první tři ranky nicméně odpovídají pravděpodobnosti pouze v 57 % subkorpusech (87 autorů). U plných třiceti sedmi autorů (bezmála čtvrtina) převážně z první půle století se tu totiž uplatňuje tendence k užívání čtyřslabičných slov v rýmu, s níž jsme se v menší míře setkali už v T3ž, mající za důsledek inverzní pořadí konfigurací $S_1s_2S_3S_4$ a $S_1S_2S_3s_4$ (patří mezi ně např. J. Jungmann, K. J. Erben, M. Z. Polák). U Klácela a Tablice jde tato tendence tak daleko, že konfigurace $S_1S_2S_3s_4$ obsazuje dokonce rank 1.

Obsazení čtvrtého ranku se už u většiny autorů řídí jinými zákonitostmi. Konfigurací $S_1S_2s_3S_4$ je obsazen pouze ve čtyřiceti dvou případech (27 %). Více než polovina autorů (89 ze 153) staví navzdory pravděpodobnosti na jeho místo $S_1s_2S_3S_4$. Není zřejmě pochyb o tom, že se jedná o projev známé tendence k symetrickému členění cézurou (srov. např. ČERVENKA–SGALLOVÁ 1978; ČERVENKA–SGALLOVÁ 1984; ČERVENKA 2006a a zde uvedené statistiky syntaktických předělů).

3.1.1.2.5 T5m

V mužské variantě pětistopého trocheje patří první místo rytmickému typu $S_1S_2S_3S_4S_5$ (34), druhé místo zaujímá konfigurace $S_1s_2S_3S_4s_5$ (35), v níž se projevuje progresivní disimilace, třetí místo konfiguraci $S_1S_2s_3S_4s_5$ (36), v níž se projevuje regresivní disimilace a místo čtvrté primární realizaci všech S-pozic (37).

(34)	V teplých lůžkách sobě hověli	(RUBEŠ 1839: 47)
	$S_1 \quad S_2 \quad S_3 \quad S_4 \quad S_5$	
(35)	Byli by se lehko spálili	(IBID.)
	$S_1 \quad s_2 \quad S_3 \quad S_4 \quad s_5$	
(36)	Sudí Horimíru pokyne	(IBID.: 69)
	$S_1 \quad S_2 \quad s_3 \quad S_4 \quad s_5$	
(37)	Půlnoc tichá – volně plyne čas	(IBID.: 45)
	$S_1 \quad S_2 \quad S_3 \quad S_4 \quad S_5$	

Rank 1 obsazuje nejpravděpodobnější konfigurace u 97 % autorů (59 ze 61). Odlišná je situace pouze u Heyduka, s jehož preferencí přízvučných klauzulí jsme se už setkali, a Máchy, u něhož je častý výskyt oxytónických zakončení obecně známým faktem (u obou je nejčetnější $S_1S_2S_3S_4S_5$, která vytlačuje $S_1S_2s_3S_4s_5$ do druhého ranku).

Ranky 1–2 jsou obsazeny ve shodě s pravděpodobnostními předpoklady téměř u tří čtvrtin autorů (44 ze 61). U šesti autorů ze zbylé čtvrtiny se setkáváme s mírnější podobou preference přízvučných

klauzulí, která umísťuje přízvučnou realizaci všech S-pozic až za nejpravděpodobnější rytmický typ (opět Vrchlický, Klášterský aj.). U dalších šesti autorů pak vítězí navzdory pravděpodobnosti projev regresivní disimilace nad progresivní (Kollár, Vinařický, V. Nejedlý, Macháček, Crha, Kříčka). To můžeme, přinejmenším u Kollára, vysvětlit opačnou tendencí než u první uvedené šestice – tendencí k nepřívučné realizaci klauzule. Eliminace přízvučných monosylab na konci verše má totiž za důsledek zvýšení pravděpodobnosti přízvukování třetí S-pozice a síla progresivní i regresivní disimilace se tak do značné míry vyrovnává. Není mi nicméně znám důvod, proč při vyrovnaných šancích nevíteží u těchto šesti autorů konfigurace, která je v souladu s tendencí klást cézuru za čtvrtou slabiku (srov. 2.4), ale konfigurace, která této tendenci odporuje. Právě cézura totiž, zdá se, hraje velkou roli v dalších dvou rancích.

U oněch bezmála tří čtvrtin autorů, u kterých jsme shledali, že ranky 1 a 2 odpovídají pravděpodobnosti, je obsazení ranku 3 *de facto* ukazatelem dvou protichůdných tendencí. Můžeme totiž předpokládat, že u autorů usilujících o sblížení s mluvenou řečí bude ve shodě s pravděpodobností a bez ohledu na cézuru obsazen konfigurací $S_1S_2S_3S_4S_5$, zatímco u autorů „vybroušené formy“ budou jazykové pravděpodobnosti nadřazeny zájmy cézury a/nebo akcentace koncové S-pozice a rank 3 u nich obsadí $S_1S_2S_3S_4S_5$, která je dle našeho teoretického modelu až další v pořadí. Výsledky ale nejsou příliš průkazné. Do první skupiny patří sice např. Jan Neruda a Josef Mach, setkáme se zde ale např. i s Jaroslavem Kvapilem; do druhé skupiny patří sice např. Bohdan Kaminský a Ladislav Quis, na druhou stranu také Viktor Dyk. Dodejme ještě, že u Máchy a Heyduka se preference přízvučných klauzulí projevuje i ve třetím ranku – u prvního zmíněného je obsazen konfigurací $S_1S_2S_3S_4S_5$, u druhého (v rozporu s cézurou) konfigurací $S_1S_2S_3S_4S_5$.

3.1.1.2.6 T5ž

Protože v pětistopém ženském trocheji se počet sledovaných rytmických typů dále rozrůstá, označíme je kvůli snazší orientaci písmeny abecedy. Z hlediska pravděpodobnosti bylo stanoveno pořadí: (a) $S_1S_2S_3S_4S_5$ (38), (b) $S_1S_2S_3S_4S_5$ (39), (c) $S_1S_2S_3S_4S_5$ (40), (d) $S_1S_2S_3S_4S_5$ (41), (e) $S_1S_2S_3S_4S_5$ (42).

(38)	Aneb zhořte nádra, v plápol ztlete	(KOLLÁR 1832: 13)
(a)	$S_1 S_2 S_3 S_4 S_5$	
(39)	Šetříte-li lkání lásky ctnostné	(IBID.: 151)
(b)	$S_1 s_2 S_3 S_4 S_5$	
(40)	Tuším, Lada narození slaví	(IBID.: 126)
(c)	$S_1 S_2 S_3 s_4 S_5$	
(41)	Koráb strojte proti zahynutí	(IBID.: 45)
(d)	$S_1 S_2 S_3 S_4 s_5$	
(42)	Oni rtové jsou mých strastí vina	(IBID.: 73)
(e)	$S_1 S_2 s_3 S_4 S_5$	

Obsazení ranku 1 se opět ve valné většině případů řídí pravděpodobností – typem (a) je obsazen u 77 autorů. (T5ž máme doložen u 102 autorů a údaje o procentuálním zastoupení se tedy od absolutních čísel odlišují pouze nepatrně. Uvádět je proto nebudeme.) Vedle několika subkorpusů, v nichž rank 1 zaujímá první projev progresivní disimilace (b), nebo její projev druhý (c), stojí za pozornost sedm autorů převážně z první poloviny století (Čelakovský, V. Nejedlý, Tablic, Klácel, Koubek, Wenzig, Košín), u nichž se projevuje už několikrát zmíněná dobová preference čtyřslabičných slov v klauzuli verše plnou měrou a rank 1 u nich zaujímá typ (d).

Ranky 1 a 2 jsou obsazeny typy (a), (b) už pouze u 15 autorů – desetislabičná řada, v níž je obsazení S-pozic disimilačně determinováno pouze zleva, ponechává dostatek prostoru pro individuální řešení motivovaná klauzulí, cézurou a dalšími jevy, přičemž na rozdíl od kratších veršů se zde tyto tendence nekříží. Nejpočetnější skupinu tak v rozporu s pravděpodobností tvoří 36 autorů, u nichž je rank 1 obsazen typem (a) a rank 2 typem (c). Motivaci pro upřednostnění typu (c)

před typem (b) můžeme, jak napovídá Červenka (2006a: 157–158), spatřovat, zejm. u lumírovců, v preferenci rytmicky výraznějších paroxytonických klauzulí, která posiluje poslední S-pozici a vytváří tak i v ženském verši regresivní disimilační vlnu, která ve shodě s progresivní, způsobuje nižší pravděpodobnost akcentace S_4 (z lumírovských autorů a jejich epigonů patří do této skupiny např. Quis, Klášterský, J. Kvapil a další). Vezměme v úvahu i to, že v typu (c) dochází k rytmickému zvýraznění nejen konce, ale i začátku verše – první tři S-pozice jsou na rozdíl od typu (b) obsazeny přízvukem a jeho nepřítomnost přichází na řadu až ve chvíli, kdy je ustavena zřetelná alternace. Další početnější skupinu pak tvoří 22 obrozeneckých a sylabizujících autorů, u nichž sice preference čtyřslabičných klauzulí není tak silná, aby typ (d) obsadil rank 1, ale stále ještě natolik výrazná, aby „předběhl“ typ (b) i (c) (patří sem např. Jungmann, Kamarýt, Kollár, Sabina a další).

V dalších rancích už se projevuje zmíněná otevřenost T5ž vůči individuální variabilitě plnou měrou a systematickému popisu se tak vzpouzí. Můžeme jen rámcově konstatovat, že po uplatnění zmíněných motivací se většinou pořadí vrací k pravděpodobnostnímu modelu.

3.1.1.2.7 T6

V šestistopém mužském trocheji jsme určili pořadí: (a) $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$ (43), (b) $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$ (44), (c) $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$ (45), (d) $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$ (46), (e) $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$ (47).

(43)	I mne nutí básnit jaro přemilé	(TABLIC 1806: 16)
(a)	$S_1 S_2 S_3 S_4 S_5 S_6$	
(44)	Píšťalky si z vrby chlapani dělají	(IBID.)
(b)	$S_1 s_2 S_3 S_4 S_5 s_6$	
(45)	Chrámem počtil učenosti bohyni	(IBID.: 124)
(c)	$S_1 S_2 S_3 s_4 S_5 S_6$	
(46)	Kopáč s motykou své kopá vinice	(IBID.: 16)
(d)	$S_1 S_2 s_3 S_4 S_5 S_6$	
(47)	Měly ondy Múzy krásný počty dům	(IBID.: 126)
(e)	$S_1 S_2 S_3 S_4 S_5 S_6$	

V šestistopém trocheji ženském pak: (A) $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$ (48), (B) $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$ (49), (C) $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$ (50), (D) $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$ (51), (E) $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$ (52), (F) $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$ (53), přičemž typům (D) a (E) by měla náležet stejná pravděpodobnost výskytu.

(48)	Nejsem dítě více, bych snad sílu bájil	(NERUDA 1868: 134)
(A)	$S_1 S_2 S_3 S_4 S_5 S_6$	
(49)	Na krajinu padla první letos mlha	(IBID.: 163)
(B)	$S_1 s_2 S_3 S_4 S_5 S_6$	
(50)	Z věnce, který z ideí si mladost svila	(IBID.: 207)
(C)	$S_1 S_2 S_3 s_4 S_5 S_6$	
(51)	Tak jak v paměť obraz mrtvoly se vrývá	(IBID.: 210)
(D)	$S_1 S_2 S_3 S_4 s_5 S_6$	
(52)	Lehko zpívá pouta, sám kdo u porobě	(IBID.: 206)
(E)	$S_1 S_2 S_3 S_4 S_5 S_6$	
(53)	Věčně naděje své v sypký písek stavit	(IBID.: 134)
(F)	$S_1 S_2 s_3 S_4 S_5 S_6$	

Oba šestistopé trochejské rozměry jsme zařadili do jediného oddílu, protože značný prostor pro individuální řešení, který jsme konstatovali už u T5ž, se tu projevuje plnou měrou a s nadsázkou lze říci, že každého autora tu charakterizuje jiné pořadí rytmických typů. Pro tyto rozměry se tak přece jen lépe hodí Červenkův popis četnosti přízvuků na jednotlivých S-pozicích, na který tímto

odkazují (2006a: 160–169).¹¹ Pro srovnání s výše diskutovanými rozměry uveďme alespoň rámcovou charakteristiku.

Typ (a) obsazuje v T6m rank 1 zhruba u poloviny autorů (11 z 21). Šest autorů posiluje cézuru po šesté slabice a nejčtenějším typem se u nich stává (d). Typ (e), tj. primární realizace všech S-pozic, obsazuje rank 1 opět u Adolfa Heyduka a tentokrát i u Antala Staška. Další pořadí je už u jednotlivých autorů značně individuální, obecně lze ale konstatovat, že pravděpodobnost je zde významněji porušena pouze v případech, kdy daná konfigurace nerealizuje cézuru, nebo kdy podléhá preferenci přízvučných klauzulí (lumírovci).

Typ (A) je v T6ž nejčtenějším zhruba u dvou třetin autorů (29 z 44). U pěti autorů (Puchmajer,¹² Frič, Koubek, V. Nejedlý, Tablic) se opět setkáváme se silnou preferencí čtyřslabičných rýmových slov – v ranku 1 u nich stojí typ (E). V ranku 2 se u nejpočetnější skupiny (čtrnácti) autorů objevuje typ (D) – motivovaný pravděpodobně častými přízvuky po cézuře. Typ (B) obsazuje rank 2 pouze u sedmi autorů. Za pozornost stojí svérázné řešení Vojtěcha Nejedlého, u něhož se záliba v čtyřslabičných slovech promítá z pozice před meziveršovým předělem i do pozice před cézurou a rank 2 u něho obsazuje (z hlediska pravděpodobnosti zcela okrajová) symetrická konfigurace $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$:

(54) Vidí s poděšením vlastní ohavnosti (NEJEDLÝ 1804: 55)
 $S_1 \quad S_2 \quad S_3 \quad S_4 \quad S_5 \quad S_6$

3.1.2 Progresivní a regresivní přízvuková disimilace v jambu

3.1.2.1 Pravděpodobnostní model disimilačních vln

Určení pravděpodobnosti realizace jednotlivých S-pozic v jambu je o poznání komplikovanější. Při předpokladu primárních realizací všech W-pozic a zanedbání dlouhých intervalů získáme co do síly/slabosti S-pozic z hlediska progresivní i regresivní disimilace stejné hodnoty jako v trocheji. (Vzhledem k tomu, že proklize může být pouze jednoslabičná, tj. na počátku verše jsou vyloučeny konfigurace začínající $w_1s_1\dots$, je z hlediska progresivní disimilace pravděpodobnost přízvučné realizace S_1 stejně jako v trocheji rovna 1 a pravděpodobnosti přízvučování dalších S-pozic se už odvíjejí od této hodnoty. Regresivní disimilace postupuje v mužských jambech i trochejích přes identické pozice ($S_n W_{n-1}S_{n-1}\dots$) a pravděpodobnosti tudíž zákonitě nabývají stejných hodnot.) Předpoklad primární realizace ovšem přinejmenším u jedné jambické W-pozice zdaleka neodpovídá skutečnosti. Onou pozicí je W_0 , která se svými charakteristikami dalece vymyká všem ostatním. Abychom zbytečně neduplikovali výklad, který bude následovat v kapitole o W-pozicích, zaměříme se pouze na četnost jambických veršů, v nichž je W_0 realizováno přízvukem víceslabičného intervalu (tzn. s nepřízvučným S_1):

(55) Domácí slunce naše vloni hrálo (NERUDA 1883b: 18)
 $W_0S_1W_1 \quad S_2 \quad W_2 \quad S_3W_3 \quad S_4W_4 \quad S_5W_5$

11 Této klasické metodě české strukturální versologie jistě nelze upřít přehlednost a snadnou porovnatelnost výsledků, na druhou stranu dosti podstatné aspekty veršového rytmu zůstávají mimo její zorný úhel. Např. u tak rytmicky odlišných dvouverší jako „Měsíc ležel ve svých ranách / v horečkách a fantaziích“ (DOSTÁL-LUTINOV 1913: 22) a „A jak zlaté pampelišky / V tratoli se kupí lišky“ (BOUŠKA 1904: 22) získáme tímto postupem stejné výsledky (S_1 : 100 %; S_2 : 50 %; S_3 : 100 %; S_4 : 50 %).

12 Almanachy pořádané A. J. Puchmajerem zde přes různost autorů zahrnujeme do jednoho subkorpusu. Jednotliví autoři by totiž zdaleka nenaplnili kritérium minimálního počtu veršů a naše analýzy by tak nepokryvaly ranou fázi vývoje sylabotónického verše.

Tabulka 9: Četnost přízvuků víceslabičných intervalů na W_0 v jambických rozměrech

J3m	J3ž	J4m	J4ž	J5m	J5ž	J6m	J6ž
65,21	39,16	29,78	29,2	26,44	21,71	21,38	23,45

Z tabulky je patrné, že takové realizace (tzv. daktylské incipity) nemůžeme v jambu v žádném případě zanedbat a že tedy u S_1 nelze na rozdíl od trocheje předpokládat přízvučnost blížíci se konstantě. Při modelování síly jednotlivých S-pozic z hlediska progresivní disimilace proto musíme subkorpus jambických veršů rozdělit na dvě části: 1) verše s přízvučnou realizací S_1 (tj. jak $w_0S_1...$, tak $W_0S_1...$), kde progresivní disimilace postupuje stejným způsobem a se stejnou silou jako v trocheji, a 2) verše, kde je W_0 realizována přízvukem víceslabičného intervalu (tj. $W_0s_1...$). V druhé podmnožině můžeme progresivní disimilační vlnu modelovat na základě modifikace výše užitého postupu: pravděpodobnost S_1 je *ex definitione* rovna 0, pravděpodobnost přízvučnosti S_2 je dána pravděpodobností, že interval začínající na W_0 bude tříslabičný a nikoliv pětislabičný (delší intervaly zanedbáváme, u nepočátečních W-pozic předpokládáme primární realizace), při čemž $P(I_3) = 0,3389$ a $P(I_5) = 0,0361$. Pravděpodobnost přízvučnosti následujících S-pozic je pak opět dána volbou mezi dvou- a čtyřslabičným intervalem, tedy:

PROGRESIVNÍ DISIMILACE V JAMBU

Daktylské incipity

$$P_{PROG}(S_1) = 0$$

$$P_{PROG}(S_2) = P(I_3) / [P(I_3) + P(Xxxxx)] \doteq 0,9$$

$$P_{PROG}(S_3) = P_{PROG}(S_2) \cdot P(I_2) / [P(I_2) + P(I_4)] + 1 - P_{PROG}(S_2) \doteq 0,76$$

$$P_{PROG}(S_4) = P_{PROG}(S_3) \cdot P(I_2) / [P(I_2) + P(I_4)] + 1 - P_{PROG}(S_3) \doteq 0,8$$

$$P_{PROG}(S_5) = P_{PROG}(S_4) \cdot P(I_2) / [P(I_2) + P(I_4)] + 1 - P_{PROG}(S_4) \doteq 0,79$$

$$P_{PROG}(S_6) = P_{PROG}(S_5) \cdot P(I_2) / [P(I_2) + P(I_4)] + 1 - P_{PROG}(S_5) \doteq 0,79$$

Základní incipity

$$P_{PROG}(S_1) = 1$$

$$P_{PROG}(S_2) = 0,73$$

$$P_{PROG}(S_3) = 0,8$$

$$P_{PROG}(S_4) = 0,78$$

$$P_{PROG}(S_5) = 0,79$$

$$P_{PROG}(S_6) = 0,79$$

Uvedené hodnoty ukazují, že v jambických verších s daktylským incipitem působí progresivní disimilace na sílu/slabost jednotlivých S-pozic opačně než v jambických verších se základní realizací incipitu a ve verších trochejských, tj. po slabé S_1 přichází silná S_2 , následuje silná S_3 a slabá S_4 .¹³ Progresivní disimilace zde má stejný průběh jako disimilace regresivní, pročez jednotlivé S-pozice nazveme analogicky podle ní – S_1 : „počáteční S-pozice“, S_2 : „primární progresivně silná S-pozice“, S_3 : „primární progresivně slabá S-pozice“, S_4 : „sekundární progresivně silná S-pozice“. Zatímco tedy v jambu se základními incipity si progresivní a regresivní disimilace stejně jako v trocheji navzájem odporuje v lichostopých mužských verších, v jambu s „daktylskými“ incipity si odporují v sudostopých mužských verších.

Následující tabulka uvádí hodnoty $P(S_m)$ v jambických verších se základní realizací incipitu a v jambických verších s „daktylským“ incipitem vypočtené výše popsáním způsobem (3.1.1.1). (Tyto dva typy budeme nadále odlišovat prostřednictvím symbolu umístěného v závorce za zkratkou rozměru; „j“ značí jamb se základní realizací incipitu, „d“ jamb s „daktylským“ incipitem.)

¹³ Tímto se vymezujeme proti Červenkovu předpokladu, že průběh progresivní disimilační vlny je ve všech rozměrech týž. Toto stanovisko sice na konci devadesátých let Červenka na podnět Josefa Štochla přehodnotil, později se k němu nicméně navrácí. Srov.: „Jak upozornil a doložil ve své práci J. Štochl [1998], je v řádcích s takovým [„daktylským“] incipitem zeslabující působení 1. iktu na druhý málo pravděpodobné, neboť vzniklá sestava $W_0s_1w_1s_2w_2$ by předpokládala pětislabičný takt, a ten je v rytmičtém slovníku velice málo frekventovaný“ (ČERVENKA 1999: 457; notace upravena podle našeho úzu). „Tímto činitelem je pochopitelně prozodie, z níž jednoznačně vyplývá, že počátek verše, tedy první silná pozice, bude vyznačen nahromaděním přízvuků. [...] Platí to i o verších jambickém v oněch variantách incipitu, které zahrnují přesun přízvuku na slabou pozici, jež předchází první pozici silnou – ať už na první, nebo na druhé slabice řádky, přízvuk na počátku verše závazně jest“ (ČERVENKA 2006a: 137).

Potvrzuje se, že progresivní disimilace je silnější než disimilace regresivní i v jambu s „daktylskými incipity“.

Tabulka 10: Jazyková pravděpodobnost akcentace jednotlivých S-pozic v jambických rozměrech

		$P(S_1)$	$P(S_2)$	$P(S_3)$	$P(S_4)$	$P(S_5)$	$P(S_6)$
J3m	J3m(j)	1	0,88	0,17	-	-	-
	J3m(d)	0	0,89	0,17	-	-	-
J3ž	J3ž(j)	1	0,73	0,8	-	-	-
	J3ž(d)	0	0,9	0,76	-	-	-
J4m	J4m(j)	1	0,75	0,88	0,17	-	-
	J4m(d)	0	0,9	0,88	0,17	-	-
J4ž	J4ž(j)	1	0,73	0,8	0,78	-	-
	J4ž(d)	0	0,9	0,76	0,8	-	-
J5m	J5m(j)	1	0,76	0,79	0,88	0,17	-
	J5m(d)	0	0,9	0,77	0,88	0,17	-
J5ž	J5ž(j)	1	0,73	0,8	0,78	0,79	-
	J5ž(d)	0	0,9	0,76	0,8	0,79	-
J6m	J6m(j)	1	0,76	0,8	0,78	0,88	0,17
	J6m(d)	0	0,9	0,78	0,79	0,88	0,17
J6ž	J6ž(j)	1	0,73	0,8	0,78	0,79	0,79
	J6ž(d)	0	0,9	0,76	0,8	0,79	0,79

Z těchto údajů můžeme stejně jako v trocheji odvodit žebříček rytmických typů podle očekávané četnosti:

Tabulka 11: Očekávané pořadí rytmických typů dle četnosti v jambických rozměrech (základní realizace incipitu)

	J3m(j)	J3ž(j)	J4m(j)	J4ž(j)	J5m(j)	J5ž(j)	J6m(j)	J6ž(j)
rank 1	$S_1S_2S_3$	$S_1S_2S_3$	$S_1S_2S_3S_4$	$S_1S_2S_3S_4$	$S_1S_2S_3S_4S_5$	$S_1S_2S_3S_4S_5$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$
rank 2	$S_1S_2S_3$	$S_1S_2S_3$	$S_1S_2S_3S_4$	$S_1S_2S_3S_4$	$S_1S_2S_3S_4S_5$	$S_1S_2S_3S_4S_5$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$
rank 3	$S_1S_2S_3$	$S_1S_2S_3$	$S_1S_2S_3S_4$	$S_1S_2S_3S_4$	$S_1S_2S_3S_4S_5$	$S_1S_2S_3S_4S_5$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$
rank 4	-	-	-	$S_1S_2S_3S_4$	$S_1S_2S_3S_4S_5$	$S_1S_2S_3S_4S_5$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$ $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$
rank 5	-	-	-	-	-	$S_1S_2S_3S_4S_5$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$	$S_1S_2S_3S_4S_5S_6$

Tabulka 12: Očekávané pořadí rytmických typů dle četnosti v jambických rozměrech („daktylské“ incipity)

	J3m(d)	J3ž(d)	J4m(d)	J4ž(d)	J5m(d)	J5ž(d)	J6m(d)	J6ž(d)
rank 1	$s_1S_2S_3$	$s_1S_2S_3$	$s_1S_2S_3S_4$	$s_1S_2S_3S_4$	$s_1S_2S_3S_4S_5$	$s_1S_2S_3S_4S_5$	$s_1S_2S_3S_4S_5S_6$	$s_1S_2S_3S_4S_5S_6$
rank 2	$s_1S_2S_3$	$s_1S_2S_3$	$s_1S_2S_3S_4$	$s_1S_2S_3S_4$	$s_1S_2S_3S_4S_5$	$s_1S_2S_3S_4S_5$	$s_1S_2S_3S_4S_5S_6$	$s_1S_2S_3S_4S_5S_6$
rank 3	-	-	-	$s_1S_2S_3S_4$	$s_1S_2S_3S_4S_5$	$s_1S_2S_3S_4S_5$	$s_1S_2S_3S_4S_5S_6$	$s_1S_2S_3S_4S_5S_6$ $s_1S_2S_3S_4S_5S_6$
rank 4	-	-	-	-	-	$s_1S_2S_3S_4S_5$	$s_1S_2S_3S_4S_5S_6$	$s_1S_2S_3S_4S_5S_6$

V následující kapitole se opět pokusíme konfrontovat očekávanou četnost s četností zjištěnou.

3.1.2.2 Četnost rytmických typů v korpusu

3.1.2.2.1 J3m

V třístopých mužských jambech s primární realizací S_1 je nejpravděpodobnějším rytmickým typem $S_1S_2S_3$ (56), následuje $S_1S_2S_3$ (57) a $S_1S_2S_3$ (58).

(56)	Tom širém po poli	(DYK 1927a: 16)
	S_1 S_2 s_3	
(57)	A sníh se bělá z cest	(IBID.: 15)
	S_1 S_2 S_3	
(58)	A neuslyšíš smích	(IBID.)
	S_1 s_2 S_3	

V J3m(j) jsou první tři ranky obsazeny ve shodě s jazykovou pravděpodobností u valné většiny autorů (46 z 51). Výjimku tvoří tři autoři (K. Dewetter, J. Rokyta a v tomto ohledu nám dobře známý A. Heyduk), u nichž preference přízvučných klauzulí posunuje konfiguraci $S_1S_2S_3$ do ranku 1 a dva autoři (J. Mahen, A. Brabec), kteří, motivováni pravděpodobně opačně než první zmínění, tedy snahou o „měkké“ vyznění klauzule, upřednostňují před konfigurací $S_1S_2S_3$ („A neuslyšíš smích“) méně pravděpodobný typ $S_1s_2S_3$ (*„A neuslyšíš-li“).

V J3m(d) stojí na prvním místě $s_1S_2S_3$ (59), na místě druhém $s_1S_2S_3$ (60).

(59)	Do dálek uhání	(DYK 1927a: 16)
	s_1 S_2 s_3	
(60)	Dvojnásob cítíš mráz	(IBID.: 15)
	s_1 S_2 S_3	

V tomto případě jsou první dva ranky obsazeny ve shodě s pravděpodobností téměř u všech autorů (96 %).

3.1.2.2.2 J3ž

V třístopém ženském jambu s primární realizací S_1 přiděluje náš teoretický model první místo primární realizaci obou zbývajících S-pozic (61), druhé místo nepřízvučné realizaci primární progresivně slabé S-pozice (62) a místo třetí nepřízvučné realizaci sekundární silné pozice (63).

(61)	I vešel v sál svých předků	(KARÁSEK 1904: 63)
	S_1 S_2 S_3	
(62)	Nic nezbylo z té slávy	(IBID.: 65)
	S_1 s_2 S_3	
(63)	Až začnou nezkroceně	(IBID.: 64)
	S_1 S_2 s_3	

V J3ž(j) jsou první tři ranky obsazeny ve shodě s jazykovou pravděpodobností ve 49 ze 62 autorských subkorpusů (79 %). U většiny zbývajících autorů (15 %) se pak setkáváme s invertovaným pořadím typů $S_1S_2S_3$ a $S_1S_2S_3$, což, jak víme z kapitoly o trochejských rozměrech, je jev typický zejm. pro autory předmájovské (do této skupiny patří např. J3m(j) Šebestiána Hněvkovského a J3m(j) obsažené v Puchmajerových almanaších).

V J3ž(d) stojí na prvním místě konfigurace $s_1S_2S_3$ (64), na místě druhém $s_1S_2S_3$ (65).

(64)	Rytíři, plní pýchy	(KARÁSEK 1904: 63)
	s_1 S_2 S_3	
(65)	S pathosem feudálním	(IBID.)
	s_1 S_2 s_3	

Sedmislabičný jamb s počátečním víceslabičným intervalem poskytuje ještě málo prostoru pro individuální řešení, a tak nepřekvapí, že s očekávaným obsazením prvních dvou ranků se setkáme ve více než 90 % subkorpusů, přičemž zbytek tvoří autoři, u nichž se do popředí dostávají sekundární realizace W-pozic, s nimiž náš pravděpodobnostní model nepočítá.

3.1.2.2.3 J4m

V čtyřstopém mužském jambu s primární realizací S_1 , kde progresivní a regresivní disimilace působí ve shodě, je z hlediska pravděpodobnosti na prvním místě přízvučná realizace všech S-pozic vyjma koncové (66), na místě druhém simultánní nepřízvučnost koncové a primární progresivně i regresivně slabé S_2 (67), na místě třetím pak primární realizace všech S-pozic (68).

(66)	A na něm měsíc složený	(MÁCHA 1836: 40)
	S_1 S_2 S_3 s_4	
(67)	Jak v neskončenost napnuté	(IBID.: 36)
	S_1 s_2 S_3 s_4	
(68)	Byl pozdní večer – první máj	(IBID.: 13)
	S_1 S_2 S_3 S_4	

V J4m(j) jsou první tři ranky obsazeny ve shodě s jazykovou pravděpodobností ve více než polovině subkorpusů (68 ze 120). U cca. třetiny (38 autorů) je základní realizace všech S-pozic četnější než $S_1s_2S_3s_4$. Jak víme z oddílu věnovanému trocheji, preference přízvuku na koncové S-pozici mužských veršů je příznačná zejm. pro autory lumírovské. V J4m(j) se to potvrzuje. Valná většina lumírovců a jejich epigonů, u nichž máme J4m(j) doložen, náleží do druhé zmíněné skupiny, zatímco autoři májovští (samozřejmě s výjimkou Heyduka, který, jak už bylo několikrát ukázáno, přízvukuje klauzuli nebývale často), modernističtí (Karásek, Sova aj.) a postsymbolističtí (Toman, Dyk aj.) náleží povýtce do druhé skupiny. Z první půle století máme v jambu obecně pochopitelně nemnoho dokladů. Zdá se nicméně, že raní obrozenci (Hněvkovský, Puchmajerovy almanachy), objevili se už u nich jamb, řídí se spíše jazykovou pravděpodobností, zatímco autoři pozdější (Jungmann, Erben) preferují přízvučnou realizaci klauzule. Mimo tyto dvě skupiny stojí J4m(j) Karla Hynka Máchy, u nějž, dle očekávání, konfigurace s přízvučnou realizací klauzule obsazuje přímo rank 1.

V J4m(d) je primární progresivně slabá S_2 zároveň primární regresivně silnou S-pozicí a primární regresivně slabá S_3 zároveň primární progresivně silnou S-pozicí. Nepřízvučnost obou těchto pozic je proto nepříliš pravděpodobná; po konfiguraci $s_1S_2S_3s_4$ (69) zaujímající první místo následuje $s_1S_2S_3S_4$ (70).

(69)	Přiklonil strážce bázlivé	(MÁCHA 1836: 36)
	s_1 S_2 S_3 s_4	
(70)	Večerní máj – byl lásky čas	(IBID.: 13)
	s_1 S_2 S_3 S_4	

V tomto typu J4m jsou první dva ranky obsazeny ve shodě s jazykovou pravděpodobností téměř v 90 % subkorpusů. Výjimku tvoří pouze několik autorů, kteří se přízvučné realizaci klauzule vyhýbají a v ranku 2 u nich stojí typ $s_1s_2S_3s_4$ (Gellner, Křikava), a dva autoři z tzv. sylabizujícího období (Jungmann, z Hvězdy), u nichž stojí na druhém místě konfigurace se sekundární realizací W-pozice. Není jisté bez zajímavosti, že v „daktylsky“ počínajících verších Karla Hynka Máchy je na rozdíl od veršů se základní realizací incipitu konfigurace s přízvučnou realizací klauzule ve shodě s jazykovou pravděpodobností až na druhém místě. Nota bene, že totéž platí o J3m druhého „oxytónika“, Adolfa Heyduka. Tuto zdánlivou marginálii zmiňuji kvůli tradované souvislosti přízvučné realizace klauzule s „vzestupným“ spádem verše (MUKAŘOVSKÝ 1934/2001), kterou

Červenka (2006a: 129–130) vyvrací poukazem na to, že u většiny autorů je v mužských jambech i trochejích četnost přízvuchnosti koncové S-pozice prakticky identická. Jako podnět pro další bádání se tak nabízí otázka, zda mezi „vzestupností“ a přízvuchnou realizací klauzule neexistuje přeci jen korelace zakládající se nikoliv na opozici jamb/trochej, tedy „vzestupné“/„sestupné“ metrum, nýbrž na rytmickém protikladu „vzestupná“/„sestupná“ realizace jambického incipitu.

3.1.2.2.4 J4ž

V čtyřstopém ženském jambu s přízvuchnou realizací S_1 je nejpravděpodobnějším rytmickým typem $S_1S_2S_3S_4$ (71). Druhé místo zaujímá konfigurace s nepřívuchnou realizací primární progresivně slabé S_2 (72), třetí místo konfigurace s nepřívuchnou realizací sekundární progresivně slabé S_4 (73). Poslední, čtvrté místo patří nepřívuchné realizaci sekundární progresivně silné S_3 (74).

(71)	K nim padá rosa našich očí	(TOMAN 1923: 38)
	S_1 S_2 S_3 S_4	
(72)	V té budoucnosti zášti není	(IBID.: 19)
	S_1 s_2 S_3 S_4	
(73)	A s každým červnem vzpomínáme	(IBID.: 20)
	S_1 S_2 S_3 s_4	
(74)	Mě ještě pohrdáním pálí	(IBID.: 37)
	S_1 S_2 s_3 S_4	

V J4ž(j) jsou první dva ranky obsazeny ve shodě s pravděpodobností ve více než čtyřech pětinach subkorpusů (73 z 87). Zbytek tvoří autoři upřednostňující čtyřslabičné klauzule (nejen Sabina či ze starší poetiky vycházející Bělohrobský, ale i Crha, Gellner aj.) nebo upřednostňující delší intervaly obecně (pravděpodobnostnímu modelu se zcela vymyká Otokar Fischer; rank 1: $S_1S_2S_3S_4$, rank 2: $S_1S_2S_3S_4$). Rank 3 obsazuje nejpočetnější skupina (54 autorů) ve shodě s pravděpodobností. Sedmnáct autorů zde nicméně před konfigurací $S_1S_2S_3S_4$ upřednostňuje (cézuru nerealizující) konfiguraci $S_1S_2S_3S_4$ – vzhledem k tomu, že se z větší části jedná o autory lumírovské, resp. jejich epigony (Čech, Albert, F. Kvapil aj.), můžeme to snad přičíst tendenci k rýmování dvouslabičných slov. Obsazení čtvrtého ranku je už u jednotlivých autorů značně proměnlivé. I tak ale nejpočetnější skupinu tvoří autoři, kteří realizují ranky 1–4 ve shodě s jazykovou pravděpodobností.

V J4ž(d) stojí z hlediska pravděpodobnosti na prvním místě konfigurace $S_1S_2S_3S_4$ (75), druhé místo patří nepřívuchné realizaci progresivně slabé S-pozice, kterou je v tomto případě S_3 (76). Sekundární progresivně slabá S-pozice už zde není přítomna, pročež třetí místo náleží nepřívuchné realizaci sekundární progresivně silné S_4 (77).

(75)	Blažený pot si stírá člověk	(TOMAN 1923: 24)
	s_1 S_2 S_3 S_4	
(76)	V zahradu uzavřenou světu	(IBID.)
	s_1 S_2 s_3 S_4	
(77)	Modlitba věrných pokolení	(IBID.: 19)
	s_1 S_2 S_3 s_4	

Úvodem je třeba zmínit, že v jambech s „daktylskými“ incipyty se počínaje J4ž zájmy progresivní disimilace a zájmy cézury zásadním způsobem rozcházejí. Zatímco v čtyřstopých a pětistopých trochejích a jambech se základní realizací incipitu vytváří primární progresivně silná S_1 ideální podmínky pro realizaci cézury po W_2 , v čtyřstopých a pětistopých jambech s „daktylskými“ incipyty realizace primární progresivně silné S_2 přízvukem čtyřslabičného intervalu (či přesněji čtyřslabičného slova) cézuru diskvalifikuje. Tímto zápasem je, zdá se, rytmická kontura zmíněných veršů výrazně poznamenána.

Ranky 1–3 jsou v J4ž(d) obsazeny ve shodě s pravděpodobností pouze u 7 z 87 autorů (8 %). Téměř ve třech čtvrtinách subkorpusů (63 autorů) následuje po nejčtenější konfiguraci $s_1S_2S_3S_4$ typ $s_1S_2S_3S_4$, kterému by dle jazykové pravděpodobnosti mělo náležet až třetí místo. Méně rytmicky určitý „daktylský“ incipit tedy zřejmě vyvolává potřebu rytmicky vyhranit veršový tvar (posílit „stopovost“) alespoň v nitru verše a cézura vítězí nad progresivní disimilací i v dílech autorů, u nichž jindy nehraje větší roli.

Proč ale v tomto případě přisuzujeme iniciativu právě cézuře a nikoliv rýmu? A není nakonec invertované pořadí konfigurací $s_1S_2S_3S_4$ a $s_1S_2S_3S_4$ důkazem, že je ve všech jambech bez ohledu na typ incipitu průběh progresivní disimilační vlny týž? Úlohu rýmu nelze zpochybnit paušálně, s invertovaným pořadím se nicméně tentokrát setkáváme i u autorů, u nichž jsme výše sledovali naopak upozadění čtyřslabičných intervalů ve veršové klauzuli (Čech, Klášterský aj.). Pro to, že je předpoklad opačného směru progresivní disimilační vlny legitimní, svědčí skutečnost, že konfigurace počínající pětislabičným intervalem, které by poukazovaly na „slabost“ S_2 , se mezi nejčtenějšími typy objevují zcela sporadicky.

3.1.2.2.5 J5m

V pětistopém mužském jambu se základní realizací incipitu přiděluje náš teoretický model první místo konfiguraci s nepřízvučnou koncovou S-pozicí (78), druhé místo simultánní nepřízvučnosti koncové S-pozice a primární progresivně slabé S_2 (79), třetí místo náleží simultánní nepřízvučnosti koncové S-pozice a primární regresivně slabé S_3 (80) a místo čtvrté primární realizaci všech S-pozic (81).

(78)	Jak v zimní noci hvězdy na nebi	(ZEYER 1886a: 1)
	$S_1 \quad S_2 \quad S_3 \quad S_4 \quad S_5$	
(79)	Tak hemžili se slavní rekové	(IBID.)
	$S_1 \quad S_2 \quad S_3 \quad S_4 \quad S_5$	
(80)	A pláč a žalostivé volání	(IBID.: 3)
	$S_1 \quad S_2 \quad S_3 \quad S_4 \quad S_5$	
(81)	A jako vichr zazněl jeho hlas	(IBID.: 2)
	$S_1 \quad S_2 \quad S_3 \quad S_4 \quad S_5$	

Rytmický typ $S_1S_2S_3S_4S_5$ obsazuje ve shodě s jazykovými předpoklady rank 1 ve více než 90 % subkorpusů (111 ze 120). Devět autorů dává před touto konfigurací přednost nejvíce se nabízejícímu typu s čtyřslabičným intervalem ($S_1S_2S_3S_4S_5$). Vzhledem k tomu, že jsou zde zastoupeni autoři generačně i poetikou vzdálení (např. Bělohrobský, Kaminský, Gellner), nejsem s to situaci jakkoliv smysluplně vysvětlit. U Vladimíra Frídy a (dle očekávání) u Adolfa Heyduka pak staví preference přízvučných klauzulí do prvního ranku nejméně pravděpodobný typ z našeho výčtu, tj. $S_1S_2S_3S_4S_5$.

Rank 2 je obsazen ve shodě s jazykovými předpoklady ve 102 subkorpusech (85 %). Vyjma zmíněných autorů, kteří se s pravděpodobnostním rozvržením rozcházejí už v ranku 1, tvoří ostatek autoři, u nichž má preference přízvučných klauzulí mírnější podobu než u Heyduka a Frídy a kteří obsazují konfiguraci $S_1S_2S_3S_4S_5$ teprve rank 2 (např. F. Kvapil, Stašek).

Rank 3 je, jak jsme viděli už u T5m, dějištěm sváru mezi jazykovou pravděpodobností a zájmy cézury, případně preference přízvučných klauzulí. Námi sladování autoři se tak opět dělí do dvou zhruba stejně početných skupin podle toho, zda následují jazykovou pravděpodobnost, anebo v zájmu cézury, případně klauzule upřednostňují typ $S_1S_2S_3S_4S_5$. Předpoklad, že tyto dvě skupiny korelují s polarizací „hovorovost“ / „virtuozita“ se zde opět nepotvrzuje. Do první skupiny sice náleží například Jan Neruda, setkáme se zde nicméně i s autory jako Eduard Albert či Jaromír Borecký. Do druhé skupiny sice náleží například Antonín Klášterský a Augustin Eugen Mužík, setkáme se zde nicméně i s Viktorem Dykem a Karlem Tomanem.

V J5m(d) stojí z hlediska pravděpodobnosti na prvním místě rytmický typ $s_1S_2S_3S_4S_5$ (82), na druhém místě $s_1S_2S_3S_4S_5$ (83) a na místě třetím $s_1S_2S_3S_4S_5$ (84).

(82)	Na zlatém stolci sedíc soudila	(ZEYER 1886a: 1)
	$s_1 \quad S_2 \quad S_3 \quad S_4 \quad s_5$	
(83)	Do běsů prchajících divoce	(IBID.: 2)
	$s_1 \quad S_2 \quad s_3 \quad S_4 \quad s_5$	
(84)	Před slují zuřil v kole tmavý vír	(IBID.: 5)
	$s_1 \quad S_2 \quad S_3 \quad S_4 \quad S_5$	

Rank 1 je obsazen ve shodě s jazykovou pravděpodobností ve 115 subkorpusech (96 %); u zbylých pěti autorů je nejčtenější konfigurací $s_1S_2S_3S_4S_5$.¹⁴ Rank 2 je opět poznamenán zápasem cézury a pravděpodobnosti, přičemž, jak už bylo zmíněno výše, tendence k cézurování je v jambech s „daktylskými“ incipity znatelná i u autorů, kteří ji jinak nepřikládají váhu. Autoři, kteří užívají typ $s_1S_2S_3S_4S_5$ častěji než $s_1S_2S_3S_4S_5$, zde nad autory následujícími pravděpodobnostní distribuci kvantitativně převažují více než dvojnásobně a v příslušnosti k jedné nebo druhé skupině nelze vysledovat žádný vztah ke generační či individuální poetice.

3.1.2.2.6 J5ž

V pětistopém ženském jambu se základní realizací incipitu je nejpravděpodobnější konfigurace přizvukující všechny S-pozice řádky (85), následuje konfigurace s nepřízvučnou realizací primární progresivně slabé S_2 (86), poté nepřízvučnost sekundární progresivně slabé S_4 (87), nepřízvučnost S_5 stojící mimo disimilační vlnu (88) a konečně nepřízvučnost sekundární progresivně silné S_3 (89). (Stejně jako v T5ž zavádíme i zde vedle číslování veršů paralelní značení rytmických typů, a to jak kvůli jejich vzrůstajícímu počtu, tak kvůli tomu, že spolu s nižší jazykovou determinovaností řádky kráčí ruku v ruce rozrůznění pořadí v subkorpusech.)

(85)	A strhla rychle s beder svojich řízu	(VRCHLICKÝ 1878: 31)
(a)	$S_1 \quad S_2 \quad S_3 \quad S_4 \quad S_5$	
(86)	Jak bídný jest a malý v rukou našich	(IBID.: 27)
(b)	$S_1 \quad s_2 \quad S_3 \quad S_4 \quad S_5$	
(87)	Tam s mužem měřme malichernou sílu	(IBID.: 29)
(c)	$S_1 \quad S_2 \quad S_3 \quad s_4 \quad S_5$	
(88)	Jen lesy, lesy, lesy nekonečné	(IBID.: 7)
(d)	$S_1 \quad S_2 \quad S_3 \quad S_4 \quad s_5$	
(89)	Ty musíš vyslyšet, oč tebe prosím	(IBID.: 33)
(e)	$S_1 \quad S_2 \quad s_3 \quad S_4 \quad S_5$	

Ze všech 145 autorů, u nichž máme J5ž(j) doložen, obsazuje typ (a) rank 1 ve 116 případech (80 %). V ranku 2 se pak u padesáti z nich setkáváme ve shodě s pravděpodobností s typem (b), u další padesátky s typem (c), u deseti autorů s typem (d) a u zbylých šesti s typem (e). U skupiny upřednostňující typ (c) můžeme snad stejně jako v T5ž uvažovat o preferenci dvouslabičných slov oslabující S_4 , u skupiny upřednostňující typ (d) o preferenci čtyřslabičných klauzulí. Vzhledem k tomu, že zde ale nelze nalézt žádnou korelaci s generační či autorskou poetikou, jedná se o pouhé

¹⁴ Kvantitativní převaha autorů, u nichž je v J5m(d) rank 1 obsazen konfigurací přizvukující koncovou S-pozicí nad autory, u nichž tato konfigurace obsazuje rank 1 v J5m(j), na první pohled zpochybňuje výše vyslovenou hypotézu (3.1.2.2.3) o korelaci „vzestupnosti“ a koncového přizvuku. U oněch pěti autorů máme nicméně „daktylské“ varianty J4ž doloženy jen v nepatrném množství řádek (Pilbauerová: 26; Chalupa: 26; Grünwald: 22; Goll: 43; Mařík: 25) a zjištěné pořadí má proto nulovou výpovědní hodnotu. Na druhou stranu Adolf Heyduk, u nějž máme v J5m(d) doloženo 621 řádek, obsazuje na rozdíl od J5m(j) rank 1 ve shodě s pravděpodobností.

domněnky.¹⁵ Rank 3 už vykazuje tak velkou variabilitu, že bychom se při jakémkoliv pokusu o systematický popis utápěli v přehršli kombinací, aniž bychom mohli odvodit jakékoliv smysluplnější závěry. Na základě toho, že u většiny autorů charakterizovaných pořadím rank 1: (a), rank 2: (b) následuje ve třetím ranku typ (c) a u většiny autorů charakterizovaných pořadím rank 1: (a), rank 2: (c) následuje ve třetím ranku typ (b), tu snad ještě přece jen můžeme mluvit o určitých pravděpodobnostních zákonitostech.

V J5ž(d) přiděluje náš teoretický model první místo typu $s_1S_2S_3S_4S_5$ (90), druhé místo typu $s_1S_2S_3S_4S_5$ (91), třetí místo typu $s_1S_2S_3S_4S_5$ (92) a místo čtvrté typu $s_1S_2S_3S_4S_5$ (93).

(90)	Neskápla ještě s více mračných nebes	(VRCHLICKÝ 1878: 36)
(A)	$s_1 S_2 S_3 S_4 S_5$	
(91)	Za slávu červánků, když noc je blízká	(IBID.: 38)
(B)	$s_1 S_2 s_3 S_4 S_5$	
(92)	Před zrakem Šárky krev jen míhala se	(IBID.: 19)
(C)	$s_1 S_2 S_3 S_4 s_5$	
(93)	Pod velkým dubem, sukovité větve	(IBID.: 8)
(D)	$s_1 S_2 S_3 s_4 S_5$	

Rank 1 je ve shodě s jazykovou pravděpodobností obsazen typem (A) ve více než 77 % subkorpusů (111 autorů), přičemž ve valné většině ostatních (24 autorů) je nejfrekventovanější konfigurací typ (D). To, že se navzdory pravděpodobnosti dostává u druhé zmíněné skupiny do čela konfigurace obsahující čtyřslabičný interval, můžeme snad u některých autorů (Neumann, Karásek, K. Červinka aj.) považovat za důsledek dobové záliby v delších slovech. Obsazení ranku 2 už je nicméně v jednotlivých subkorpusech značně rozrůzněno a stejně jako u T5ž můžeme toliko shrnout, že po případném uplatnění cézury, klauzule či jiných postupů se pořadí většinou vrací k pravděpodobnostnímu modelu.

3.1.2.2.7 J6

V šestistopém mužském jambu se základní realizací incipitu jsme z hlediska jazykové pravděpodobnosti určili následující pořadí: (a) $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$, (b) $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$, (c) $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$, (d) $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$, (e) $S_1S_2S_3S_4S_5S_6$.

Hned v úvodu je třeba zmínit, že s významnějším zastoupením očekávaného typu se tentokrát nesetkáme ani v ranku 1 – ze všech 52 autorů užívají nejčastěji typ (a) pouze dva (Josef Kuchař, František Leubner). Vysvětlení je nasnadě; většinu J6m i J6ž v našem korpusu tvoří alexandriny, tj. verše, v nichž cézurování – tentokrát po šesté slabice – není pouhou tendencí, nýbrž konstantním a konstitutivním příznakem rozměru. Z hlediska možností realizace se tedy nejedná o šestistopý jamb, nýbrž o dva J3m, resp. J3m a J3ž spojené do jedné řádky. Rytmické stylizace tohoto rozměru se sice během 19. století proměňovaly, diferenciací nicméně nespočívaly v odlišném kladení čtyřslabičných intervalů (což ani kratičkový půlverš neumožňuje) ale převážně v odlišných realizacích W_0

15 Neznamená to ovšem, že při podrobnější analýze jednotlivých autorských subkorpusů takové korelace nenajdeme. Např. v J5ž(j) Svatopluka Čecha je prvních pět ranků obsazeno následovně: [1] $S_1S_2S_3S_4S_5$ (b); [2] $S_1S_2S_3S_4S_5$ (c); [3] $S_1S_2S_3S_4S_5$ (a); [4] $S_1S_2S_3S_4S_5$ (e); [5] $S_1S_2S_3S_4S_5$ (d). Zdůvodnění tohoto pořadí přitom můžeme pravděpodobně nalézt v preferenci paroxytonických klauzulí. Absolutní četnost konfigurací obsazujících ranky 1–4 se totiž pohybuje v relativně nerozsáhlém rozmezí 1400–1600 dokladů, zatímco typ (d) obsazující rank 5 máme u Čecha doložen jen v 594 exemplářích, tj. téměř pouhá čtvrtina dokladů oproti ostatním konfiguracím obsahujícím čtyřslabičný interval. Vzhledem k tomu, že pravděpodobnost výskytu všech konfigurací obsahujících čtyřslabičný interval se navzájem liší pouze nepatrně ($P(s_2) = 0,27$; $P(s_3) = 0,2$; $P(s_4) = 0,22$; $P(s_5) = 0,21$), můžeme jistě předpokládat, že tento rozdíl není pouhou odchylkou v rámci pravděpodobnosti, ale je důsledkem rytmické intence směřující k potlačení čtyřslabičných rýmů. Tato tendence si ovšem vynucuje, aby byly čtyřslabičné celky, nemá-li dojít k drastickým posunům v rytmickém slovníku, uplatněny jinde, čímž se posilují ostatní rytmické typy obsahující čtyřslabičný interval do té míry, že se nejpravděpodobnější dva z nich stávají četnějšími než konfigurace s primární realizací všech S-pozic.

a W_3 (podrobný popis vývoje alexandrínu viz ČERVENKA 1993), přičemž vzájemnou podmíněnost v rámci těchto konfigurací není náš model s to zachytit.

Texty, v nichž $J_6(j)$ s alexandrínem nesplývá, by nám na druhou stranu mohli poskytnout jedinečnou příležitost ověřit předpoklad opačného směru působení disimilačních vln v $J(j)$ a $J(d)$. Cézura, která bez diktátu alexandrínské konvence spadá v J_6 podle vzorce $\lfloor n / 2 \rfloor$ (srov. 2.4) teprve za W_3 , totiž na rozdíl od čtyř- a pětistopých jambů s „daktylskými“ incipity progresivní disimilační vlnu v $J_6m(d)$ a $J_6ž(j)$ neblokuje. Při výběru materiálu pro takové srovnání musíme ovšem vyřadit nejen texty psané „čistým“ alexandrínem (tj. s konstantní cézurovou), ale i texty jejichž rytmická kontura je přes absenci cézury alexandrínem ovlivněna. Tvoří-li např. velkou část J_6 v díle Antonína Sovy alexandríny, můžeme předpokládat, že na něm vypěstované rytmické návyky vynucené striktní metrickou normou bude autor uplatňovat i v textech necézurovaných. Zároveň s tím bychom se měli pokusit vyřadit i texty, jejichž rytmická kontura je ovlivněna jinými faktory (např. rýmem). Tato kritéria splývají v jediné – je vhodné využít pouze texty, u nichž se ve verších se základní realizací incipitu zřetelně projevuje progresivní disimilace a v jejichž „daktylsky“ počínajících verších lze proto očekávat totéž – ničím nedeformovanou podobu progresivní disimilační vlny. Vyřadíme-li konečně i texty, v nichž je počet „daktylsky“ počínajících veršů nízký (ad hoc stanovená hranice 100 řádek), zbudou nám pouhé dva tituly: *Tři povídky* Karla Legera (1887), mezi jejichž 1096 $J_6ž$ nalézáme 160 $J_6ž(d)$, a *Klára* H. Udena (1898), kde mezi 1696 $J_6ž$ nalézáme 146 $J_6ž(d)$. Pořadí rytmických typů v $J_6ž(d)$ je zde následující:

Tabulka 13: Nejčetnější rytmické typy v $J_6ž(d)$

rank	Karel Leger <i>Tři povídky</i> (1887)	H. Uden <i>Klára</i> (1898)
1	$s_1S_2S_3S_4S_5S_6$	$s_1S_2S_3S_4S_5S_6$
2	$s_1S_2S_3S_4S_5S_6$	$s_1S_2S_3S_4S_5S_6$
3	$s_1S_2S_3S_4S_5S_6$	$s_1S_2S_3S_4S_5S_6$
4	$s_1S_2S_3S_4S_5S_6$	$s_1S_2S_3S_4S_5S_6$

Pořadí sice neodpovídá pravděpodobnostnímu modelu (což při délce řádky a volnosti z toho plynoucí ani nebylo možné očekávat), projevy progresivní disimilace v podobě, jakou jsme předpokládali, jsou zde ale znatelné; u obou autorů jsou konfigurace s nepřizvučnou realizací primární progresivně slabé S_2 čtenější než konfigurace s nepřizvučnou realizací S_2 a/nebo S_4 , které by odpovídaly primární a sekundární progresivně slabé S-pozici v případě, že by byl průběh disimilační vlny týž jako v trochejích a jambech se základní realizací incipitu.

3.1.3 Trochejský incipit

V předchozích kapitolách jsme první S-pozici trochejských veršů pokládali za konstantně přízvučnou. Vzhledem k nízké četnosti nepřízvučně začínajících trochejů lze pro potřeby pravděpodobnostního modelování pokládat tento předpoklad za legitimní. Miroslav Červenka ovšem uvádí, že nízká četnost nepřízvučných incipitů není jen důsledkem iniciálního postavení českého přízvuku, ale přímo výsledkem tlaku trochejského metra:

„Nikdo dosud nevěnoval pozornost tomu, že běžně fungující metrické normy (pro nás formulované v podobě korespondenčních pravidel resp. kontextového omezení) de facto nejsou v konfliktu s případným předrážkovým incipitem trochejského řádku: první silné pozici může odpovídat nepřízvučné jednoslabičné slovo podle korespondenčního pravidla (nebo spíše deklarace volnosti) K3, a není to pochopitelně vyloučeno ani preferenčním pravidlem P2; za ním musí následovat – při eliminaci dvouslabičných předrážek ve verši podle druhého prozodického pravidla –, nemá-li dojít k porušení metra, přízvučné jednoslabičné slovo, přípustné podle korespondenčního pravidla K6(j,t), nebo lépe podle kontextového omezení KO3. Přesto řádky typu »A všed v jizbu, pravil: ‚bude krásně!« (HEYDUK [1882: 25]) jsou poměrně vzácné [...] Náš materiál desítek trochejských souborů svědčí, že se překračuje četnost veršů s nerealizovaným prvním iktem jen ojediněle a jen o malinko naši konvenčně stanovenou hranici konstanty, tj. 5%. Nápadnou výjimku představuje čtyřstopý trochej lyriky Kaminského [...] předrážkové takty tu najdeme v 10 % všech řádek. [...] Eo ipso jsme tedy dokonce nuceni zavést speciální korespondenční pravidlo K7(t): „První, silné pozici trochejských veršů odpovídá přízvučná slabika.“ Přes pětiprocentní hranici při porušení tohoto pravidla jdou také autoři ovlivnění sylabismem [...] Z dalších autorů uvedme Šolce [...] dokonce jeden soubor čtyřstopých trochejů Vrchlického [...] Rozhodneme-li se použít jako neutrální pozadí Mathesiem zaznamenanou četnost vzestupných incipitů z prózy [1931: 74], tj. cca. 20 % hlavních vět, mělo by právě formulované korespondenční pravidlo K7(t), ale v pozměněné podobě pravidla preferenčního, platit i pro všechny uvedené autory v tomto oddílu“ (ČERVENKA 2011a: 94–95).

S takovou argumentací nelze souhlasit.

Přízvučná monosylaba jsou sice na W-pozicích mnohem více preferovaná než přízvuky slov víceslabičných (srov. 4.1.1.1), ale znatelně potlačovaná ve prospěch nepřízvučných slabik (srov. 4; sám Červenka tuto situaci reflektuje preferenčním pravidlem P7 „Při obsazování slabých pozic se preferují nepřízvučné slabiky“ (ČERVENKA 2006a: 65)). Při klasifikaci S_1 je tedy třeba uvážit, že zde potenciální snížení četnosti nepřízvučných slabik může být toliko důsledkem jejich preference na následující W_1 .

Zkusme ale situaci modelovat benevolentně vůči přízvučným monosylabům a předpokládejme (čistě teoreticky), že přes výše řečené mají na W_1 stejnou šanci jako nepřízvučné slabiky, tj. že incipity $S_1W_1S_2...$, $S_1W_1S_2W_2S_3...$ atd. nebudou protežovány na úkor $s_1W_1S_2...$. Za situace, kdy v Červenkových stopách vyloučíme incipity $s_1W_1S_2...$ do sféry „nemetrických“ veršů, nemůžeme za „neutrální pozadí“ považovat Mathesiovou statistiku uvádějící četnost *všech* předrážkových taktů na počátku větných celků,¹⁶ ale toliko údaj o zastoupení předrážkového taktu xX , či přesněji jednoslabičného intervalu předcházeného klitikem. Předpokládáme-li, že poměr četností xX , xXx , $xXxx$ atd. bude v zásadě korespondovat s poměrem četností intervalů X , Xx , Xxx atd., měly by konfigurace xX tvořit cca. 7,53 % všech předrážkových taktů ($P(I_1) = 0,0753$), tzn. konfigurací xX by mělo začínat zhruba 20 % · 7,53 % \approx 1,5 % větných celků. Modelujme tedy situaci podobně jako v předešlých kapitolách, tj. jako volbu mezi xX (94) a běžnými trochejskými incipity Xx (95) a $Xxxx$ (96).

16 Podle Mathesiových zjištění je na počátku větných celků četnost předrážkových taktů znatelně vyšší než na jiných místech. Protože se valná většina incipitů kryje s počátkem věty, užívá Červenka (a spolu s ním i my) tyto údaje a nikoliv údaje o četnosti předrážkových taktů v jazyce obecně.

- (94) Alid český porozuměl (QUIS 1887: 77)
 $s_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_3 W_3$
- (95) Ztrosek hledí smrt jen chará (IBID.)
 $S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_3 W_3$
- (96) Rozvalena chata stará (IBID.)
 $S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_3 W_3$

Pravděpodobnost nepřívzvučné realizace S_1 by v takovém případě měla odpovídat $0,2 \cdot P(I_1) / \{0,2 \cdot P(I_1) + 0,8 \cdot [P(I_2) + P(I_4)]\} \approx 0,0334$. Pokud by tedy byla realizace incipitu ponechána jazykové pravděpodobnosti, měly by cca. 3 % trochejských řádek začínat konfigurací xX.

Podívejme se, jaká je četnost těchto konfigurací v dílech vybraných autorů. (Číslo před lomítkem udává v procentech zastoupení veršů počínajících xX. Pro srovnání připojujeme za lomítkem i údaj o procentuálním zastoupení veršů začínajících libovolným předrážkovým taktem. Dodejme, že výběr nebyl proveden tak, aby podporoval naši hypotézu, ale tak, aby pokryl co možná nejpestřejší škálu rytmických stylizací a co možná nejvíc generačních poetik.)

Tabulka 14: Četnost nepřívzvučnosti první S-pozice v trochejských rozměrech

	T4m	T4ž	T5m	T5ž
Tablic	2,43 / 2,66	2,98 / 3,37	1,72 / 2,21	2,76 / 2,87
Čelakovský	0,88 / 5,51	0,76 / 11,53	-	2,46 / 5,96
Heyduk	1,13 / 4,43	1,61 / 6,84	2,52 / 5,13	2,4 / 5,93
Čech	1,2 / 4,05	2,78 / 4,97	2,85 / 4	3,48 / 4,4
F. Kvapil	0,77	3,43	-	3,58
Machar	1,65 / 3,63	1,58 / 2,85	2,06 / 4,72	2,57 / 3,55
Dyk	1,81 / 2,61	1,64 / 2,26	0,6 / 0,99	0,45 / 0,75

Přes uvedenou hranici se dostává pouze T5ž Svatopluka Čecha a T4ž a T5ž Františka Kvapila. Vezmeme-li ale opět v potaz značnou preferenci nepřívzvučných slabik při obsazování W-pozic, můžeme o významném potlačování konfigurací xX uvažovat zřejmě pouze u Františka Ladislava Čelakovského a Viktora Dyka, a to navíc ne ve všech sledovaných rozměrech. Není zde tedy, troufám si tvrdit, žádný důvod odlišovat první trochejskou S-pozici od ostatních S-pozic dvoudobých rozměrů. Pro všechny ostatně platí, že přízvukná realizace je realizací primární a preferovanou.

3.2 TŘÍDOBÉ ROZMĚRY

S komplementaritou přízvukování S-pozic, kterou jsme sledovali v dvoudobých rozměrech, se v rozměrech třídobých nesetkáme – analogií čtyřslabičného intervalu zajišťujícího při základní realizaci slabých pozic nepřívzvučnost S-pozice je zde interval šestislabičný, jehož zanedbatelná četnost v jazyce ($P(I_6) = 0,0064$) jakékoliv systematické disimilační projevy vylučuje. Mimo toto omezení stojí samozřejmě koncová S-pozice mužských rozměrů, jejíž nepřívzvučnost lze zajistit užitím nikterak vzácného čtyřslabičného intervalu ($P(I_4) = 0,1451$):

- (97) Věrnost si srdečně přísahal (Hněvkovský in PUCHMAJER 1797: 155)
 $S_1 V_1 W_1 S_2 V_2 W_2 S_3 V_3 W_3 S_4$

a poslední S-pozice ženských rozměrů, k jejíž nepřívzvučnosti už je ale třeba nepříliš frekventovaný pětislabičný interval ($P(I_5) = 0,0361$):

- (98) Za okny uzavřenými (LEŠEHRADEK 1898: 26)
 $S_1 V_1 W_1 S_2 V_2 W_2 S_3 V_3$

Nízká četnost šestislabičných intervalů vede Miroslava Červenku k tomu, že konstantní přízvukování vnitroveršových S-pozic třídobých rozměrů zabudovává (podobně jako konstantní přízvukování iniciální S-pozice v trocheji) do svého popisu dokonce jako metrické (korespondenční) pravidlo, kterým je odlišuje od S-pozic dvoudobých rozměrů. „Bezručova nádherná řádka »Do nevrátima mé mládí má láska« [1903: 69] nebo Krchovského »Přisedl jsem si k ní (se slušným dotazem)« [2010: 148] nezbytně zůstanou vynalézavou výjimkou“ (ČERVENKA 2006: 44). Dodejme, že ačkoliv je v našem korpusu třídobých veršů obsahujících šestislabičný interval vskutku nemnoho, považovat je za „vynalézavé výjimky“ zřejmě není zcela na místě. Např. mezi všemi 239 D4ž Elišky Krásnohorské máme doloženy čtyři verše počínající šestislabičným intervalem.¹⁷ Nejedná se o nijak závratné číslo, je ale třeba vzít v potaz jazykové předpoklady.

Poměr frekvence tříslabičných intervalů a frekvence intervalů šestislabičných činí zhruba 50:1. ($P(I_3) = 0,3389$; $P(I_6) = 0,0064$). Pokud by tedy byla volba mezi tří- a šestislabičným intervalem na počátku verše řízena pouze jazykovou pravděpodobností, měl by incipit $S_1V_1W_1S_2V_2W_2$ připadat zhruba na každý padesátý verš, což je téměř situace, s níž se setkáváme u Krásnohorské. Odečteme-li navíc z celkového počtu D4ž Elišky Krásnohorské verše nepočínající přízvukem tří- ani šestislabičného intervalu (tj. se sekundární realizací V_1 a/nebo W_1), zbude nám 176 řádek a ony čtyři verše se tak dostávají (byť statisticky zcela nevýznamně) nad rámec jazykové pravděpodobnosti.

Výše užitá označení „vnitroveršové“ S-pozice (tj. nesousedící s meziveršovým předělem) zahrnuje i poslední S-pozici ženských veršů, jejíž nepřívzvučnost lze, jak jsme viděli, zajistit intervalem pětislabičným. Podle Červenky je i u této pozice přízvukování normou, nikoliv tendencí. „Potřebný pětislabičný takt je však už silně nedostatkovým zbožím, a uvedený pětislabičný celek je jen v menším počtu případů důvodem pro nahrazení korespondenčního pravidla výrokem o preferencích“ (ČERVENKA 2011a: 45).¹⁸

Jazykové předpoklady realizace ženské klauzule můžeme vyjádřit jako pravděpodobnost, že předposlední S-pozice řádky bude obsazena přízvukem pětislabičného a nikoliv tříslabičného intervalu, tj. $P(I_6) / [P(I_3) + P(I_5)] \doteq 0,0962$. V textech bez rytmické stylizace by tedy mělo být cca. 9,5 % ženských třídobých veršů zakončeno pětislabičným intervalem. V subkorpusu D4ž Elišky Krásnohorské je zastoupení takových řádek 7,11 %. Rozdíl oproti očekávané četnosti není, myslím, natolik výrazný, aby jej nebylo možné přisoudit *preferenci* přízvukových slabik, která charakterizuje všechny S-pozice bez ohledu na rozměr.

Dosud řečené o daktylu Elišky Krásnohorské platí ve větší či menší míře i o daktylu jiných autorů:

Tabulka 15: Četnost nepřívzvučnosti S-pozic v třídobých rozměrech

		S_2 / S_3	S_4
D4ž	Puchmajer	1,22 / 6,7	7,32 / 7,32
	Krásnohorská	2,93 / 10,99	7,11 / 7,53
	Lešehrad	0,91 / 5,94	3,65 / 5,48
	Bezruč	3,08 / 19,65	4,05 / 9,25
Dp4ž	Zeyer	0,65 / 14,69	0,22 / 5,18

(Číslo před lomítkem udává procentuální zastoupení veršů, v nichž je daná S-pozice obsazena třetí slabikou šesti-, resp. pětislabičného intervalu. Číslo za lomítkem udává procentuální zastoupení veršů, v nichž je daná S-pozice obsazena libovolnou nepřívzvučnou slabikou.)

17 „Na velkoměsto pak z někdejší Lhoty“ (1922a: 36); „Za lidobjice a škůdce a dříce“ (IBID.: 20); „S komedií se tu skutečně mate“ (1922b: 17); „Tak až i mě se to do hlavy vpletlo“ (IBID.: 22).

18 Ve starší Červenkově monografii o daktylu (1999a) poslední S-pozice ženských rozměrů takto diskvalifikovány nejsou.

Všimněme si ještě poměru čísel před lomítkem a za lomítkem. Situace, kdy je S_2 nebo S_3 obsazena třetí slabikou šestislabičného intervalu tvoří u všech sledovaných autorů pouze zlomek všech nepřízvučných realizací těchto pozic. Tentokrát tak musíme dát Červenkovi za pravdu: „Nepřízvučnost silné pozice [daktylu], když už k ní dojde, je častěji spojena s přízvukováním některé z okolních pozic slabých“ (ČERVENKA 1999a: 16). Tyto konfigurace proto budou diskutovány v následujících kapitolách věnovaných W- a V-pozicím.

4 W-POZICE

4.1 VNITROVERŠOVÉ W-POZICE

Výklad jsme začali u S-pozic dvoudobých rozměrů, kde výskyt sekundárních realizací nebyl jevem zdaleka ojedinělým, zatímco u S-pozic třídobých rozměrů byly už sekundární realizace relativně řídké. Vnitroveršové W-pozice (tj. nesousedící s meziveršovým předělem), kterým je věnována následující kapitola, představují co do četnosti sekundárních realizací další stupeň; ve většině rozměrů se četnost primárních realizací pohybuje mezi 93–96 %, při čemž v žádném z nich neklesá pod 80 %. Zastoupení veršů, kde dochází k sekundární realizaci více než jedné W-pozice se ve všech rozměrech pohybuje okolo jednoho procenta. V následujících úvahách je proto nebereme v potaz.

4.1.1 Pravý kontext

Přípustnost sekundárních realizací vnitroveršových W-pozic byla od počátku novočeského sylabotónismu teoreticky omezoována na přízvuky jednoslabičných intervalů, tj. podmíněna akcentací bezprostředně následující S-pozice:¹⁹

(99)	A rosy brillanty <u>plá květ</u> i list
$w_0 S_1 w_1 S_2 w_2 S_3 W_3 S_4 w_4 S_5$	(VRCHLICKÝ 1888: 107)
(100)	Kotouče <u>mlh valí</u> do planin a lích
$S_1 w_1 S_2 W_2 S_3 w_3 S_4 w_4 S_5 w_5 S_6$	(BORECKÝ 1920: 41)
(101)	Tiše <u>spí soumraku</u> chlad
$S_1 v_1 W_1 S_2 V_2 w_2 S_3$	(KRÁSNOHORSKÁ: 45)
(102)	A na břehu stojí <u>lid spěchavý</u>
$w_0 S_1 v_1 w_1 S_2 v_2 W_2 S_3 v_3 w_3$	(NERUDA 1883a: 46)

Kromě přízvuku ale básnická praxe vždy znala další faktory, které v pravém kontextu akcentované W-pozice dojem nepravidelnosti verše zmírňují a fungují tak coby další rytmotvorné prvky. Podle Miroslava Červenky jsou sice konfigurace, kdy na W-pozici padá přízvuk víceslabičného intervalu, který je nesen jednoslabičným slovem, „řídk[é] bez ohledu na to, co verši nabízí neveršovaná řeč“, ale „jsou dojista méně v konfliktu s metrem než řádky s přízvukem víceslabičného slova na slabé pozici“ (ČERVENKA 2006a: 61–63). Jinými slovy, není-li přízvuk na W-pozici vyvažován dalším přízvukem, může se jako slabší rytmotvorný prvek uplatnit frázování – přítomnost mezislovního předělu v pravém kontextu:

(103)	A pro posměch <u>stud byl jim</u> staletý
$w_0 S_1 w_1 S_2 W_2 S_3 w_3 S_4 w_4 S_5$ | (DYK 1910: 19) |
|-------|--|----------------|

Za další rytmotvorný prvek označuje Červenka posílení takového mezislovního předělu předělem syntaktickým (104): „Alternativou přízvukně slabiky v kontextu napravo od přízvukem obsazené slabé pozice je větný předěl, který pochopitelně ruší konfrontaci k němu přiléhajících sousedních pozic, obnově rytmické alternace silných a slabých pozic však nikterak nebrání; naopak zavádí zesílený mezislovní předěl na místě, kde podle zásad alternujícího rytmu předěl pravidelně očekáváme“ (ČERVENKA 2006a: 62).

19 „Vor einem Trochäus geht der Ton der einsilbigen Wörter entweder ganz verloren oder er wird so geschwächt, daß sie in diesem Falle sehr bequem als kurze Vorschläge gebraucht werden können“ (DOBROVSKÝ 1795/1974: 89)

- (104) Ať za pluhem jde, nebo buší v kov (TOMAN 1923: 19)
 $w_0 \quad S_1 \quad w_1 S_2 \quad W_2 \quad S_3 W_3 \quad S_4 W_4 \quad S_5$

Dodejme ale, že syntaktický předěl nelze považovat za *alternativu* přízvučné slabiky coby rytmotvorného prvku, neboť 1) nemá-li po syntaktickém předělu následovat přízvučná slabika, musí být tato slabika (za předpokladu že první slabika každého víceslabičného slova je nositelem přízvuku (0.1.1)), samostatným jednoslabičným slovem. 2) Nemůže-li po syntaktickém předělu dojít k enklizi (0.1.5) a může-li být proklize pouze jednoslabičná (0.1.6), musí být toto nepřízvučné monosylabon nutně následováno přízvukem, který obsadí další slabou pozici (W-pozici v případě dvoudobých, V-pozici v případě třídobých rozměrů):

- (105) *Ať za pluhem jde, A zabuší v kov
 $w_0 \quad S_1 \quad w_1 S_2 \quad W_2 S_3 \quad W_3 S_4 W_4 \quad S_5$

Má-li tedy syntaktický předěl sloužit jako rytmotvorný prvek, pak přízvučnost následující slabiky nutně implikuje.

Zmiňme dále i konfigurace, kdy je přízvuk na W-pozici nesen předložkou (106), případně předponou (107), tedy kdy v pravém kontextu funguje coby rytmotvorný prvek alespoň předěl na úrovni morfémů:²⁰

- (106) Tak mluvila ku hvězdě zářící (ZEYER 1884: 130)
 $w_0 \quad S_1 W_1 S_2 \quad W_2 \quad S_3 \quad w_3 S_4 W_4 S_5$

- (107) Když v odporu nebude s mojí ctí (IBID.: 51)
 $w_0 \quad S_1 \quad w_1 S_2 \quad W_2 S_3 W_3 \quad S_4 W_4 S_5$

Dalším známým rytmotvorným prvkem je, zejména v období tzv. sylabizujícího verše, situace, kdy slabika po akcentované W-pozici sice není nositelem přízvuku, ale „nahrazuje“ jej kvantitou (srov. např. DURDÍK 1881: 367–394; MUKAŘOVSKÝ 1934/2001: 170–171; JAKOBSON 1938/1995; IBRAHIM–SGALLOVÁ 2011 – zde zkoumány i další diskutované kontexty):²¹

- (108) O peníz penízem zvoní (ERBEN 1853: 10)
 $S_1 \quad w_1 \quad S_2 \quad W_2 S_3 W_3 \quad S_4 W_4$

Podívejme se tedy, zda se zmíněné jevy v našem korpusu skutečně chovají rytmotvorně, tj. zda jsou v případě sekundární realizace W-pozice preferovány.

²⁰ Tyto situace bývají obvykle označovány zavádějícím termínem „transakcentace“. V terminologickém aparátu moderní versologie rozlišující konkrétní rytmickou stavbu a abstraktní metrickou osnovu, nemá dle mého názoru, termín „transakcentace“ co pohlédavat. Např. Červenka tak na jedné straně kritizuje tradiční (KRÁL 1923) i moderní badatele (ATTRIDGE 1982; HRABÁK 1968) za směšování konstitutivních prvků rytmu s jevy, které jsou teprve důsledkem rytmizace: „V řeči veršované vedlejší přízvuk není nositelem rytmu, ale jeho výplodem: přízpůsobuje se rytmické setrvačnosti aktivně vytvářené výlučně rozložením přízvuků hlavních [...] Spolu s tím odmítáme i Královo pojetí jak rytmu, tak přízvuku, které směřovalo k »ideální« shodě přízvuků se všemi ikty“ (ČERVENKA 2006c: 27). „Attridge [...] připojuje: na S se nepřízvučná slabika často mění v přízvučnou. To implikuje pro mne nepřijatelný názor na vztah verše a řeči“ (ČERVENKA 1999a: 12). „[Hrabákovo] tvrzení, že ve slovech Zdráv farář? se farář stává příklonkou snad ani nemůže být míněno vážně. Hierarchie AČV se tentokrát plete s výstavbou taktu. Jde tam prostě o konflikt dvou schémat, a kde je psáno, že by musel být nějak jednoznačně »řešen«“ (ČERVENKA 2008: 42). Na druhé straně se s „transakcentacemi“ a „atonováním“ dostává Červenka do těchto pozic sám; např.: „Následující čtyřverší nedává metricky smysl, pokud předložka v incipitu řádky nefunguje jednou jako nositel přízvuku na první slabé pozici, vzápětí jako nepřízvučná předrážka“ (1999a: 49–50). „Jinak ztrácení silné pozice přízvuk jen v důsledku předložkových spojení (s předložkou na slabé pozici) [...] Předložku tu autor dojísta bral jako nepřízvučnou“ (IBID.: 51).

²¹ K distribuci kvantity mimo sekundární realizace W-pozic viz NOVÁKOVÁ 1948; ČERVENKA 1972.

4.1.1.1 Přízvuk

O preferenci určitého jevu můžeme uvažovat na základě srovnání jeho očekávané a zjištěné četnosti. Např. u sekundární realizace W_2 pětistopého ženského jambu je pravděpodobnost (očekávaná četnost) přízvuku na S_3 dána volbou mezi jednoslabičným (109) a tři- (110), pěti- (111) nebo sedmislabičným (112) intervalem (sudoslabičné intervaly nezapočítáváme, neboť implikují sekundární realizaci další W-pozice):

(109)	Tak po písni <u>pták</u> padne do křoviska
$w_0 S_1 w_1 s_2 W_2 S_3 w_3 S_4 w_4 s_5 w_5$	(VRCHLICKÝ 1888: 146)
(110)	Klín údolí <u>veliký</u> topol stráží
$W_0 S_1 w_1 s_2 W_2 s_3 w_3 S_4 w_4 S_5 w_5$	(IBID.: 73)
(111)	A téhož dne <u>kotillonových</u> řádů
$w_0 S_1 w_1 S_2 W_2 s_3 w_3 S_4 w_4 S_5 w_5$	(ČECH 1884: 84)
(112)	Dřív mluvila <u>o praerafaelitech</u>
$w_0 S_1 w_1 s_2 W_2 S_3 w_3 S_4 w_4 s_5 w_5$	(KLÁŠTERSKÝ 1917: 45),

Nebyla-li by realizace s přízvukem na S_3 preferována, měla by její četnost zhruba odpovídat pravděpodobnosti určené četností výskytů jednotlivých n -slabičných intervalů v neveršované řeči, tj. pravděpodobnost realizace jednoslabičným intervalem: $P(I_1 \rightarrow W_2) = P(I_1) / [P(I_1) + P(I_3) + P(I_5) + P(I_7)] = 0,0753 / (0,0753 + 0,3389 + 0,0361 + 0,0005) \doteq 0,17$; pravděpodobnost realizace víceslabičným intervalem: $P(I_{3,5,7} \rightarrow W_2) = 1 - P(I_1 \rightarrow W_2) = 0,83$. U mužských rozměrů je situace obdobná, krom lichoslabičných intervalů (113), (114) ale přichází v úvahu i sudoslabičný interval realizující všechny zbývající pozice ve verši (115), (116):

(113)	Nešetří Čech jeho vin
$S_1 w_1 s_2 W_2 S_3 w_3 S_4$	(MÁCHA 1836: 7)
(114)	Žežulčin <u>truchlivý</u> hlas
$S_1 w_1 s_2 W_2 s_3 w_3 S_4$	(FURCH 1874: 448)
(115)	Dám ti masíčko <u>papat</u>
$S_1 w_1 S_2 w_2 s_3 W_3 s_4$	(HAVLÍČEK 1950: 152)
(116)	Nebe mne <u>opustilo</u>
$S_1 w_1 s_2 W_2 s_3 w_3 S_4$	(IBID.: 136)

Zobecníme-li principy demonstrovány v příkladech výše, můžeme ničím nepodmíněnou pravděpodobnost, že sekundární realizace m -té vnitroveršové W-pozice v n -stopém dvoudobém verši (tzn. $0 < m < n$) bude realizována jednoslabičným intervalem, vyjádřit vzorcem:

$$P(I_1 \rightarrow W_m) = \frac{P(I_1)}{\sum_{i=0}^{n-m} P(I_{2i+1})}$$

Tutéž pravděpodobnost v mužských dvoudobých verších pak vzorcem:

$$P(I_1 \rightarrow W_m) = \frac{P(I_1)}{P(I_{2(n-m)}) + \sum_{i=0}^{n-m-1} P(I_{2i+1})}$$

V třídobých rozměrech je sekundární realizace vnitroveršové W-pozice otázkou volby mezi jednoslabičným (117) a čtyřslabičným (118), resp. sedmislabičným intervalem (nedoloženo). Poslední dvě pozice mužských veršů je navíc teoreticky možné realizovat dvouslabičným intervalem (119), posledních pět intervalem pětislabičným (120). Poslední tři pozice ženských veršů lze realizovat tříslabičným intervalem (121), posledních šest intervalem šestislabičným (122):

- (117) V drahou mi školu zřím, pod okna rám (BEZRUC 1903: 24)
 $S_1 v_1 w_1 S_2 v_2 W_2 S_3 v_3 w_3 S_4$
- (118) S rozbitou lebkou do příkopy pad (IBID.: 41)
 $S_1 v_1 w_1 S_2 v_2 W_2 S_3 v_3 w_3 S_4$
- (119) Domluvil a již se v kole točí (CRHA 1875: 154)
 $S_1 v_1 w_1 S_2 v_2 W_2 S_3 v_3 w_3 S_4$
- (120) Na žhavý popel dopadajíce (HOUDEK 1899: 86)
 $S_1 v_1 w_1 S_2 v_2 W_2 S_3 v_3 w_3 S_4$
- (121) Zvon jest to stříbrný, noc ním vyzvání (KRÁSNOHORSKÁ 1871: 57)
 $S_1 v_1 w_1 S_2 v_2 W_2 S_3 v_3 W_3 S_4 v_4$
- (122) A vedle Ukřižovaného (DOHNAL 1948: 79)
 $w_0 S_1 v_1 W_1 S_2 v_2 W_2 S_3 v_3$

Pokusíme-li se výše řečené opět zobecnit, pak:

$$\text{mužské rozměry: } P(I_1 \rightarrow W_m) = \frac{P(I_1)}{P(I_{3(n-m)-1}) + \sum_{i=0}^{n-m-1} P(I_{3i+1})}$$

$$\text{ženské rozměry: } P(I_1 \rightarrow W_m) = \frac{P(I_1)}{P(I_{3(n-m)}) + \sum_{i=0}^{n-m-1} P(I_{3i+1})}$$

$$\text{akatalektické rozměry: } P(I_1 \rightarrow W_m) = \frac{P(I_1)}{\sum_{i=0}^{n-m} P(I_{3i+1})}$$

Míru preference sekundární realizace vnitroveršové W-pozice jednoslabičným intervalem (tj. s přízvukem na bezprostředně následující S-pozici) můžeme vyjádřit jako podíl její očekávané četnosti (nepodmíněné pravděpodobnosti) a četnosti zjištěné (tento podíl nazvěme „koeficient K_{AKC} “). Následující tabulka ukazuje průběh K_{AKC} v nejhojněji doloženém jambickém, trochejském a daktylském rozměru.²²

Tabulka 16: K_{AKC} pro J_{5ž}, T_{5ž}, D_{4ž} (vnitroveršové W-pozice)

	W ₁	W ₂	W ₃	W ₄
J5ž	3,28	3,37	2,8	4,15
T4ž	2,04	3,18	1,66	-
D4ž	2,62	1,75	3,04	-

U všech vnitroveršových W-pozic daných rozměrů se setkáváme se značným upřednostněním přízvuků jednoslabičných intervalů před přízvuky víceslabičných intervalů a ostatní rozměry se hodnotami K_{AKC} výrazněji neliší. A přestože o preferenci přízvuku v pravém kontextu můžeme např. u sekundární realizace W₂ pětistopého ženského jambu, jak jsem viděli, hovořit už ve chvíli, kdy je S₃ akcentována ve více než pětině řádek s přízvukem na W₂, je sekundární realizace většiny W-pozic většiny rozměrů ve většině autorských subkorpusů následována přízvukem častěji než nepřívzvučnou slabikou. S převahou nepřívzvučných slabik se setkáme zejm. u autorů náležejících do období tzv. sylabizujícího verše (např. u Karla Hynka Máchy, Karla Jaromíra Erbena, Karla Sudimíra Šnajdra aj.).

²² Kvůli nízkému počtu dokladů nemůžeme do analýzy kontextů sekundárních realizací W-pozic zahrnout daktyly s předrážkou. Nezbyvá proto než předpokládat, že se v tomto ohledu neliší od nepředrážkových variant.

Všimněme si ještě, že hodnoty u W_2 v tabulce uvedených dvoudobých rozměrů převyšují obě okolní W-pozice. Připomeneme-li si výše řečené o progresivní disimilaci (3.1; 3.2), můžeme to považovat za potvrzení Červenkovy teze, že sekundární realizaci W-pozice jednoslabičným intervalem „slibuj[e] nejbezpečněji [levý kontext] siln[ých] ikt[ů]“ (ČERVENKA 2006a: 61). Proč je rozdíl v jambu nižší než v trocheji vysvitne, uvědomíme-li si, že průběh progresivní disimilační vlny se zde liší podle realizace incipitu. Vypočteme-li K_{AKC} pětistopého ženského jambu zvlášť pro verše s primární realizací incipitu a verše začínající „daktylským incipitem“, setkáme se dle očekávání s nejvyššími hodnotami u prvních tří W-pozic vždy před silnou S-pozicí (tj. W_2 v prvním, W_3 v druhém případě):

Tabulka 17: K_{AKC} pro J_{5z} (vnitroveršové W-pozice; základní realizace incipitu ve srovnání s „daktylským incipitem“)

	W_1	W_2	W_3	W_4
w_0s_1	3	3,49	3,07	4,38
W_0s_1	-	1,59	2,13	3,69

Nárůst K_{AKC} u W_4 jambu můžeme snad přisoudit tlaku rýmu, tedy mnohem silnější preferenci konfigurací typu (123) před (124) než uvnitř verše.

(123) A po níž na rtech zbývá mi chuť žluči (FISCHER 1921: 26)
 $w_0 S_1 w_1 S_2 w_2 S_3 w_3 S_4 W_4 S_5 w_5$

(124) A z trpkosti, již v sobě byl nastřádal (NERUDA 1951: 377)
 $w_0 S_1 w_1 S_2 w_2 S_3 w_3 S_4 W_4 S_5 w_5$

Nepatrný pokles K_{AKC} na W_3 v „lidovém“ trocheji lze snad naopak přisoudit tendenci některých textů přiblížit se takovými anizometrickými rýmy lidové poezii (125).

(125) Čili jiskra té dušinky (ČELAKOVSKÝ 1840: 19)
 $S_1 w_1 S_2 w_2 S_3 W_3 S_4 w_4$

To, že je K_{AKC} u W_2 daktylu znatelně nižší než u okolních W_1 a W_3 , souvisí patrně s častým výskytem syntaktických předělů před touto pozicí (srov. 2.5) a jejich rytmotvornou úlohou v případě sekundární realizace W-pozice přízvukem víceslabičného intervalu (srov. 4.1.2.3).

4.1.1.2 Kvantita

K problematice „nahrazení“ přízvuku vokalickou kvantitou můžeme přistoupit podobným způsobem jako k přízvuku samému. Znamená-li preference kvantity v pravém kontextu ve výše uvedeném verši „O peníz penízem zvoní“ upřednostnění slova „penízem“ před např. „penězí“, pak nejednalo-li by se o záměr, ale pouhý důsledek jazykové pravděpodobnosti, měl by poměr veršů typu „O peníz penízem zvoní“ a „O peníz penězi zvoní“ odpovídat zhruba poměru tříslabičných intervalů, jejichž druhá slabika obsahuje dlouhý vokál, a tříslabičných intervalů, jejichž druhá slabika dlouhý vokál neobsahuje. Takové statistiky z neveršované řeči bohužel nemáme k dispozici a musíme proto vycházet z vlastního materiálu.²³ Vzhledem k mohutnosti korpusu (bezmála 6,5 milionu intervalů), můžeme ale takto získané údaje pokládat za poměrně spolehlivé.

Podle našich zjištění je jádro druhé slabiky tvořeno dlouhým vokálem v cca. čtvrtině (23,51 %) všech tříslabičných intervalů.²⁴ Pokud by tedy kvantita v pravém kontextu nesloužila jako

²³ Ve shodě s versologickým územ zařazujeme do kategorie „dlouhé vokály“ i diftongy.

²⁴ Statistiku m -slabičných taktů udávající procentuální zastoupení délky na jejich jednotlivých slabikách uvádí sice Miroslav Červenka (1972), tyto údaje byly ale excerpovány z nerozsáhlého korpusu 3000 jednotek. Dodejme ještě, že Červenka na základě zjištění nerovnoměrné distribuce kvantity v dvou tisících přízvukových taktů excerpovaných z povídek Boženy Benešové a v tisíci přízvukových taktách excerpovaných z *Černého světla* Václava Rezáče konstatuje, že nelze hovořit o ustálené frekvenci jednotlivých typů. Zdá se nicméně, že na dostatečně velkém vzorku materiálu se takové pravidelnosti přeci jen projeví. Např. četnost diskutovaných tříslabičných intervalů, na jejichž

rytmotvorný prvek a její užití se řídilo toliko jazykovou pravděpodobností, měly by na každý T4ž typu „O peníz penízem zvoní“ připadat tři verše typu „O peníz penězi zvoní“. Protože v případě kvantitativy budeme na straně očekávané a zjištěné četnosti porovnávat intervaly téže slabičné délky, nemusíme na rozdíl od přízvuku zohledňovat pořadí W-pozice ve verši. Do stejné skupiny jako výše zmíněný T4ž proto zařazujeme i T4ž typu „A penízem o něj zvoní“ a „O peníze zvoň penízem“.

Míru preference kvantitativy (K_{KVANT}) u n -slabičného intervalu v rozměru R tak můžeme vyjádřit podílem

$$K_{KVANT} = \frac{B_{nR} \cdot A_n}{B_n \cdot A_{nR}}$$

kde A_n označuje počet všech n -slabičných intervalů v korpusu, B_n počet všech n -slabičných intervalů v korpusu, jejichž druhá slabika obsahuje dlouhý vokál, A_{nR} počet všech n -slabičných intervalů, které v rozměru R přizvukují W-pozici a B_{nR} počet všech n -slabičných intervalů, které v rozměru R přizvukují W-pozici a jejichž druhá slabika je tvořena dlouhým vokálem. Mějme přitom na paměti, že v dvoudobých rozměrech (vyjma výše popsanych situací v mužských variantách) implikuje užití sudoslabičného intervalu přizvukujícího vnitroveršovou W-pozici sekundární realizaci další W-pozice. Počet veršů, v nich máme doloženo přizvukování W-pozice sudoslabičným intervalem, je proto zanedbatelné. Vzhledem k tomu, že četnost sedmislabičných a delších intervalů je v češtině mizivá, zaměříme se pouze na intervaly tří- a pětislabičné. Ze stejných důvodů si v daktylu budeme všimnout pouze intervalů čtyřslabičných. S ohledem na to, že v případě kvantitativy není délka verše rozhodující, nebudeme už vydělovat jednotlivé rozměry, ale pouze tři hlavní skupiny (J, T, D). Následující tabulka udává tedy K_{KVANT} pro tří- a pětislabičné intervaly přizvukující vnitroveršovou W-pozici v jambu a trocheji a čtyřslabičné intervaly přizvukující vnitroveršovou W-pozici v daktylu. Čísla psaná *petitem* před lomítkem udávají v prvním řádku očekávanou četnost, v druhém řádku četnost zjištěnou (obě v procentech); čísla psaná *petitem* za lomítkem udávají pak tyto četnosti v absolutních číslech²⁵ – tímto způsobem, nebude-li uvedeno jinak, budou ve všech následujících tabulkách uváděny i údaje o očekávaných a zjištěných četnostech dalších jevů.

Tabulka 18: K_{KVANT} n -slabičných intervalů (vnitroveršové W-pozice)

	3slabičný	4slabičný	5slabičný
J	1,11 26,33 / 10931 23,51 / 105781	-	0,93 16,94 / 322 18,21 / 4619
T	1,21 28,64 / 8951 23,51 / 105781	-	1,1 20,1 / 161 18,21 / 4619
D	-	1,08 21,61 / 43 19,91 / 159429	-

Hodnoty K_{KVANT} , které se ve všech sledovaných případech pohybují okolo 1, napovídají, že v celém korpusu kvantitativy v pravém kontextu rytmotvornou úlohu neplní. Nabízí se otázka, zda délka vokálu v nepřizvučné slabice na S-pozici nesupluje přízvukovou prominenci pouze v případě, kdy je jádro slabiky přizvukující předchozí W-pozici tvořeno krátkým vokálem, příp. slabikotvorným konsonantem, tj. ve verši „O peníz penízem zvoní“, nikoliv ale „O peníz zářící zvoní“. Omezíme-li

druhou slabiku připadá dlouhý vokál, se v deseti nejobjemnějších autorských subkorpusech neliší o víc než pět procentních bodů: Vrchlický (celkem 705999 intervalů): 23,01 %; Heyduk (417907): 23,14 %; Machar (353921): 19,83 %; Čech (229535): 20,28 %; Zeyer (215246): 17,88 %; Klášterský (154130): 25,33 %; Kaminský (135699): 22,99 %; Leger (125930): 21,13 %; Rokyta (120153): 20,77 %; Dyk (97397): 22,08 %.

²⁵ Údaje v první buňce tedy říkají, že v korpusu máme doloženo 105781 tříslabičných intervalů, u nichž jádro druhé slabiky tvoří dlouhý vokál, což je, jak už bylo zmíněno, 23,51 % všech tříslabičných intervalů. Z těchto 105781 tříslabičných intervalů pak 10931 přizvukuje vnitroveršovou pozici v jambu, což je 26,33 % všech tříslabičných intervalů přizvukujících W-pozici v jambu.

ovšem výpočet koeficientu na intervaly, v nichž je druhá dlouhá slabika předcházena krátkou, výsledné hodnoty (K'_{KVANT}) se téměř nezmění. Jak je totiž patrné ze srovnání následující a předešlé tabulky, 3–5slabičné intervaly, jejichž druhá slabika obsahuje dlouhý vokál, počínají slabikou obsahující krátký vokál téměř konstantně.

Tabulka 19: K'_{KVANT} n -slabičných intervalů (vnitroveršové W-pozice)

	3slabičný	4slabičný	5slabičný
J	1,15 24,83 / 10311 21,68 / 97511	-	0,94 16,58 / 315 17,66 / 4477
T	1,21 27,52 / 8599 21,68 / 97511	-	1,1 19,6 / 157 17,66 / 4477
D	-	1,14 21,11 / 42 18,47 / 147838	-

Jak už ale bylo řečeno výše, rytmotvorná úloha bývá kvantitě přisuzována především v tzv. sylabizujícím verši. Mnohem zajímavější výsledky proto můžeme očekávat ze srovnání K_{KVANT} v jednotlivých autorských subkorpusech. Protože počet čtyř- a pětislabičných intervalů přízvukujících W-pozice je v těchto subkorpusech už k jakékoliv statistice naprosto nedostačující, zaměříme se pouze na intervaly tříslabičné. Následující tabulka uvádí jejich K_{KVANT} v dílech tří v korpusu nejhojněji zastoupených autorů, kteří zároveň reprezentují tři různé básnické generace druhé poloviny devatenáctého století, ve srovnání s díly třech autorů z období tzv. sylabizujícího verše.

Tabulka 20: K_{KVANT} v autorských subkorpusech (vnitroveršové W-pozice)

	J	T
Adolf Heyduk	1,24 29,07 / 282 23,51 / 105781	1,17 27,57 / 943 23,51 / 105781
Jaroslav Vrchlický	1,16 27,17 / 1768 23,51 / 105781	1,16 27,18 / 552 23,51 / 105781
Josef Svatopluk Machar	0,94 22,1 / 477 23,51 / 105781	1 23,42 / 78 23,51 / 105781
František Ladislav Čelakovský	-	1,71 40,22 / 109 23,51 / 105781
Josef Václav Frič	1,98 46,58 / 217 23,51 / 105781	1,87 43,93 / 123 23,51 / 105781
Václav Jaromír Pícek	-	2,12 49,78 / 217 23,51 / 105781

Zatímco u Heyduka, Vrchlického i Machara stojí kvantita v pravém kontextu ve shodě s jazykovou pravděpodobností zhruba ve čtvrtině případů, u Čelakovského, Friče a Pícka je pravděpodobnost překročena zhruba dvojnásobně. S významnými hodnotami K_{KVANT} se přitom setkáme téměř u všech autorů zmíněného období (namátkou: Vinařický (J): 1,51; Mácha (J): 1,49; Sabina (T): 1,48; Jan z Hvězdy (T): 1,67). Ačkoliv se tedy kvantita v pravém kontextu neukázala být rytmotvorným principem celého korpusu, v tvorbě sylabizujících autorů je její úloha patrná.

4.1.1.3 Mezislovní předěl

Při výpočtu míry preference mezislovního předělu v pravém kontextu (K_{MONO}) budeme postupovat stejným způsobem jako u K_{KVANT} , tzn. půjde nám o zastoupení n -slabičných variant začínajících přízvukným monosylabem mezi všemi n -slabičnými intervaly v celém korpusu (očekávaná četnost) a o totéž u intervalů přízvukujících W-pozici daných skupin rozměrů (zjištěná četnost). V intervalu, jehož přízvuk nese monosylabon musí samozřejmě následovat pouze monosylabická klitika (jakékoliv polysylabon vytváří další interval). Procentuální zastoupení n -slabičných intervalů tvořených pouze monosylaby („zdá se“, „zdá se mi“, „zdá se mi, že“ atd.) v jazyce klesá geometrickou řadou spolu s narůstající slabičnou délkou. Nepřekvapí proto, že u čtyřslabičných a delších intervalů máme takových typů doloženo jen velmi málo (v daktylu, kde je nejhledanější variantou právě čtyřslabičný interval, je počet všech dokladů nižší než 35). Následující tabulka proto uvádí údaje o K_{MONO} pouze u tříslabičných intervalů v jambu a trocheji:

Tabulka 21: K_{MONO} tříslabičných intervalů (vnitroveršové W-pozice)

J	2,45 16,11 / 7738 6,57 / 57889
T	1,09 7,15 / 3092 6,57 / 57889

V jambu je preference mezislovního předělu v pravém kontextu výrazná, trochej se v tomto ohledu nijak výrazně nevymyká prosté jazykové pravděpodobnosti. Nízkou hodnotu trocheje můžeme snad vysvětlit odlišnými rytmickými dispozicemi. Základních stavebních kamenů pro konfigurace W|s|w, tj. přízvukných a nepřízvukných monosylab, je totiž obecně v trochejských verších mnohem méně než ve verších jambických (SGALLOVÁ 1973).²⁶

Zaměříme-li se na jednotlivé autorské subkorporusy, ukáže se, že v druhé polovině devatenáctého století dochází nejen v jambu, ale často i v trocheji k značné preferenci. Nejvýrazněji se to projevuje u lumírovců a jejich epigonů, v jejichž jambech četnost mezislovních předělů po W-pozici přízvukované tříslabičným intervalem přesahuje 6,57 % jazykové pravděpodobnosti často několikanásobně (např. u jambů Elišky Krásnohorské činí K_{MONO} tříslabičných intervalů 8,59, u jambů Antonína Klášterského 4,81, u jambů Jaroslava Kvapila 6,22). U trochejů se sice u nejednoho autora z druhé půle století setkáme s hodnotami K_{MONO} nižšími než 1 (např. Julius Zeyer: 0,59, Adolf Heyduk: 0,99; Vítězslav Hálek: 0,74), autoři s vyššími hodnotami jsou zde ale stále ve většině (např. u výše zmíněných: Krásnohorská: 4,83; Klášterský: 3,64; J. Kvapil: 3,69).

Situace v první půli století je diametrálně odlišná. U autorů spjatých s Dobrovského prozodickou reformou jsou hodnoty K_{MONO} dle očekávání vyšší (Puchmajerovy almanachy: 2,7 (T); V. Nejedlý : 1,51 (T)), u autorů tzv. sylabizujícího období ale drasticky klesají (Mácha 0,26 (J), 0,27 (T); Erben: 0,37 (J), 0,41 (T); Sabina: 0,32 (J), 0,43 (T), Frič: 1,13 (J), 0,62 (T)). Zdá se tedy, že mezi užíváním kvantity a mezislovního předělu v pravém kontextu W-pozice realizované přízvukem víceslabičného intervalu, je vztah nepřímé úměrnosti. (Dodejme, že to není samozřejmostí. Realizace s kvantitou v pravém kontextu a realizace s mezislovním předělem v pravém kontextu nepředstavují disjunktní množiny; srov. např. „O peníz čert nám tu zvoní“.)

²⁶ V našem korpusu tvoří v jambických verších přízvukná monosylaba 5,02 % všech slabik, nepřízvukná monosylaba 15,84 % všech slabik. V trocheji tvoří přízvukná monosylaba 3,36 % všech slabik, nepřízvukná monosylaba 10,50 % všech slabik. V žádném z autorských subkorporusů není zastoupení přízvukných ani nepřízvukných monosylab v trocheji vyšší než v jambu.

4.1.1.4 Předěl na úrovni morfémů

Je-li předěl po předložce, případně předponě v pravém kontextu sekundární realizace W-pozice rytmotvorným prvkem, měl by např. u pětistopého mužského jambu poměr počtu realizací typu „Tak mluvila ku hvězdě zářící“ a „Tak mluvila zářící ku hvězdě“ překračovat poměr počtu tříslabičných intervalů tvořených předložkovou vazbou a tříslabičných intervalů předložkovou vazbou netvořených, případně by měl poměr počtu realizací typu „Když v odporu nebude s mojí ctí“ a „Když bude se shodovat s mojí ctí“ překračovat poměr počtu tříslabičných intervalů začínajících předponou a tříslabičných intervalů předponou nezačínajících. Z hlediska morfematického nebyl ovšem náš korpus dosud anotován, pročež otázku předpon musíme prozatím odložit.

Míru preference přízvuku předložky (K_{PREP}) kvantifikujeme nám známým způsobem. Z výše uvedených důvodů počítáme v jambu a trocheji pouze s intervaly dvou- a pětislabičnými, v daktylu pouze s intervaly čtyřslabičnými.

Tabulka 22: K_{PREP} n -slabičných intervalů (vitroveršové W-pozice)

	3slabičný	4slabičný	5slabičný
J	2,09 31,45 / 15107 15 / 132018	-	2,11 70,02 / 1773 33,22 / 14258
T	1,52 22,8 / 9854 15 / 132018	-	1,59 53,14 / 827 33,22 / 14258
D	-	4,11 62,94 / 158 15,29 / 160744	-

Preference předložek je u všech sledovaných intervalů ve všech rozměrech patrná. To, že hodnota K_{PREP} čtyřslabičného intervalu v daktylu převyšuje maxima dvoudobých rozměrů hned dvojnásobně, můžeme snad přisoudit tomu, že zatímco předložky lze v rámci dvoudobých rozměrů distribuovat do spojení se slovy dvou- a čtyřslabičnými (včetně případných proklitik), v daktylu je potřeba předložky „spotřebovat“ toliko ve spojení se slovem tříslabičným (uvažujeme samozřejmě pouze o předložce na W-pozici).

Všimněme si ještě v dvoudobých rozměrech výrazného rozdílu četností pětislabičných „předložkových variant“ a „variant“ tříslabičných. Kopíruje tato tendence obecně jazykový trend (i očekávaná četnost je zhruba dvojnásobná)? Nebo se jedná o hranici, kdy se předložková vazba stává (podobně jako některé slabiky v časomíře) rytmicky ambivalentní, tedy kdy je jí možné skandovat jak Xxxxx, tak xXxxx? (To by konec konců napovídaly i poměry v běžně mluvené řeči; srov. PALKOVÁ 1994: 338–339.) Nebo bychom snad měli předložky spojené s čtyřslabičným a delším celkem vždy považovat za nepřízvučné a slabiku po nich za přízvučnou? Odpověď bychom měli hledat tam, kde je přízvuk slabiky po předložce nežádoucí, tj. u předložek obsazujících S-pozice:

Tabulka 23: K_{PREP} n -slabičných intervalů (S-pozice)

	3slabičný	5slabičný
J	0,6 8,91 / 34665 15 / 132018	0,25 8,3 / 1281 33,22 / 14258
T	0,6 9,07 / 11404 15 / 132018	0,32 10,75 / 440 33,22 / 14258

Značný propad K_{PREP} u pětislabičných intervalů napovídá, že přízvučnost předložky, nebo lépe řečeno nepřízvučnost následující slabiky zde rozhodně nelze brát jako samozřejmost a že by tato otázka měla být podrobena diskuzi.

Rozdíly v hodnotách K_{PREP} jednotlivých autorských subkorpusů (zaměřujeme se opět pouze na tříslabičné takty v dvoudobých rozměrech), už sice nejsou tak výrazné jako u dvou předešlých koeficientů, rozdíl mezi „sylobizujícími“ autory a autory druhé půle devatenáctého století je však stále patrný. Do opozice k „romantické“ kvantitě proto můžeme postavit nejen mezislovní předěl, ale zřejmě i předěl po předložce.

Tabulka 24: K_{PREP} v autorských subkorpusech (vnitroveršové W-pozice)

	J	T
Josef Svatopluk Machar	2,34 34,99 / 850 14,98 / 132018	2,26 33,87 / 127 14,98 / 132018
Jaroslav Vrchlický	2,48 37,1 / 2653 14,98 / 132018	2,32 34,81 / 792 23,51 / 105781
Adolf Heyduk	1,39 244 / 14,98 14,98 / 132018	1,11 16,69 / 734 14,98 / 132018
Josef Václav Frič	1,45 21,71 / 38 14,98 / 132018	1,37 20,58 / 106 14,98 / 132018
Karel Jaromír Erben	1,21 18,07 / 15 14,98 / 132018	0,91 13,85 / 36 14,98 / 132018
Karel Sabina	1,04 15,55 / 37 14,98 / 132018	1,05 15,85 / 62 14,98 / 132018
Karel Hynek Mácha	1,16 17,39 / 20 14,98 / 132018	1,62 24,22 / 108 14,98 / 132018

4.1.1.5 Syntaktický předěl

Jak už bylo řečeno, na rozdíl od kvantity a ostatních předělů, není syntaktický předěl v pravém kontextu sekundární realizace W-pozice *alternativou* přízvuku, nýbrž jeho potenciálním souputníkem. Otázka tedy zní, zda je v případě, že po přízvuku na W-pozici bezprostředně následuje přízvuk na S-pozici, mezi těmito dvěma přízvuky preferován syntaktický předěl. Stanovení očekávané četnosti, na jejímž základě by bylo možné na preferenci usuzovat, je zde ale mnohem komplikovanější než v předešlých případech.

Postup, který jsme uplatňovali pro odvození očekávané četnosti kvantity, mezislovního předělu a předělu po předložce, tj. zjištění zastoupení *n*-slabičných intervalů následovaných daným jevem mezi všemi *n*-slabičnými intervaly v korpusu, u syntaktických předělů uplatnit nelze. Předešlé kapitoly implicitně vycházely (snad z oprávněného) předpokladu, že výskyt vokalické kvantity v druhé slabice *n*-slabičného intervalu není ve verši vyjma sledovaných případů sekundární realizace W-pozice nijak motivován (příčemž doklady z S-pozic mnohonásobně převažují) a bez ohledu na to, v které části verše se interval vyskytuje, podléhá pouze jazykovým zákonitostem a že nejineak je tomu v první slabice s monosylabem a předložkou. Předpoklad nemotivovanosti výskytu syntaktického předělu po jednoslabičném intervalu by byl ale chybný, neboť, jak jsme viděli výše (kapitola 2), distribuce syntaktických předělů v řádce není ani zdaleka rovnoměrná a podléhá určitým obecně platným tendencím řízeným typem pozice (W/S/V) a jejím relativním pořadím ve verši (tj. nikoliv jejím číselným indexem, ale vzdáleností k počátku/středu/konci řádky). Je-li tak například v pětistopém ženském jambu W_2 následována syntaktickým předělem zhruba v každém pátém verši (19,3 %), zatímco W_1 zhruba v každém patnáctém (6,8 %), má údaj o procentuálním zastoupení jednoslabičných intervalů následovaných mezislovním předělem mezi *všemi* jednoslabičnými intervaly v korpusu nulovou výpovědní hodnotu.

Druhou možností pro stanovení očekávané četnosti představuje předpoklad, že následuje-li např. po zmíněné W_2 pětistopého ženského jambu bez ohledu na její realizaci syntaktický předěl zhruba v každém pátém verši, mělo by tomu být v případě že k preferenci nedochází nejinak i u jednotlivých typů realizací, tzn. po každé páté sekundární realizaci W_2 jednoslabičným intervalem (126) bychom očekávali syntaktický předěl, stejně jako po každé páté W_2 realizované druhou slabikou dvouslabičného intervalu (127), nebo čtvrtou slabikou čtyřslabičného intervalu (128).

(126) Kdo v budoucnost jde, není nikdy chudý (DYK 1921: 60)
 $w_0 \quad S_1 \quad w_1 \quad s_2 \quad W_2 \quad S_3 \quad w_3 \quad S_4 \quad w_4 \quad S_5 \quad w_5$

(127) Pak hudba zhasla. Zima bylo náhle (FISCHER 1921: 9)
 $w_0 \quad S_1 \quad w_1 \quad S_2 \quad w_2 \quad S_3 \quad w_3 \quad S_4 \quad w_4 \quad S_5 \quad w_5$

(128) Že zapomínám, živ-li budu zítra (IBID.: 28)
 $w_0 \quad S_1 \quad w_1 \quad s_2 \quad w_2 \quad S_3 \quad w_3 \quad S_4 \quad w_4 \quad S_5 \quad w_5$

Ani tento předpoklad ale není zcela legitimní. Podle již zmíněných statistik Miroslava Červenky (2006a: 121) stojí na konci syntaktického celku jednoslabičný interval téměř dvakrát častěji než na jiných pozicích, zatímco četnost dvou- a čtyřslabičných intervalů se před předělem oproti ostatním pozicím snižuje. Je proto více než pravděpodobné, že po jednoslabičném intervalu bude bez jakékoliv stylizace syntaktický předěl následovat častěji než po intervalech dvou- a čtyřslabičných. Je-li tedy takto stanovená očekávaná četnost pouze orientační, mohli bychom o preferenci uvažovat až ve chvíli, kdy by ji zjištěná četnost překračovala *značně*. Protože, jak uvidíme později, s mnohem větší odchylkou od očekávaných hodnot se setkáme v levém kontextu sekundární realizace W-pozice, neformulujeme otázku jako „Je syntaktický předěl po sekundární realizaci W-pozice preferován?“, ale „Je syntaktický předěl v případě sekundární realizace W-pozice preferován v pravém či levém kontextu?“. Na rozdíl např. od kvantity, která může sekundární realizaci W-pozice bez problémů obklopovat z obou stran (129), je výskyt syntaktického předělu v pravém/levém kontextu otázkou volby buď/anebo. Jeho výskyt na obou stranách (130) je totiž zcela ojedinělý.

(129) Jíž tušení věčného míru vlaje (MAYER 1873: 60)
 $w_0 \quad S_1 \quad w_1 \quad s_2 \quad W_2 \quad S_3 \quad w_3 \quad S_4 \quad w_4 \quad S_5 \quad w_5$

(130) A pravila: Pojď, dřív než vyjdou hvězdy (VRCHLICKÝ 1888: 45)
 $w_0 \quad S_1 \quad w_1 \quad s_2 \quad W_2 \quad S_3 \quad w_3 \quad S_4 \quad w_4 \quad S_5 \quad w_5$

4.1.2 Levý kontext

Úloha syntaktického předělu jakožto rytmotvorného prvku v levém kontextu sekundární realizace W-pozice bývá dáována do souvislosti zejm. se slavnou studií Otto Jespersena. „Slyšíme-li slabiku po pauze, je zcela nemožné určit, zda byla mluvčím zamýšlena jako silná, nebo slabá [...] Po pauze, která verši předchází, nelze očekávat žádnou konkrétní intenzitu; slabika, která je objektivně dosti silná, se může stát relativně slabým úvodem k něčemu ještě silnějšímu. Matematik by se to mohl pokusit vyjádřit následujícím způsobem: poměr mezi stupněm pauzy a stupněm silné slabiky (0/4) je tentýž jako poměr mezi stupněm pauzy a stupněm slabé slabiky (0/1).“ (JESPERSEN 1930/2009 105–107). Rytmotvornou úlohu přisuzuje Jespersen nicméně syntaktickým předělům (pauzám) nejen na počátku, ale i uvnitř verše: „Nepravidelnosti ve verši jako »And they shall be one Flesh, one Heart, one Soul« [MILTON 1667/1862: 346], »The wretched animal heaved forth such groans« [SHAKESPEARE 1623/1848: 24] mohou být vysvětleny na základě pauzy po *be* a *animal*; *shall be* nese stupně přízvuku 1-2 a *one flesh* 3-4, podobně *animal* nese 4-1-2 a *heaved forth* 3-4. Vzestup mezi 2 a 3, který neodpovídá vzorci, je zakryt pauzou 1 / 2 (/) 3 / 4 neboli a / b (/) a / b“ (IBID.: 111). Na úlohu syntaktického předělu v levém kontextu sekundární W-pozice upozornil

v českém verši už ve dvacátých letech 20. století Otakar Zich.²⁷ V přímé návaznosti na Jespersena ji pak zmiňuje Roman Jakobson (1935/1995: 528) a Miroslav Červenka (1999a: 14; 2006a: 69–70).

Rytmotvornou úlohu v levém kontextu sekundární realizace W-pozice přisuzuje Miroslav Červenka i výskytu nepřízvučného monosylaba. Podle Červenky je „případ s nepřízvučným monosylabem možná preferován před pouhým nepřízvučným koncem slova proto, že toto nepřízvučné slůvko spíše než konec slova je ochotno vzít na sebe jakýsi polopřízvuk navozený rytmickou setrvačností, neboť – v závislosti na kontextu – je potenciálně akcentovatelné kterékoli samostatné slovo. Tento rytmický důraz pomáhá zahladit nesouhlas s metrem, vyvolaný následujícím akcentem na slabé pozici“ (ČERVENKA 2006a: 68). K tomu Červenka připojuje:

„Nabízí se otázka, proč se tedy daleko častěji neužívá na předchozí silné pozici onoho monosylaba přízvučného (viz poslední citát z Kollára [zde (134)]), které by úkol zvýraznění této pozice plnilo rozhodněji a z vlastních sil, nikoliv z pouhé rytmické setrvačnosti. Je zajímavé sledovat četnosti této konfigurace, na jedné straně s vědomím, že právě konfrontace sousedících přízvuků je častým nástrojem oslabení konfliktu s metrem v anglických verších, na druhé straně ve světle výše už zmíněné hypotézy o tom, že česká řeč se těsně juxta pozici dvou akcentů vyhýbá. »Měkký« přechod od nepřízvučného monosylaba k následujícímu nenáležitému přízvuku, jak ho můžeme pozorovat v prvních třech příkladech z Kollára [zde (131), (132), (133)], je v případě čtvrtém [(134)] vystřídán »tvrdou« srážkou, která na metrický nesoulad spíše upozorňuje – i když přízvuk jednoslabičného slova na slabé pozici může být stejně přízvučným sousedstvím teoreticky oslaben. Empirická odpověď na tuto konfliktní situaci, jak ji dávají soubory čtyř- a pětislabičných jambů, o jejichž rozbor se tu opíráme, je vcelku jednoznačná a přitom netriviální. Ve využití přízvučných monosylab na iktech předcházejících přízvučné jednoslabičné slovo na slabé pozici je daleko největší část autorů střídá; podíl konfigurací téhož typu, jaký reprezentuje náš poslední příklad z Kollára, se ve velké většině textů pohybuje mezi 10 a 20 % všech případů přízvukově zatížených lehkých pozic, a často sestupuje i pod dolní hranici tohoto rozmezí. Kde naopak veršované texty horní hranici uvedeného rozmezí přesahují, jde o autory, kterým drsnost – nebo alespoň *tato* drsnost – nepřekážela a kteří i v krátkém metru hledali možnost zvýšení významové kapacity řádky“ (IBID.: 68–69).

(131)	Sukně a šat celý, Slovanka
S ₁ w ₁ s ₂ W ₂ S ₃ w ₃ S ₄ w ₄ s ₅	(KOLLÁR 1832: 62)
(132)	Jest, než sotva že smí tuto cknouti
S ₁ w ₁ S ₂ w ₂ s ₃ W ₃ S ₄ w ₄ S ₅ w ₅	(IBID.: 268)
(133)	Vůkol nich se i pleť krásná vine
S ₁ w ₁ s ₂ w ₂ s ₃ W ₃ S ₄ w ₄ S ₅ w ₅	(IBID.: 219)
(134)	Bleskem hry snů ranních pokaze
S ₁ w ₁ S ₂ W ₂ S ₃ w ₃ S ₄ w ₄ s ₅	(IBID.: 168)

Tezi o preferenci nepřízvučných monosylab před konci víceslabičných slov vyslovuje Červenka s ohledem na jejich jazykovou pravděpodobnost. Jak uvádí na jiném místě „jakýchkoliv monosylab – bez ohledu na přízvuk – je podle našeho počítání ze všech slov kolem 35 %“ (ČERVENKA 2006a: 28). Nebylo-li by tedy obsazení S-pozice předcházející W-pozici, na níž stojí přízvučné monosylabon nijak rytmicky motivované, měl by zde poměr koncových slabik polysylab ku přízvučným i nepřízvučným monosylabům odpovídat poměru polysylab a monosylab v jazyce, tj. zhruba 2:1. To, že do kategorie „preferující monosylaba“ zahrnuje Červenka i ty autory, v jejichž díle je na dané S-pozici poměr těchto dvou skupin 1:1, dává smysl pouze ve světle jazykové pravděpodobnosti.

²⁷ „Tak na př. v uvedených příkladech z Nerudy [»Usednul. Zde dobré bydlo« (1883b: 27); »Nuže přidej Ty, a přidej dále« (IBID.: 6)] je předrážka »a« (přidej) zcela lehká, kdežto předrážka »zde« (dobré bydlo) je těžší a může být vyslovena s malým důrazem, aniž tím poškodí rytmus verše. Tvořit sice »lehkou část« stopy (»nul zde«), ale je od své těžké oddělena přestávkou, takže není přímo v jejím »rytmickém stínu«, abych se tak obrazně vyjádřil“ (ZICH 1928: 101).

Teze o potlačování přízvučných monosylab už ovšem takto podložena není – Červenka pracuje s jejich četností bez ohledu na pravděpodobnost. Přitom je-li frekvence jednoslabičných intervalů v jazyce cca. 7% (srov. 0.2), mohli bychom očekávat, že byl-li by výskyt přízvučného monosylaba v levém kontextu sekundární realizace W-pozice ponechán pouze jazykové pravděpodobnosti, měla by se objevovat právě v tolika procentech případů a při setkání s textem, v němž je toto, byť nepatrné číslo, významněji překročeno, bychom mohli usuzovat na rytmickou intenci a naopak u textů, kde je procentuální zastoupení významněji nižší, bychom mohli předpokládat jejich záměrné potlačování.²⁸ Rozmezí 10–20 % uváděné Červenkou v čtyř- a pětistopém jambu tedy zřejmě nesvědčí o potlačení, ale naopak o preferenci. Při zkoumání levého kontextu sekundární realizace W-pozice se proto nebudeme omezovat jen na nepřízvučná jednoslabičná slova, ale zaměříme se i na monosylaba přízvučná. A je-li zde konec konců úkolem nepřízvučného monosylaba „vzít na sebe jakýsi polopřízvuk“, nabízí se otázka, zda případná nepřítomnost „skutečného“ přízvuku, nemůže být, stejně jako v pravém kontextu, suplována kvantitou.

4.1.2.1 Kvantita

Má-li být W-pozice, jejíž levý kontext sledujeme, jedinou sekundárně realizovanou slabou pozicí ve verši, musí být v dvoudobých rozměrech předcházena lichoslabičným intervalem, v daktylu intervalem $(3n-1)$ slabičným. S ohledem na zanedbatelnou četnost pěti- a víceslabičných intervalů v češtině nás proto budou opět zajímat pouze intervaly kratší, tj. jedno-, tří- a pětislabičné v dvoudobých rozměrech a dvouslabičné v daktylu (*ex definitone* bychom měli v daktylu zohlednit i intervaly pětislabičné, počet dokladů je ale mizivý).

Pokud by byl výskyt vokalické kvantity v levém kontextu sekundární realizace W-pozice předcházené n -slabičným intervalem ponechán jazykové pravděpodobnosti, mělo by zde procentuální zastoupení dlouhých slabik zhruba odpovídat procentuálnímu zastoupení n -slabičných intervalů zakončených dlouhou slabikou mezi všemi n -slabičnými intervaly. Takový přístup můžeme ovšem uplatnit pouze u dvoudobých rozměrů. Jde-li nám o situace, kdy vokalická kvantita „zdůrazňuje“ S-pozici, musíme si u dvouslabičných intervalů v daktylu všimnout nikoliv poslední slabiky, která realizuje V-pozici, ale slabiky předposlední. V daktylu nám tedy půjde o zastoupení dvouslabičných intervalů začínajících dlouhou slabikou mezi všemi dvouslabičnými intervaly. Míru preference kvantity v levém kontextu (L_{KVANT}) pak můžeme opět vypočítat jako podíl této očekávané četnosti a četnosti zjištěné.

Tabulka 25: L_{KVANT} n -slabičných intervalů (vnitroveršové W-pozice)

	1slabičný	2slabičný	3slabičný	5slabičný
J	1,03 33,98 / 8724 33,09 / 163522	-	0,96 33,17 / 29066 35,17 / 309927	0,73 21,7 / 796 29,64 / 12719
T	0,9 29,82 / 5494 33,09 / 163522	-	0,86 30,38 / 14293 35,17 / 309927	0,79 23,47 / 685 29,64 / 12719
D	-	0,82 17,78 / 602 21,81 / 854262	-	-

Hodnoty L_{KVANT} napovídají, že v levém kontextu sekundární realizace W-pozice se kvantita jako rytmotvorný prvek neuplatňuje, což potvrzuje pohled do jednotlivých autorských subkorpusů. Ani u autorů z tzv. „sybilizujícího“ období, u nichž, jak jsme viděli, hraje kvantita v pravém kontextu významnou roli, se nesetkáme s hodnotami L_{KVANT} vymykajícími se poměrům v celém korpusu.

²⁸ Tvoří-li na druhou stranu ve zmíněné angličtině jednoslabičné takty téměř čtvrtinu rytmického slovníku, všechny takty končící přízvukem více než polovinu rytmického slovníku a všechny takty začínající přízvukem více než třetinu rytmického slovníku (dle GASPAROV 1987: 341), je častý souvýskyt dvou přízvuků vedle sebe patrný i bez statistiky.

Tabulka 26: L_{KVANT} v autorských subkorpusech (vnitroveršové W-pozice)

	J		T	
	1slabičný	3slabičný	1slabičný	3slabičný
Karel Hynek Mácha	1,01 33,3 / 12 33,09 / 163522	1,22 42,85 / 12 35,17 / 309927	0,63 20,83 / 25 33,09 / 163522	0,88 30,82 / 98 35,17 / 309927
Karel Jaromír Erben	0,64 21,05 / 4 33,09 / 163522	0,71 25 / 5 35,17 / 309927	0,69 22,89 / 19 33,09 / 163522	0,7 24,55 / 27 35,17 / 309927
Karel Sabina	0,93 30,77 / 20 33,09 / 163522	0,9 31,79 / 55 35,17 / 309927	0,79 26,19 / 22 33,09 / 163522	0,98 34,35 / 90 35,17 / 309927
František Ladislav Čelakovský	-	-	0,92 30,32 / 47 33,09 / 163522	0,95 33,47 / 84 35,17 / 309927
Josef Václav Frič	0,96 31,91 / 15 33,09 / 163522	1,31 46,15 / 72 35,17 / 309927	0,84 27,93 / 31 33,09 / 163522	0,84 29,44 / 106 35,17 / 309927
Václav Jaromír Picek	-	-	0,83 27,45 / 56 33,09 / 163522	0,83 29,16 / 107 35,17 / 309927

(Dodejme ještě, že o „nahrazení“ přízvuku kvantitou bychom mohli uvažovat pouze u tří- a pětislabičných intervalů v dvoudobých rozměrech. Užití jednoslabičného intervalu před W-pozicí v jambu a trocheji a užití dvouslabičného intervalu před W-pozicí daktylu totiž neznačí nic jiného, než akcentaci nejbližší S-pozice vlevo.)

4.1.2.2 Přízvuk, Mezislovní předěl

Konfigurace, v nichž k pravidelnosti rytmu přispívá před sekundární realizací W-pozice přízvuk na předcházející S-pozici nebo kdy je alespoň slabika tuto S-pozici obsazující od zbytku intervalu oddělena mezislovním předělem, můžeme předem označit za potenciální výsadu dvoudobých rozměrů. Jak už bylo naznačeno, v daktylu jsou realizace typu SvwsvW okrajové a mezislovní předěl i přízvuk tak padá na S-pozici předcházející sekundární realizaci W-pozice (SvwSvW) téměř pokaždé.

Empiricky stanovená očekávaná četnost v dvoudobých rozměrech by měla vycházet ze statistiky zjišťující, v kolika procentech je přízvukná slabika předcházena další přízvuknou slabikou, resp. v kolika procentech je přízvukná slabika předcházena nepřívukným monosylabem. Takový údaj ovšem z korpusu odvodit nelze. Za předpokladu, že nejhledanějším způsobem sekundární realizace W-pozice je její obsazení jednoslabičným intervalem, tj. s bezprostředně následujícím přízvukem (4.1.1.1), stojí v případě přízvuku v levém kontextu ve středu našeho zájmu konfigurace sestávající hned z tří po sobě jdoucích přízvuků. S takovými konfiguracemi se v korpusu ale setkáme výhradně na pozicích, u nichž chceme hypotézu rytmické motivace ověřit (...SWS...). V dvoudobých rozměrech, které tvoří drtivou většinu korpusu (viz kapitola 1) totiž inverzní pořadí realizovaných pozic (...WSW...) znamená sekundární realizaci dvou W-pozic v jedné řádce, čemuž, jak bylo uvedeno (4), se veršovaná řeč vyhýbá. *Nota bene*, že když už se taková konfigurace vyskytne, implikuje preference jednoslabičných intervalů při realizaci W-pozic další bezprostředně následující přízvuk (...WSWS...). Nepřekvapí proto, že verše typu (135) a (136) jsou zcela ojedinělé.

(135) Kdo smí v boj vjít se mnou dnes? (V. Nejedlý in PUCHMAJER 1797: 132)
 $s_1 \quad W_1 \quad S_2 \quad W_2 \quad S_3 \quad w_3 \quad S_4$

(136) „Nuž, viz!“ dí muž... Žár vyskočil (HEYDUK 1920: 118)
 $w_0 \quad S_1 \quad W_1 \quad S_2 \quad W_2 \quad S_3 \quad w_3 \quad S_4$

Musíme se tak spokojit s očekávanou četností stanovenou teoreticky. Jednoslabičné intervaly jsou v jazyce zastoupeny 7,53 %. Budeme proto předpokládat, že právě v tolika procentech případů by jimi měla být v rytmicky nestylizovaném textu jiná přízvučná slabika předcházena.

Nepřízvučná monosylaba v levém kontextu představují podobný problém. Z výše uvedených důvodů jsou pro nás podstatné především konfigurace (xXX), které mimo realizace ...wSW... opět implikují bezprostředně následující přízvuk. Takových veršů máme v korpusu doloženo jen zanedbatelné množství.

- (137) Jakoby jej zlý duch nes (NEJEDLÝ 1833: 144)
 $S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4$
- (138) Než, za to dlaň má do hrudi (ČECH 1887: 39)
 $w_0 S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4$

Nezapomínejme ale na klauzuli mužských rozměrů. Tam se totiž objevují tříslabičné intervaly (které nás v levém kontextu v dvoudobých rozměrech zajímají především), aniž by je nějak omezoval pravý kontext. A právě v klauzuli máme doloženo bezmála polovinu (48,96 %) všech tříslabičných intervalů. Předpokládejme, že výskyt (139) / nevýskyt (140) nepřízvučného monosylaba není na konci mužských rozměrů rytmicky motivován a řídí se pouze jazykovou pravděpodobností.

- (139) A záře elektrická chvěla se (TOMAN 1902: 29)
 $S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4$
- (140) Dva vlčí máky měla ve vlase (IBID.)
 $w_0 S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4$

Další téměř třetinu (28,39 %) doložených tříslabičných intervalů představují tzv. daktylské incipity v jambických verších, kde co do užívání klitik můžeme rovněž usuzovat na minimální rytmickou intenci. Jsou-li tedy více než tři čtvrtiny tříslabičných intervalů doloženy v klauzuli nebo incipitu, můžeme snad statistiku udávající, že 23,92 % z nich je zakončeno klitikem, pokládat za relativně spolehlivou. Bylo by možné namítnout, že v klauzuli se sice výskyt klitik může nakrásně řídit pouze jazykovou pravděpodobností, ale že v pozici před syntaktickým předělem, který provází předěl meziveršový ve většině případů, je tato pravděpodobnost nižší než uvnitř syntaktického celku. Pro věrohodnost našeho výsledku nicméně mluví jeho součet s výše stanovou očekávanou četností přízvučných monosylab (31,45 %), který se nápadně blíží Červenkou udávané četnosti všech jednoslabičných slov (35 %).

Míru preference přízvučných monosylab v levém kontextu sekundárně realizované W-pozice (L_{MONO}), stejně jako míru preference nepřízvučných monosylab (L_{mono}) a monosylab bez ohledu na přízvučnost nepřízvučnost ($L_{MONO+mono}$) kvantifikujeme opět jako podíl zjištěné a očekávané četnosti. Pro celý korpus získáváme následující hodnoty:²⁹

Tabulka 27: L_{MONO} , L_{mono} , $L_{MONO+mono}$ (vnitroveršové W-pozice)

	L_{MONO}	L_{mono}	$L_{MONO+mono}$
J	2,19 16,51 / 25205 7,53	1,27 30,43 / 46464 23,92 / 210858	1,49 46,94 / 71669 31,45
T	1,89 14,2 / 9674 7,53	1,41 33,81 / 23026 23,92 / 210858	1,53 48,01 / 32700 31,45

Na základě těchto výsledků můžeme tvrdit, že v levém kontextu sekundárně realizované W-pozice jsou 1) monosylaba obecně, tj. situace, kdy levou S-pozici předchází mezislovní předěl, preferována. 2)

²⁹ Do statistiky nejsou zahrnuty W_1 trochejských rozměrů, které ničím jiným než monosylabem být předcházeny nemohou.

Přestože mezi těmito monosylaby je četnost nepřízvučných vyšší než přízvučných, je více preferována druhá zmíněná třída. Nezdá se přitom, že by, jak předpokládá Červenka, byla preference přízvučných monosylab motivována snahou o „zvýšení významové kapacity veršové řádky“, tj. snahou zaplnit verš větším počtem autosémantik. Mezi autory s nejvyššími hodnotami L_{MONO} totiž patří jak básníci, u nichž bychom takovou snahu mohli intuitivně předpokládat (např. Otakar Theer ($L_{MONO}(J) = 3,1$), Jan Neruda ($L_{MONO}(T) = 2,66$)), tak básníci, jejichž verše bychom se do kategorie „významově nabitě“ zřejmě zdráhali zařadit (např. Vítězslav Hálek ($L_{MONO}(J) = 2,48$; ($L_{MONO}(T) = 4,65$)), Eduard Albert ($L_{MONO}(J) = 2,8$)). Uvědomíme-li si navíc, že sledovaný souvyslyt dvou přízvuků se většinou týká jen nepatrného množství všech řádek (např. ze všech 4368 v korpusu obsažených Nerudových trochejů obsahuje konfiguraci ...WS... pouze 58 veršů, tj. 1,33 %) a že tedy „zvýšení významové kapacity“ je díky nim v celku díla sotva postřehnutelné, můžeme se snad domnívat, že preference přízvučných monosylab není otázkou sémantiky, nýbrž rytmičky.

4.1.2.3 Syntaktický předěl

Jak bylo uvedeno výše, v případě syntaktického předělu nemůžeme dost dobře určit hranici, kdy je na nějakém místě ve verši četnost jeho výskytů důsledkem preference a kdy toliko důsledkem specifického rytmického kontextu. Očekávanou četnost syntaktického předělu v levém kontextu sekundárně realizované W-pozice tedy stanovujeme na základě procentuálního zastoupení veršů, kdy je tato W-pozice (bez ohledu na typ realizace) syntaktickým předělem předcházena, mezi všemi verši daného rozměru s vědomím, že se jedná jen o hrubou aproximaci. Stejným způsobem se stejnou výhradou postupujeme i v případě očekávané četnosti v kontextu pravém. Míru preference syntaktického předělu v levém kontextu sekundární realizace W-pozice (L_{SYNT}) a míru preference syntaktického předělu v pravém kontextu sekundární realizace W-pozice (K_{SYNT}) kvantifikujeme opět jako podíl zjištěných četností a četností očekávaných.

Tabulka 28: K_{SYNT} a L_{SYNT} J_{5z} , T_{5z} , (vnitroveršové W-pozice)

		W_1	W_2	W_3	W_4
J5ž	L_{SYNT}	9,72 19,13 / 537 1,97 / 7223	2,79 34,3 / 4100 12,29 / 45071	4,28 25,95 / 2093 6,07 / 22251	2,42 10,49 / 762 4,33 / 15884
	K_{SYNT}	1,66 11,26 / 296 6,78 / 24863	0,85 16,36 / 1881 19,31 / 70833	1,45 9,8 / 759 6,76 / 24791	1,56 4,16 / 301 2,66 / 9755
T4ž	L_{SYNT}	3,58 7,51 / 372 2,1 / 4547	3 14,38 / 942 4,8 / 10410	4,77 9,75 / 251 2,04 / 4433	-
	K_{SYNT}	1,98 11,86 / 556 5,99 / 5,53	0,91 13,35 / 840 14,72 / 31928	1,37 4,31 / 110 3,15 / 6823	-

Způsob, jakým jsme k výsledkům dospěli, nás sice neopravňuje vyslovovat jakékoliv kategorické soudy, výrazný rozdíl mezi hodnotami L_{SYNT} a K_{SYNT} nicméně napovídá, že syntaktický předěl je preferován v levém kontextu, v pravém nikoliv. Mluví pro to konec konců i tradovaný předpoklad o zdůraznění koncového slova věty (srov. PALKOVÁ 1994: 299). V levém kontextu by totiž syntaktický předěl potenciálně zdůrazňoval přízvuk na předcházející S-pozici (141) a jak jsme viděli výše, prominence slabiky je zde v případě sekundární realizace následující W-pozice vyhledávána. V pravém kontextu by naopak namísto vyvážení „nepatřičného“ přízvuku, právě tento přízvuk zvýrazňoval (142).

(141) A přišla smrt. Hráč nevstal z křesla (KOLMAN CASSIUS 1941: 56)
 $w_0 S_1 w_1 S_2 W_2 S_3 w_3 S_4 w_4$

(142) Pán šaškův šat rve, k němu skočí (SOVA 1902: 52)
 $W_0 S_1 w_1 S_2 W_2 S_3 w_3 S_4 w_4$

4.2 KRAJNÍ W-POZICE

4.2.1 Incipit

4.2.1.1 Jamb

Krajní W-pozice jsme vyčlenili zvláště, neboť sousedství meziveršového předělu určité kontexty předem implikuje, jiné naopak vylučuje. Právě v pozici po silném promluvovém (meziveršovém) předělu spatřuje Červenka jeden z důvodů odlišného chování první W-pozice v jambu. Ta, jak už jsme ukázali v tabulce 9 v kapitole věnované S-pozicím, u valné většiny autorů četností akcentace drasticky převyšuje hodnoty typické pro W-pozice vnitroveršové (0–10 %). Zmíněná tabulka nepočítala se všemi přízvuky, ale pouze s přízvuky víceslabičných intervalů. Pro všechny tři typy realizace první pozice jambu, tj. realizace nepřízvučné ($w_0S_1\dots$), realizace přízvukem jednoslabičného intervalu ($W_0S_1\dots$) a realizace přízvukem víceslabičného intervalu ($W_0s_1\dots$), získáme z celého korpusu pro jednotlivé jambické rozměry následující hodnoty.

Tabulka 29: Četnost realizací jambických incipitů

	J3m	J3ž	J4m	J4ž	J5m	J5ž	J6m	J6ž
$w_0S_1\dots$	50,47	58,85	58,03	60,34	66,55	64,56	63,27	65,3
$W_0S_1\dots$	13,26	13,1	13,73	14,33	12,7	14,92	14,36	15,62
$W_0s_1\dots$	36,26	28,04	28,23	25,33	20,75	20,52	22,37	19,09

Vztah autorů k realizaci jambického incipitu se, jak známo, během devatenáctého století výrazně proměňoval a hodnoty v jednotlivých autorských subkorpusech se proto značně liší. Tento vývoj je v odborné literatuře podrobně zmapován,³⁰ a proto se mu detailněji věnovat nebudeme. Zaměříme se na stejné otázky, jakých jsme si všimli u pozic vnitroveršových.

Mathesiova statistika (1931: 74), kterou jsme již zmínili v kapitole o trochejském incipitu, uvádí, že cca. 20% českých vět (hlavních i vedlejších) začíná proklizí. Poměr *všech* *n*-slabičných intervalů předcházených klitikem (xX ; xXx ; $xXxx\dots$) ku *všem* *n*-slabičným intervalům klitikem nepředcházeným (X ; Xx ; $Xxx\dots$) tu tedy činí zhruba 1:4. V jambickém incipitu nás z první skupiny zajímají pouze intervaly sudoslabičné ($w_0S_1w_1$; $w_0S_1w_1s_2w_2\dots$), z druhé skupiny pouze intervaly lichoslabičné (W_0 ; $W_0s_1w_1$; $W_0s_1w_1s_2w_2\dots$); ostatní implikují sekundární realizaci další W-pozice. Protože se četnost všech lichoslabičných intervalů v jazyce (cca. 45 %) příliš neliší od četnosti všech sudoslabičných intervalů (cca. 55 %), můžeme snad předpokládat, že poměr počtu vět, na jejichž počátku stojí klitikon následované sudoslabičným intervalem, ku počtu vět začínajících lichoslabičným intervalem bude v zásadě též jako poměr počtu všech vět začínajících/nezačínajících klitikem. S vědomím, že valná většina veršových incipitů odpovídá počátku věty, bychom mohli očekávat, že pokud by nebyla nepřízvučná realizace W_0 preferována a ponechána pouze jazykové pravděpodobnosti, měla by se objevovat přibližně v pětině všech veršů. K této hranici ovšem zdaleka neklesají ani největší „hříšníci“, tedy autoři, pro něž jsou tzv. daktylské incipity typické:

Tabulka 30: Četnost nepřízvučných realizací W_0 v jambu

	J4m	J4ž	J5m	J5ž
František Gellner	36,89	36,56	41,17	40,32
Karel Toman	42,65	47,62	50,75	39,61
Viktor Dyk	41,35	43,04	46,73	43,91
Josef Mach	40,79	49,05	49,89	44,89

30 Srov. např. ČERVENKA 2006a: 90–92.

Nepřízvučnou realizaci W_0 tak můžeme u všech autorů označit za preferovanou a označení „primární realizace“ pokládat za legitimní.

V případě sekundární realizace je stejně jako u W-pozic vnitroveršových preferován přízvuk jednoslabičného intervalu před přízvuky intervalů víceslabičných. Použijeme-li opět jako ukazatel koeficient K_{AKC} , získáme z celého korpusu pro jednotlivé rozměry následující hodnoty:

Tabulka 31: K_{AKC} W_0 v jambu

J3m	J3ž	J4m	J4ž	J5m	J5ž	J6m	J6ž
1,62	1,91	1,96	2,16	2,27	2,52	2,34	2,69

Pod hodnotu 1 klesá K_{AKC} jen u několik málo autorů v několika málo rozměrech. Nejvýrazněji se preference „daktylských“ incipitů projevuje u Františka Gellnera (J4m: 0,95; J4ž: 0,77; J5m: 0,8, J5ž: 1,02). U všech ostatních autorů jsou rozměry s K_{AKC} vyšším než 1 ve většině.

U míry preference předložkových vazeb (K_{PREP}), přízvuků monosylab ve víceslabičných intervalech (K_{MONO}) a preference kvantity v pravém kontextu (K_{KVANT}) získáváme v incipitu podobné hodnoty jako u W-pozic vnitroveršových:

Tabulka 32: K_{PREP} , K_{MONO} , K_{MONO} n-slabičných intervalů (incipit jambu)

	3slabičný	5slabičný
K_{PREP}	1,71 25,58 / 53248 15 / 132018	1,75 58,19 / 9449 33,22 / 14258
K_{MONO}	2,81 18,48 / 11404 6,57 / 57889	-
K_{KVANT}	1 23,61 / 49141 23,51 / 105781	1,06 19,24 / 3075 18,22 / 4619

V celém korpusu tedy platí preference předložek a monosylab. Preference kvantity se projevuje opět pouze u autorů z tzv. sylabizujícího období; u tříslabičných intervalů dosahuje K_{KVANT} významnějších hodnot např. u Jana z Hvězdy (1,57), Karla Hynka Máchy (1,39) nebo Josefa Václava Friče (1,41). K_{PREP} neklesá pod hodnotu 1 u žádného ze sledovaných autorů, K_{MONO} pouze v nečetných případech (jedná se především o zmíněné „daktyliky“ Františka Gellnera, Karla Tomana aj.). Vysokých hodnot dosahují oba koeficienty zejm. u lumírovců, kteří obecně polysylaba v incipitu potlačují, a když už se v jejich verších objeví, jedná se většinou o jeden ze sledovaných typů. Nejdále v tomto ohledu zachází Julius Zeyer, u něhož je v „daktylsky“ počínajících jambech přízvuk nesen předložkou nebo monosylabem v 93 % případů. (např. u Vrchlického je to 72,69 %, u Krásnohorské 81,48 %).

4.2.1.2 Daktyl s předrážkou

Dosud jsme předpokládali, že se obsazování W-pozic daktylu s předrážkou řídí stejnými zákonitostmi jako obsazování W-pozic daktylu nepředrážkového. W_0 , jejíž přítomnost ve vzorci D a Dp odlišuje, tento předpoklad vylučuje a staví nás před otázku, zda a případně jakým způsobem se tato pozice odlišuje od W-pozic vnitroveršových. Neustále ale musíme mít na paměti, že výsledky analýzy Dp nepopisují metrický systém v celé jeho pestrosti, ale toliko realizace tří rozměrů v dílech dvou časově nepřilíživých vzdálených autorů (Dp3ž (254 veršů) / Dp4m (309 veršů): PELÍŠEK 1890; PELÍŠEK 1896; PELÍŠEK: 1902; Dp4ž (463 veršů): ZEYER 1886b).

Ve všech třech rozměrech tvoří sekundární realizace W_0 1/4 až 1/6 veškerých realizací, čímž sice převyšují četnosti přízvukování W-pozic vnitroveršových, zdaleka ale nedosahují tak vysokých hodnot jako W_0 v jambu. Podíváme-li se v rámci sekundárních realizací na zastoupení přízvuků jedno- ($W_0S_{1...}$) a víceslabičných intervalů ($W_{0S_{1...}}$) a jejich jazykové předpoklady vyjádřené

v koeficientu K_{AKC} , ukáže se, že stejně jako u všech ostatních W-pozic, je i zde preferována první zmíněná možnost.

Tabulka 33: Četnost realizací incipitu v Dp

	Dp3ž	Dp4m	Dp4ž
$w_0s_1...$	76,38	81,23	72,79
$W_0s_1...$	14,96	11	18,79
$W_0s_1...$	8,66	7,77	8,42
K_{AKC}	1,86	1,72	2,03

Dosud konstatovaným odpovídají verše dvou námi sledovaných autorů obecným charakteristikám Dp stanoveným na základě reprezentativnějšího vzorku Miroslavem Červenkou (1999a). Další jevy v pravém kontextu Červenka systematicky nesleduje a nemáme tak možnost srovnání. Můžeme nicméně předpokládat, že vysoké hodnoty K_{PREP} a K_{MONO} zjištěné ve všech třech subkorpusech ukazují spíše než na zvláštnosti Dp, na specifika dobové poetiky (srov. 4.2.1.1), resp. nízký počet dokladů.

Tabulka 34: K_{PREP} , K_{MONO} , K_{MONO} n -slabičných intervalů v incipitu Dp3ž, Dp4m a Dp4ž

	4slabičný
K_{PREP}	4,93 75,47 / 40 15,29 / 160744
K_{MONO}	12,26 13,21 / 7 1,08 / 11326
K_{KVANT}	1,42 28,3 / 15 19,91 / 159429

Kvantita, jak jsme viděli (4.1.1.2; 4.2.1.1), hraje významnější roli pouze u autorů z první půle století a relativně vysoká hodnota K_{KVANT} je proto u Zeyera a Pelíška zarážející. Nabízí se otázka, zda není délka druhé slabiky důsledkem preferovaných morfologických kontextů, tedy v tomto případě zejm. předložkových vazeb, které tvoří tři čtvrtiny všech víceslabičných intervalů užitých v incipitu. Zjištění, že v bezmála dvou třetinách případů je nositelem kvantity skutečně první slabika jména po předložce, nám ovšem osvětlí pramálo. Zaměříme-li se na 1–3slabičná substantiva, adjektiva a pronomina, tedy taková jména, která mohou s případnými enklitiky zajistit po předložce incipit nevyžadující další sekundární realizaci W-pozice ($W_0s_1v_1w_1s_2...$), ukáže se, že mezi všemi slovy dané kategorie a dané délky tvoří většinou méně než jednu pětinu a nad tuto hranici se dostávají pouze jednoslabičná adjektiva (74,92 %) a jednoslabičná substantiva (23,41 %), která ovšem nejsou v diskutovaných verších po předložce v incipitu užitá ani jednou, a dvouslabičná substantiva (27,78 %), která se po předložce v incipitu objevují pouze ve třech případech. Jako zdaleka nejpravděpodobnější vysvětlení pro vychýlení K_{KVANT} od hodnot pro dané období typických se tak nabízí prosté zkrácení výsledků nízkým počtem dokladů.

4.2.2 Klauzule

4.2.2.1 Dvoudobé rozměry

U koncových W-pozic dvoudobých rozměrů je co do zastoupení sekundárních realizací situace zcela opačná než v jambickém incipitu. Ve všech dvoudobých ženských rozměrech se četnost sekundárních realizací pohybuje hluboko pod 1 %. Červenka naznačuje, že hlavním důvodem takřka konstantní nepřízvučnosti, je tu absence dalších slabik, které by obnovily pravidelnou alternaci (2006a: 117). Proti tomu jistě nelze nic namítat. Dodejme pouze, že k vytlačení přízvuků z koncových W-pozic může pravděpodobně přispívat i předpoklad zdůraznění slova před syntaktickým předělem (srov. 4.1.2.3) a nemalou měrou také požadavky rýmu – nespojovat souzvukem jednoslabičné slovo se sudoslabičným.

Nulová četnost nebo zcela ojedinělé výskyty ženských veršů s akcentovanou koncovou W-pozicí v dílech jednotlivých autorů jakoukoliv smysluplnou analýzu levého kontextu vylučují. Jedinou výjimku představuje Vojtěch Nejedlý, v jehož *Václavovi* (1837) máme takových veršů doloženo sedmdesát; mezi všemi více než pěti tisíci nerýmovanými pětistopými ženskými trocheji této skladby se nicméně jedná o necelé 1,5 %. Vyvozovat z jednoho díla jakékoliv obecné závěry by bylo sice nadměru pošetilé, není ale jistě bez zajímavosti, že se zde ukazují stejné preference jako u W-pozic vnitroveršových. Pro syntaktický předěl nejsou podmínky v pozici před předělem meziveršovým nikterak příznivé, přesto se s ním několikrát setkáme (143). Monosylaba jsou preferována vysoko nad rámec jazykové pravděpodobnosti – přesně polovina koncových přízvuků je jimi předcházena, přičemž v 15 případech (cca. 21 %) se jedná o monosylaba přízvučná (144), ve dvaceti případech (cca. 24 %) o nepřízvučná (145).

- (143) Bez vší zbraně vrahům kráčel v bok, kmet (NEJEDLÝ 1837: 131)
 $S_1 w_1 S_2 w_2 S_3 w_3 S_4 w_4 S_5 W_5$
- (144) Radoslav se mračí, kyne, chlap mře (IBID.: 93)
 $S_1 w_1 S_2 w_2 S_3 w_3 S_4 w_4 S_5 W_5$
- (145) Zbitá matka, plazící se jak zvěř (IBID.: 176)
 $S_1 w_1 S_2 w_2 S_3 w_3 S_4 w_4 S_5 W_5$

Absence rýmu konec konců podporuje i výše vyslovený předpoklad o jeho podílu na eliminaci přízvuků koncových W-pozic. Srovnáme-li *Václava* s dvěma Nejedlého rýmovanými, žánrově, tematicky i časově blízkými skladbami *Karel Čtvrtý* (1835a) a *Otokar* (1835b), nenalezneme mezi více než patnácti sty verši první a více než čtyřmi tisíci verši druhé zmíněné skladby jediný ženský verš zakončený přízvučnou slabikou.

4.2.2.2 Daktyl

Sekundární realizace koncové W-pozice daktylských rozměrů, tj. poslední pozice akatalektických řádek (146), není na rozdíl od výše diskutovaných koncových W-pozic dvoudobých rozměrů ničím neobvyklým.

- (146) Aby se dověděl celý svět (BEZRUC 1903: 79)
 $S_1 v_1 w_1 S_2 v_2 w_2 S_3 v_3 W_3$

Ani u autorů s nejnižším zastoupením tentokrát přízvučnost neklesá pod hranici jednoho procentního bodu (Dostál-Lutinov (D2a): 1,85 %; Sládek (D2a): 3,08 %). Ve většině subkorpusů se četnost přízvučných klauzulí pohybuje mezi 5–10%, přičemž nemálo autorů horní hranici překračuje (např. Bezruč (D3a): 16,58 %; Machar (D3a): 12,57%; Lešehrad (D3a): 12,35 %).

Rytmotvorná úloha přízvuku v levém kontextu tu, jak už jsme naznačili výše (4.1.2.2), nepřichází v úvahu, neboť bezprostředně předcházející slabika obsazuje také slabou (V-) pozici a nejbližší

S-pozice vlevo je přízvukem obsazována pokaždé. Z týchž důvodů zde pochopitelně nepřichází v úvahu ani „nahrazení“ přízvuku mezislovním předělem.

Úloha kvantity se nepotvrzuje. S-pozice předcházející sekundární realizaci koncové W-pozice je v doložených daktylských verších obsazena dlouhou slabikou v 22,41 % (v absolutních číslech je to 67), přičemž dle jazykové pravděpodobnosti stanovené dle souboru více než osmi set padesáti tisíc dvouslabičných intervalů by měla odpovídat 21,81 %. Koeficient L_{KVANT} tak nabývá neutrální hodnotu 1,03.

Pro syntaktický předěl plnící rytmotvornou úlohu se nabízejí dvě možné pozice. Dle našeho předpokladu, že jeho úloha spočívá ve zvýraznění (či alespoň domnělém zvýraznění) slabiky realizující předchozí S-pozici, by měl tuto funkci plnit před poslední V-pozicí řádky. Dle Červenková předpokladu, že „oslabení nebo zpřetrhání vnitrovětných syntaktických vztahů s předchozí řečí, jakož i obligátní fonetická pauza blokují konfrontaci přízvuku na slabé pozici s nepřítomností přízvuku [...] na předchozí pozici silné“ (ČERVENKA 2006a: 69), by tuto funkci mohl v daktylu plnit jak před poslední V-pozicí, tak i po ní – v obou případech klade pauzu mezi poslední S-pozici (byť v daktylu nutně akcentovanou) a sekundárně realizovanou koncovou W-pozici. Ani na jednom místě však nemáme dostatek dokladů; v 2309 doložených D2a předchází syntaktický předěl poslední V-pozici pouze ve dvou případech a nenásleduje ji ani v jediném, v 477 doložených D4a nenajdeme syntaktický předěl před poslední V-pozicí ani po ní v jediném verši. Před i po poslední V-pozici máme syntaktické předěly doloženy pouze v D3a, a to mezi 1240 řádek pouze v 13, resp. 6 případech.

5 V-POZICE

Nepřízvučnou realizaci V-pozice jsme stejně jako nepřízvučnou realizaci W-pozice označili za realizaci primární. Také u V-pozic přitom četnost sekundárních realizací závisí, jak známo (ČERVENKA 1999a: 17–23), na jejich umístění vzhledem k počátku/konci řádky.

Tabulka 35: Četnost přízvučných realizací V-pozic

		V ₁	V ₂	V ₃	V ₄
D3ž	Adolf Heyduk	15,71	2,11	0	-
	Jaroslav Vrchlický	34,77	7,47	0	-
	Petr Bezruč	10,49	9,54	0	-
D3a	Josef Svatopluk Machar	25,16	11,32	0	-
	Petr Bezruč	24,35	8,03	0	-
D4m	Antonín Jaroslav Puchmajer	9,94	4,17	4,49	-
	Petr Bezruč	25,95	3,82	8,4	-
D4ž	Antonín Jaroslav Puchmajer	7,93	5,49	4,27	0
	Eliška Krásnohorská	19,67	7,53	9,62	0
	Petr Bezruč	14,07	4,82	4,24	0
Dp4ž	Julius Zeyer	3,02	1,94	4,54	0

Z údajů v tabulce lze odvodit: 1) Ve všech n-stopých rozměrech vykazují V₂ až V_{n-1}, tj. V-pozice počínaje V₂ a konče předposlední V-pozicí řádky v případě ženských a akatalektických rozměrů, resp. konče poslední V-pozicí v případě mužských rozměrů, u všech autorů relativně stabilní četnost přízvučnosti. K nim můžeme v Dp připočít i první V-pozici řádky, která se na rozdíl od V₁ nepředrážkového daktylu četností přízvučnosti od zmíněných výrazněji neodchyluje. Tyto V-pozice nazvěme vnitroveršové. 2) První V-pozice nepředrážkových daktylů je ze všech V-pozic obsazována přízvučnou slabikou zdaleka nejčastěji, u většiny autorů převyšuje četnost její přízvučnosti ostatní V-pozice několikanásobně. 3) Poslední V-pozice ženských a akatalektických rozměrů zůstávají důsledně nepřízvučné.

Kontext těchto sekundárních realizací je co do akcentace vpravo a frázování vlevo plně reflektován Červenkovými pravidly KO3 („Pokud silné pozici neodpovídá přízvučná slabika, neodpovídá přízvučná slabika ani předchozí slabé pozici“ (2006a: 47) a KO1 („Pokud silné pozici neodpovídá jednoslabičné slovo, neodpovídá následující slabé pozici přízvučná slabika“ (IBID.: 47)). Konfigurace, v nichž po přízvuku na V-pozici nenásleduje akcentovaná S-pozice (147), (148), se objevují jen v zanedbatelném počtu případů a k situaci, kdy tento přízvuk není předcházen monosylabem dochází mezi všemi 1124 daktylskými řádkami s akcentovanou vnitroveršovou V-pozicí (u V₁ je monosylabon v levém kontextu samozřejmostí) pouze v šesti verších Elišky Krásnohorské (např. (149)).

- (147) Choť gubernálního rady (MACHAR 1926: 55)
 $S_1 V_1 W_1 S_2 V_2 W_2 S_3 V_3$
- (148) Nedej, by mrak tísň (CALMA 1926: 71)
 $S_1 V_1 W_1 S_2 V_2 W_2$
- (149) V duchovitou onu chvíli a stmělou (KRÁSNOHORSKÁ 1880: 126)
 $S_1 V_1 W_1 S_2 V_2 W_2 S_3 V_3 W_3 S_4 W_4$

Dodejme ještě, že konfigurace přízvukující krom V-pozice také sousední W-pozici, tj. obsahující minimálně tři po sobě jdoucí přízvuky (150), jsou nečetné (přízvukem je následováno méně než 1 % všech akcentovaných V-pozic) a při dalších analýzách je zanedbáváme.

- (150) Hrom bil. druh po druhu podával ruku (DYK 1905: 64)
 $S_1 V_1 W_1 S_2 V_2 W_2 S_3 V_3 W_3 S_4 W_4$

V následujících odstavcích se pokusíme zjistit, zda jsou při sekundární realizaci V-pozic preferovány stejné (či obdobné) kontexty jako při sekundární realizaci W-pozic, tj. kvantita, přízvuk, mezislovní předěl, syntaktický předěl a/nebo předěl na úrovni morfémů. Vzhledem k odlišnému postavení V-pozic v rámci metrického vzorce a vzhledem k tomu, že přízvukování pravé S-pozice a obsazování levé S-pozice monosylabem provází sekundární realizace V-pozic v daktylu takřka pokaždé, nás budou zajímat situace, kdy po akcentované V-pozici následuje S-pozice obsazená dlouhou slabikou (151) a/nebo je přízvuk na V-pozici nesen monosylabem (152), případně předložkou (153). V levém kontextu nás bude zajímat jak výskyt dlouhé slabiky (154), tak to, zda je předcházející monosylabon nositelem přízvuku (155). Pro rytmotvornou úlohu syntaxe se v daktylu nabízejí hned tři možné pozice; syntaktický předěl může oddělovat přízvuk na V-pozici od slabiky stojící na předcházející S-pozici (156), nebo „zpretrhávat vztah“ ke slabice na následující S-pozici, a to jak v konfiguraci V/WS (157), tak VW/S (158).

- (151) Odpověď kdy najde smírnou (DYK 1927b: 77)
 $S_1 V_1 W_1 S_2 V_2 W_2 S_3 V_3$
- (152) Nevidí, jak lid je hladov a zdrán (CAJTHAML-LIBERTÉ 1903: 21)
 $S_1 V_1 W_1 S_2 V_2 W_2 S_3 V_3 W_3 S_4$
- (153) Člověk až tam za ním pronik (BABÁNEK 1910: 65)
 $S_1 V_1 W_1 S_2 V_2 W_2 S_3 V_3$
- (154) Bez konce jsou lesy markýze Géra (BEZRUC 1903: 41)
 $S_1 V_1 W_1 S_2 V_2 W_2 S_3 V_3 W_3 S_4 W_4$
- (155) A již se v noc zase řítí (QUIS 1883: 29)
 $S_1 V_1 W_1 S_2 V_2 W_2 S_3 V_3$
- (156) Parný den byl. Farské osení (CAJTHAML-LIBERTÉ 1904: 41)
 $S_1 V_1 W_1 S_2 V_2 W_2 S_3 V_3 W_3$
- (157) Zelený byl kraj; my spolu (IBID.: 11)
 $S_1 V_1 W_1 S_2 V_2 W_2 S_3 V_3$
- (158) Kdepak jest? Co dělá? Ještě snad spí? (Hněvkovský in PUCHMAJER 1797: 160)
 $S_1 V_1 W_1 S_2 V_2 W_2 S_3 V_3 W_3 S_4$

Odhlédneme-li od skutečnosti, že v daktylu nemůže délka slabiky realizující S-pozici po akcentované V-pozici „nahrazovat“ přízvuk (jeho přítomnost je tu samozřejmostí), ale nanejvýš jej „posilovat“, můžeme míru preference kvantity vyjádřit opět jako podíl zjištěné a očekávané četnosti. Omezíme-li se na konfigurace, kdy po akcentované V-pozici, následuje na S-pozici přízvuk tříslabičného intervalu (více než dvě třetiny případů), můžeme míru preference kvantity (K_{KVANT}) vypočítat nám známým způsobem jako poměr procentuálního zastoupení konfigurací VwSvw, v nichž je jádro slabiky obsazující S-pozici tvořeno dlouhým vokálem, mezi všemi konfiguracemi VwSvw doloženými v daktylských verších a procentuálního zastoupení tříslabičných intervalů počínajících dlouhou slabikou mezi všemi tříslabičnými intervaly v korpusu. Tímto postupem získáváme hodnotu $K_{KVANT} = 1,14$.

Tabulka 36: K_{KVANT} v daktylu (V-pozice)

	3slabičný
K_{KVANT}	1,14 14,53 / 3255 12,72 / 112110

O obecné preferenci kvantity v daktylských verších tedy zřejmě mluvit nemůžeme. Hodnoty K_{KVANT} v jednotlivých autorských subkorpusech se od neutrální hodnoty 1 výrazněji neodchylují. Dodejme ale, že v daktylských subkorpusech nejsou zastoupeni autoři, u nichž bychom preferenci kvantity očekávali především – tedy autoři z období tzv. sylabizujícího verše.

Míru preference mezislovního předělu (K_{MONO}) a prepozičního švu (K_{PREP}) v levém kontextu sekundárně realizované V-pozice kvantifikujeme jako podíl procentuálního zastoupení dvouslabičných intervalů, jejichž přízvuk realizuje V-pozici a je nesen monosylabem/předložkou, mezi všemi dvouslabičnými intervaly, jejichž přízvuk realizuje V-pozici, a procentuálního zastoupení dvouslabičných intervalů, jejichž přízvuk je nesen monosylabem/předložkou, mezi všemi dvouslabičnými intervaly v korpusu. Tímto postupem získáváme:

Tabulka 37: K_{MONO} , K_{PREP} v daktylu (V-pozice)

K_{MONO}	K_{PREP}
1,31 12,95 / 595 9,91 / 388043	1,45 4,18 / 192 2,89 / 113305

Uvedené hodnoty svědčí u obou sledovaných jevů o mírné preferenci. Hodnoty v jednotlivých autorských subkorpusech jsou nicméně značně odlišné a nezdá se, že by se rozdíly odvíjely od generačních poetik – zatímco např. Vrchlický následuje jak u monosylab, tak u předložkových vazeb více méně jazykovou pravděpodobnost ($K_{MONO} = 0,91$, $K_{PREP} = 1$), Sládkovy daktyly charakterizuje výrazná preference obou kontextů ($K_{MONO} = 3,93$, $K_{PREP} = 2,4$). Můžeme tedy pouze konstatovat, že autorů, kteří neponechávají výskyt monosylaba a/nebo předložky pouze na jazykové pravděpodobnosti, je znatelně více než autorů, kteří tak činí.

Při stanovení míry preference přízvuku v levém kontextu (L_{MONO}) musíme dosud užívané postupy upravit. Vzhledem k tomu, že přítomnost monosylaba není v levém kontextu akcentované V-pozice tendencí, nýbrž konstantou, nehledáme odpověď na otázku „jsou při volbě n-slabičných intervalů preferovány intervaly jednoslabičné?“, ale „jsou preferována přízvučná monosylaba před nepřízvučnými?“. Míru preference proto stanovujeme jako poměr procentuálního zastoupení akcentovaných vnitroveršových V-pozic (o V_1 za okamžik) předcházených přízvučným monosylabem mezi všemi akcentovanými vnitroveršovými V-pozicemi a procentuálního zastoupení přízvučných monosylab mezi všemi jednoslabičnými slovy. Tímto postupem získáváme:

Tabulka 38: L_{MONO} v daktylu (vnitroveršové V-pozice)

L_{MONO}	1,45 34,7 / 389 24 / 715896
------------	-----------------------------------

Nejvyšších hodnot přitom dosahuje L_{MONO} v daktylech Elišky Krásnohorské (2,94) a Ladislava Quise (2,53), pod hodnotu 1 klesá pouze u Viktora Dyka (0,97) a Karla Legera (0,91). Zdá se tedy, že přinejmenším u některých autorů lze stejně jako u sekundárně realizovaných W-pozic uvažovat také u sekundárně realizovaných V-pozic o preferenci přízvuku v levém kontextu.

Do statistiky jsme zahrnuli pouze V-pozice vnitroveršové, neboť (jak už bylo několikrát zmíněno) na počátku větného celku / verše je jazyková pravděpodobnost výskytu nepřízvučného monosylaba vyšší než na jiných místech. Očekávaná četnost přízvučných monosylab by tu tedy měla být nižší než uvnitř veršové řádky, přesně ji stanovit ale zřejmě dost dobře nelze. Dodejme tedy pouze,

že u většiny autorů se zde zastoupení přízvuku mezi monosylaby pohybuje stále ještě nad hranicí očekávané četnosti uvnitř verše (tj. 24 %).

Také míra preference kvantity v levém kontextu (L_{KVANT}) vyžaduje v případě V-pozic modifikace způsobu výpočtu. Je-li daná V-pozice předcházena přízvučnou slabikou, postupujeme stejným způsobem jako u W-pozic, tj. očekávanou četnost stanovujeme na základě procentuálního zastoupení jednoslabičných intervalů obsahujících dlouhý vokál mezi všemi jednoslabičnými intervaly v korpusu. Je-li ovšem daná V-pozice předcházena nepřízvučnou slabikou, jedná se konstantně o monosylabon a očekávanou četnost proto stanovujeme na základě procentuálního zastoupení nepřízvučných monosylab obsahujících dlouhý vokál mezi všemi nepřízvučnými monosylaby v korpusu. Tento postup lze ale aplikovat pouze u V-pozic vnitroveršových. Nepřízvučná monosylaba předcházející V_1 , tedy monosylaba stojící na samém počátku verše/věty, plní totiž povětšinou konektivní funkci (srov. ČERVENKA 2006a: 34) a je proto pravděpodobné, že mezi těmito specifickými výrazovými prostředky nebude zastoupení kvantity stejné jako mezi nepřízvučnými monosylaby uvnitř veršové řádky. Za „neutrální pozadí“ přitom můžeme považovat incipity jambických veršů – předpokládáme-li, že délka slabiky realizující W-pozici není nijak motivována, měly bychom ze statistiky nepřízvučných slabik realizujících W_0 získat poměrně spolehlivý obraz o zastoupení kvantity mezi jednoslabičnými konektory. Stejným způsobem postupujeme v incipitu u přízvučných monosylab (z tabulky níže je ovšem patrné, že zde k posunům oproti vnitřku verše nedochází). Očekávanou četnost tedy stanovujeme na základě procentuálního zastoupení přízvučných/nepřízvučných monosylab obsahujících dlouhý vokál, mezi všemi přízvučnými/nepřízvučnými monosylaby realizujícími W_0 jambických veršů. Získáváme tak následující hodnoty:

Tabulka 39: L_{KVANT} v daktylu (V-pozice)

	incipit		vnitroveršové	
	přízvučná	nepřízvučná	přízvučná	nepřízvučná
L_{KVANT}	0,78 27,06 / 295 34,91 / 49094	1,17 13,15 / 306 11,26 / 73101	0,99 32,65 / 127 33,09 / 163522	0,97 15,44 / 113 15,99 / 359773

Kvantita v levém kontextu sekundárně realizované V-pozice tedy, zdá se, stejně jako v levém kontextu sekundárně realizované W-pozice rytmotvornou úlohu neplní. (Srovnání hodnot v jednotlivých subkorpusech nemá vzhledem k nízkému počtu dokladů valného smyslu. Totéž platí o ukazatelích uvedených v následujícím odstavci.)

Míru preference syntaktického předělu před sekundárně realizovanou V-pozicí (L_{SYNT}), po této pozici (K_{SYNT}), případně po následující W-pozici (tento koeficient nazvěme *ad hoc* J_{SYNT}), kvantifikujeme nám známým způsobem jako

$$\frac{B_{mRS} \cdot A_R}{A_{mS} \cdot B_{mR}},$$

kde A_R značí celkový počet veršů doložených v rozměru R , B_{mR} značí počet veršů v rozměru R , v nichž po m -té S-pozici (L_{SYNT}) / V-pozici (K_{SYNT}) / W-pozici (J_{SYNT}) následuje syntaktický předěl, A_{mS} značí počet veršů v rozměru R , v nichž je m -tá V-pozice přízvukovaná a B_{mRS} značí počet veršů, v nichž je m -tá V-pozice přízvukovaná a zároveň po m -té S-pozici / W-pozici / V-pozici následuje syntaktický předěl. Ačkoliv jsme tento výpočet označili za pouhou aproximaci, výsledky se zdají být dosti průkazné:

Tabulka 40: L_{SYNT} , K_{SYNT} , J_{SYNT} v daktylu (V-pozice)

	D3ž		D3a		D4m		
	V ₁	V ₂	V ₁	V ₂	V ₁	V ₂	V ₃
L_{SYNT}	5,78 7,05 / 66 1,22 / 72	14,12 11,58 / 30 0,82 / 48	3,39 12,84 / 38 3,79 / 47	7,35 9,48 / 11 1,29 / 16	5,4 11,13 / 70 2,06 / 74	12,48 10,48 / 11 0,84 / 30	3,12 3,06 / 6 0,98 / 35
K_{SYNT}	0,6 2,46 / 23 4,32 / 254	0,29 2,7 / 7 9,25 / 544	0,84 4,39 / 13 5,24 / 65	0,84 1,72 / 2 11,61 / 144	0,75 2,54 / 16 3,4 / 122	0,27 3,81 / 4 13,88 / 498	0,5 2,55 / 5 5,1 / 183
J_{SYNT}	1,01 11 / 10, 10,92 / 642	0,61 1,93 / 5 3,15 / 185	0,95 13,51 / 40 14,19 / 176	0,78 6,9 / 8 8,87 / 110	1,09 13,99 / 88 12,82 / 460	0,88 20 / 21 22,82 / 819	1,67 2,55 / 5 1,53 / 55

Uvedené hodnoty napovídají, že sekundární realizace V-pozic jsou spojeny s výraznou preferencí syntaktických předělů v levém kontextu (a v důsledku s jejich úbytkem v kontextu pravém) a stejně jako v případě sekundárních realizací W-pozic jim zde tedy zřejmě můžeme přisoudit rytmotvornou úlohu.

ZÁVĚR

Počítačový program pro automatickou metricko-rytmickou analýzu českého sylabotónického verše, jehož první výstupy zde byly prezentovány, ještě zdaleka není prost všech chyb a nedostatků. Je více než pravděpodobné, že údaje o četnostech jednotlivých jevů, z nichž jsem v této práci vycházel, nejsou definitivní a budou se dalšími úpravami programu zpřesňovat. Domnívám se ale, že došlo-li v tomto ohledu k nějakému zkreslení, jedná se o chybovost natolik nízkou, že by neměla ohrozit závěry zde vyvozené. Mnohem větší riziko zkreslení výsledků, než jakou představuje možnost špatné interpretace jazykových jevů, spatřuji v omezených možnostech stanovení očekávaných četností. Stanovení jazykové pravděpodobnosti výskytu jednotlivých rytmických typů bude jistě spolehlivější ve chvíli, kdy nebude vycházet z matematického modelování ale ze zjištění četností „náhodných“ veršů odpovídajících daným rytmickým typům v dostatečně velkém korpusu neveršovaných textů. Totéž platí i o všech zde diskutovaných kontextech sekundárních realizací slabých pozic – např. stanovení jazykové pravděpodobnosti výskytu řetězce nepřízvučné monosylabon – přízvučná slabika bude dojista spolehlivějším ve chvíli, kdy nebude vycházet z analýzy rytmicky normovaných textů. O adekvátnosti našeho postupu svědčí snad ale pravidelnosti, které se nám tímto způsobem podařilo ve sledovaných textech odhalit.

Pokusil jsem se ukázat, že přinejmenším u krátkých veršových rozměrů můžeme v celém korpusu přes rozmanitost generačních a autorských poetik odhalit ve frekvenci nejčastěji užívaných rytmických typů určité zákonitosti, určované na jedné straně jazykovou pravděpodobností (progresivní a regresivní disimilace), na straně druhé tendencí cézurovat veršovou řádku, resp. upřednostňovat rýmová slova určité délky. Dále jsem se pokusil ukázat, že přestože vnitroveršové W-pozice bývají v drtivé většině případů realizovány nepřízvučně a dojde-li už k přízvučné realizaci, bývají preferovány přízvuky jednoslabičných intervalů, nevylučujeme-li předem z modelu přízvuk víceslabičného intervalu, můžeme i zde odhalit určité nadindividuálně platné tendence, mezi něž patří:

- Tendence „nahradit“ přízvuk na následující S-pozici vokalickou kvantitou. (Týká se především tzv. sylabizujícího období.)

PŘÍKLAD: O peníz penízem zvoní (ERBEN 1853: 10)
S₁ W₁ S₂ W₂ S₃ W₃ S₄W₄

- Tendence zachovat alternaci alespoň na rovině frázování, tj. oddělit přízvučnou slabiku na W-pozici od následující slabiky mezislovním předělem či prepozičním švem. (Tuto tendenci můžeme považovat za komplementární vůči tendenci uvedené v předchozím bodu.)

PŘÍKLAD: A pro posměch stud byl jim staletý (DYK 1910: 19)
W₀ S₁ W₁ S₂ W₂ S₃ W₃ S₄W₄S₅

PŘÍKLAD: Tak mluvila ku hvězdě zářící (ZEYER 1884: 130)
W₀ S₁W₁S₂ W₂ S₃ W₃S₄W₄S₅

U jakékoliv sekundární realizace vnitroveršové W-pozice (tedy přízvukem jedno- i víceslabičného intervalu) jsme pak pozorovali:

- Tendenci realizovat předcházející S-pozici samostatnou jednoslabičnou slovní jednotkou s preferencí jednotek přízvučných.

PŘÍKLAD: Sukně a šat celý, Slovanka (KOLLÁR 1832: 62)
 $S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4 W_4 S_5$

PŘÍKLAD: Bleskem hry snů ranních pokaze (IBID.: 168)
 $S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4 W_4 S_5$

- Tendenci oddělit přízvuk na W-pozici od předcházející slabiky syntaktickým předělem.

PŘÍKLAD: A přišla smrt. Hráč nevstal z křesla (KOLMAN CASSIUS 1941: 56)
 $w_0 S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4 W_4$

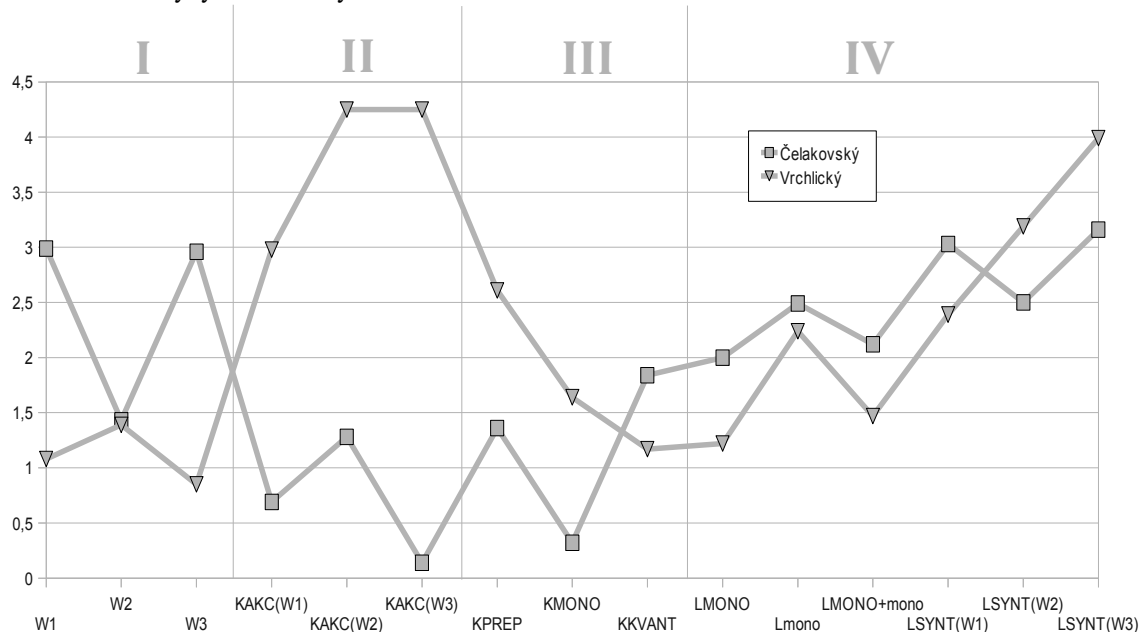
Preferenci těchto kontextů jsme (tam, kde to počet dokladů umožňoval) sledovali i u krajních W-pozic (incipit, klauzule) a do značné míry i u V-pozic daktylských rozměrů.

Analýza míry preference sledovaných konfigurací a kontextů („parametrů rytmického stylu“ (ČERVENKA 2006a: 171–180)) nám tak umožňuje v konkrétních realizacích veršových rozměrů odlišit rysy typické pro celou národní versifikaci (např. akcentace S_1 trochejských rozměrů ovlivněná iniciálním přízvukem češtiny) či pouze pro určité období jejího vývoje (např. preference kvantit v pravém kontextu W-pozice realizované víceslabičným intervalem) od rysů specifických pro rytmický styl autora (např. silná preference oxytónických klauzulí v mužských rozměrech Karla Hynka Mácha a Adolfa Heyduka). Příkladem takové analýzy budiž následující stručný rozbor rytmického stylu T4ž Františka Ladislava Čelakovského a Jaroslava Vrchlického.

Tabulka 41: Parametry rytmického stylu T4ž Františka Ladislava Čelakovského a Jaroslava Vrchlického

	František Ladislav Čelakovský				Jaroslav Vrchlický			
pořadí rytmických typů	[1] $S_1 S_2 S_3 S_4$ [2] $S_1 S_2 S_3 S_4$ [3] $S_1 S_2 S_3 S_4$ [4] $S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4 W_4$				[1] $S_1 S_2 S_3 S_4$ [2] $S_1 S_2 S_3 S_4$ [3] $S_1 S_2 S_3 S_4$ [4] $S_1 S_2 S_3 S_4$			
	W_1	W_2	W_3	W_4	W_1	W_2	W_3	W_4
četnost akcentace	14,97	7,15	14,78	0	5,41	6,93	2,8	0
K_{AKC}	0,69	1,28	0,14	-	2,98	4,25	4,25	-
K_{PREP}	1,36				2,61			
K_{MONO}	0,32				1,64			
K_{KVANT}	1,84				1,17			
L_{MONO}	2				1,22			
L_{mono}	2,49				2,24			
$L_{MONO+mono}$	2,12				1,47			
L_{SYNT}	3,03	2,5	3,16	-	2,39	3,19	3,99	-
	W_1	W_2	W_3	W_4	W_1	W_2	W_3	W_4

Graf 3: Parametry rytmického stylu T4ž Františka Ladislava Čelakovského a Jaroslava Vrchlického

Na základě údajů uvedených v tabulce 41 a grafu 3 můžeme konstatovat:

- Zatímco u Vrchlického odpovídá pořadí nejčtenějších rytmických typů jazykové pravděpodobnosti (srov. 3.1.1.1), u Čelakovského je toto pořadí ovlivněno typickou dobovou preferencí čtyřslabičných klauzulí (konfigurace $S_1S_2S_3S_4$ je čtenější než $S_1S_2S_3S_4$) a dobově příznačným benevolentním vztahem k přízvukům víceslabičných intervalů na W-pozicích (mezi nejčtenější typy se dostává i konfigurace $S_1W_1S_2W_2S_3W_3S_4W_4$).
- Četnost akcentace W_1 a W_3 je u Čelakovského výrazně vyšší než u Vrchlického, četnost akcentace W_2 je u obou autorů téměř identická (viz graf 3: I). Zásadní rozdíl ovšem spočívá ve vztahu k přízvukům víceslabičných intervalů (tabulka 41: K_{AKC} ; graf 3: II) – Vrchlický ve všech případech výrazně upřednostňuje intervaly jednoslabičné, Čelakovského sylabizující verš nejenže takovou preferenci nevykazuje, v klauzuli ale dokonce směřuje k opačné tendenci, kterou se sblíží s veršem lidové poezie (srov. 4.1.1.1).
- Dobově příznačné rysy můžeme pozorovat i v míře preference dalších rytmotvorných prvků v pravém kontextu sekundárně realizované W-pozice (tabulka 41: $K_{PREP}/K_{MONO}/K_{KVANT}$; graf 3: III) – objeví-li se už u Vrchlického na W-pozici přízvuk víceslabičného intervalu, upřednostňují se přízvuky jednoslabičných slov a primárních předložek ($K_{PREP} = 2,61$; $K_{MONO} = 1,64$), u Čelakovského bývá naopak v pravém kontextu upřednostňována slabika obsahující dlouhý vokál ($K_{KVANT} = 1,84$).
- V případě levého kontextu se už v T4ž Vrchlický a Čelakovský výrazněji neodlišují. O obou autorů můžeme nicméně oproti jazykovým předpokladům sledovat jak preferenci přízvučných i nepřízvučných monosylab (tabulka 41: $L_{MONO}/L_{mono}/L_{MONO+mono}$; graf 3: IV), tak preferenci výskytu syntaktického předělu (tabulka 41: $L_{SYNT}(W_1)/L_{SYNT}(W_2)/L_{SYNT}(W_3)$; graf 3: IV).

Přízvuk v pravém kontextu sekundární realizace W-pozice, kterým bývá ve většině popisů přípustnost sekundární realizace podmíněna, se tak ukazuje být pouze jedním z možných rytmotvorných prvků – jeho úlohu (být s menší intenzitou) může zastat vokalická kvantita, mezislovní předěl, prepoziční šev či (jak pouze předpokládáme) šev prefixový. Jako rytmotvorný prvek může přízvuk spolu s mezislovním a syntaktickým předělem sloužit i v levém kontextu

sekundárně realizované W-pozice. Např. Heydukova řádka s dvěma sekundárně realizovanými W-pozicemi

$$(159) \quad \begin{array}{l} \text{Či na řadra noc vinula čirá?} \\ s_1 W_1 s_2 w_2 S_3 W_3 S_4 W_4 S_5 W_5 \\ \phantom{\text{Či na řadra noc vinula čirá?}} \underset{0}{\wedge}_R \qquad \qquad \underset{A}{\wedge}_0 \end{array} \quad (\text{HEYDUK 1878: 20})$$

je tak sice dojistá „méně trochejská“ než např.

$$(160) \quad \begin{array}{l} \text{Zírá, zírá – těla starce nikde} \\ S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4 W_4 S_5 W_5 \end{array} \quad (\text{IBID.})$$

se zcela pravidelnou alternací přízvuků, prepoziční šev (R) v pravém kontextu první sekundární realizace W-pozice³¹ a přízvuk (A) v levém kontextu druhé sekundární realizace W-pozice ji ale činí „více trochejskou“ než např ad hoc zkonstruovanou řádku

$$(161) \quad \begin{array}{l} *Či kapalina byla to čirá? \\ s_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4 W_4 S_5 W_5 \\ } \underset{0}{\wedge}_0 \qquad \qquad \underset{0}{\wedge}_0 \end{array}$$

Jen v tomto světle můžeme nalézt stopy trochejského rytmu i v třetím řádku Tablicova čtyřverší

$$(162) \quad \begin{array}{l} \text{Přemoženému já směle rozkazuji} \\ S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4 W_4 S_5 W_5 S_6 W_6 \\ \text{Daně vzkládám, zlata, stříbra dosahuji} \\ S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4 W_4 S_5 W_5 S_6 W_6 \\ \text{Můj kůň, můj meč, můj štít, můj helm, můj šat, můj krok} \\ S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4 W_4 S_5 W_5 S_6 W_6 \\ \text{Nad jiné mne všecky stavy zvelebuje} \\ S_1 W_1 S_2 W_2 S_3 W_3 S_4 W_4 S_5 W_5 S_6 W_6 \end{array} \quad (\text{TABLIC 1806: 33}),$$

v němž jsou sice všechny S-pozice obsazeny nepřízvučnými slabikami a všechny W-pozice slabikami přízvučnými (řádek tedy neobsahuje ani jednu primárně realizovanou pozici), ale každý přízvuk stojící na W-pozici je předcházen monosylabem (M) a (vyjma W₆, po níž řádka končí) následován mezislovním předělem (P) a dlouhou slabikou (K):

$$\begin{array}{l} \text{Můj kůň, můj meč, můj štít, můj helm, můj šat, můj krok} \\ s_1 W_1 s_2 W_2 s_3 W_3 s_4 W_4 s_5 W_5 s_6 W_6 \\ \phantom{\text{Můj kůň, můj meč, můj štít, můj helm, můj šat, můj krok}} \underset{0}{\wedge}_{PK} \quad \underset{M}{\wedge}_{PK} \quad \underset{M}{\wedge}_{PK} \quad \underset{M}{\wedge}_{PK} \quad \underset{M}{\wedge}_{PK} \quad P/ \end{array}$$

Při přechodu od popisu tendencí obsažených v celých souborech textů k popisu rytmických specifik konkrétních řádek se nelze vyhnout zde dosud nezodpovězené otázce metody metrické interpretace, tedy „dle jakého klíče anotovat verš metrickými symboly?“. Jsem toho názoru, že sekvence slov se stává metrickým veršem až ve chvíli, kdy se ocitá v kontextu jiných sekvencí, pro než lze nalézt společného metrického jmenovatele: „Both rhythm and meter are tendencies, and they are not straightforwardly deductive from each other. From the standpoint of meter recognition it means that every poetic line is, *in potentia*, bi-metric (or rather multi-metric) and its metric interpretation depends on its context. Thus, there is no such thing as »the meter of a given poetic line«, but »the meter of a given poetic text« (despite the fact that there are poetic texts consisting of only one line“ (PILŠČIKOV–STAROSTIN 2011: 135).

Srovnajme tři sekvence slov, které jsou z hlediska všech zde sledovaných parametrů identické: (a) „Pro naši lásku“, (b) „Na mojich poutech“ a (c) „Na prahu ráje“. O tom, že se (a) stává jambickým veršem, (b) veršem daktylským a (c) zůstává „ne-veršem“, rozhoduje ve všech případech

³¹ Monosylabon, které tuto pozici předchází, nemůže pochopitelně plnit rytmotvornou úlohu, neboť nic jiného než jednoslabičné slovo tuto pozici předcházet nemůže.

kontext – v prvních dvou případech je to významná shoda přítomnosti/nepřítomnosti rytmicky relevantních prvků v okolních řádcích (163), (164) se slabými/silnými dobami daných metrických vzorců, ve třetím případě absence dalších podobně organizovaných sekvencí v titulu Sládkovy sbírky (1883).³²

(163) Nad zádumčivým pohořím
je večer příliš nevhodný
pro naši lásku (LEŠEHRAD 1901: 76)

(164) Pavouček růžový na niti,
třeše se, stoupá
do tmy hloub, hle snad se zachytí
na mojích poutech! (VRCHLICKÝ 1895: 32)

Potenciální „multimetričnost“ proto provází pouze krátké texty, u nichž mohou dvě a více metrických interpretací zůstat nediskvalifikovány. V takovém případě můžeme hledat kritérium ve zde popsaných rytmotvorných kontextech. Např. Havlíčkův epigram

(165) Jezovit pochází spíše
od Ježka než od Ježíše (HAVLÍČEK 1950: 18)

odpovídá na rovině přízvuku stejnou měrou daktylu (D3ž) i trocheji (T4ž) – v obou případech je jedna slabá pozice obsazena přízvukem víceslabičného intervalu (T: S₁W₁S₂W₂S₃W₃S₄W₄ / S₁W₁S₂W₂S₃W₃S₄W₄; D: S₁V₁W₁S₂V₂W₂S₃V₃ / S₁V₁W₁S₂V₂W₂V₃W₃). Pro trochejskou interpretaci ale mluví fakt, že přízvučná slabika realizující W-pozici náleží předponě a následující slabika obsazující S-pozici obsahuje dlouhý vokál, zatímco při daktylské interpretaci základní rytmotvorný prvek, tj. akcentace následující S-pozice, schází.

S velkou mírou „multimetričnosti“ se ovšem můžeme setkat u dvoudobých a třídobých rozměrů na jedné straně a dosud nediskutovaných logaedických rozměrů na straně druhé. Vyvozovali-li bychom metrický vzorec pouze z přítomnosti/nepřítomnosti přízvuku na daných pozicích verše, museli bychom např. Tablicovu báseň *Potrestaná všetečnost* (166), již zcela dominují proparoxytonické klauzule, označit nikoliv za T4m (tedy S₁W₁S₂W₂S₃W₃S₄), ale DT3a(ttd), tj. S₁W₁S₂W₂S₃V₃W₃.

(166) Naše milá Bětuška rozkošného Bertuška drží denně na klíně v páperové peřině.	Bertušek se domnívá, matky prs že požívá, cucá, cucá, maličká, mléka nemá – sprostičký!
Pětiletý Pavlíček příběh, jeho bratříček, dal mu sladkou hubičku, hladě mladou tvářičku.	Tu se chlapec zamračí, aniž víc se rozpácí, že ho zklamal vsetýček, pokousal mu malíček.
Bertušek se usmívá, zvláštní zvůle nabývá, výská tleská outlinkou mlékočilou ručinkou.	Zoubky má, jak jehličky, kouše hodně maličký, bratříčkovu všetečnost strestal citedlně dost.
Když ho začal lektati, chlapec počal plakati, chtě ho kojit Pavlíček, dal mu do ust malíček.	(TABLIC 1806: 64–65)

³² Dodejme ale, že potenciální „multimetričnost“ řádky je omezena na řetězce které mají oporu v metrickém povědomí. Např. pro Havlíčkův epigram „Každého to mistra hněte, /jiný-li se do řemesla plete“ (1950: 22) by se tak s ohledem na výše řečené sice nejvíce nabízela interpretace „SWWWSWSW(SW)“, tedy jakýsi „peonotrochejský“ rozměr, v české versifikaci znající toliko rozměry dvoudobé, třídobé a logaedické představují nicméně takové řádky realizaci trochejského rozměru.

Taková interpretace, která na místo klasického obrozeneckého rozměru staví periferní logaed, by byla ale značně zavádějící. K obdobné dezinterpretaci bychom dospěli i u mnoha jambických veršů s převahou „daktylských incipitů“ – např. na místo J4ž ($W_0S_1W_1S_2W_2S_3W_3S_4W_4$), rozměru pevně zakotveného v domácí tradici, bychom tímto postupem stavěli logaed DT4ž(dttt), tj. $S_1W_1V_1S_2W_2S_3W_3S_4W_4$.

Situaci bychom mohli řešit zavedením „metametrických pravidel“ (ČERVENKA 1999a: 7) (I) „ $S_1V_1W_1|S_2W_2... \rightarrow W_0S_1W_1|S_1W_1...$ “ a (II) „ $(W_0)|S_1W_1...|S_nV_nW_n \rightarrow (W_0)|S_1W_1...|S_{n-1}W_nS_n$ “, tedy (I) text, jehož řádky odpovídají vzorci, v němž je trinární podřetězec (SVW) následován pouze binárními podřetězci (SW), je interpretován jako jambický a (II) text, jehož řádky odpovídají vzorci, v němž po řadě pouze binárních podřetězců (SW) předcházených potenciální slabou pozicí (W_0) následuje jeden trinární řetězec (SVW), je interpretován jako jambický/trochejský. Daktylotrochejská „multimetrčnost“ by tím ale zdaleka nebyla vyřešena. Každý n -stopý ženský daktylský verš ($S_1V_1W_1... S_nV_n$) je totiž teoreticky možné interpretovat jako n -stopý DT s koncovým trochejem ($S_1V_1W_1... S_nW_n$) a totéž platí i o n -stopých Dp a DTp. To by bylo možné řešit zavedením pravidla (III) „ $(W_0)S_1V_1W_1...|S_nW_n \rightarrow (W_0)S_1V_1W_1...|S_nV_n$ “.

Proti „metrické Occamově břitvě“ vyjádřené pravidly (I), (II) a (III), která v důsledku neříkají nic jiného než „řetězce tvořené homogenní řadou symbolů mají přednost před řetězci heterogenními“, stojí ovšem básnická realita, a sice že přinejmenším v některých obdobích vývoje českého verše fungují v metrickém systému daktylotrocheje, které by byly pravidly (I), (II) a (III) diskvalifikovány. Jedná se o typy DT2(dt) (167), DT2(td) (168) a DT3(dtd) (169):

(167) Desetkrát luna
shodila rohy,
sama co kvílím
volajíc Bohy.
(HANKA 1816: 6)

(168) Viz mé děvčátko,
toto poupátko
plané růžičky!
Kterak zavřené
v jedno spojené
má své lístečky.

(Rautenkranc
in PUCHMAJER 1797: 66)

(169) V šarlatu dože panuje,
v radě jest mocný pán.
V městě co věžeň obcuje,
za městem není znám.
(POLÁK 1907: 38)

Dalším typem jsou pak verše, u nichž by zamítnutí daktylotrochejské interpretace znamenalo násilný přechod k polymetrii. Krásnohorské „pomněnce vtisklo za znamení / o prvním, prvním políbení“ (1871: 70) bychom jistě mimo kontext neváhali označit za jamb, ale v situaci, kdy tyto verše alternují s typem „příploulo jaro, příploulo z jihu / jalo se básnit o lásce knihu“ by byla taková interpretace zavádějící: namísto monometrické básně střídající ženské a mužské varianty téhož metra (DT4ž(dtdt)/DT4m(dtdt)), bychom text označili za polymetrii daktylotrocheje a jambu (DT4ž(dtdt)/J4ž).

Poslední „přebytečná homonymie“ zůstává u daktylotrochejských klauzulí. Měli bychom např. verše typu „Když k Vám vesel hledím, zlatá Vy kuřátka“ (NERUDA 1878: 6) chápat jako akatalektický daktylotrochej se skladem tttdd, nebo jako mužský daktylotrochej ttdtt? Měli bychom např. konfigurace typu „Tento řádek je modelový“ označit za DT4m(tddd), DT4m(tdtdt), nebo DT4ž(tdtt)? Domnívám se, že by v obou případech měla být upřednostněna varianta, v níž jsou všechny podřetězce realizovány v celém rozsahu, tzn. měla by být upřednostněna varianta akatalektická (DT4a, DT4ž) před katalektickou (DT5m, DT4m). Namísto původních pravidel tedy:

- (I) Přednost má metrum, jehož uplatněním se text stává monometrický.
- (II) Přednost má metrum, jehož alternace silných a slabých pozic je pravidelná, nebo metrum, které se od právě upřednostněného metra liší tím, že obsahuje alespoň tolik sukcesivních podřetězců, v nichž silné a slabé pozice alternují s odlišnou frekvencí (binárně/trinárně), kolik obsahuje sukcesivních podřetězců, v nichž silné a slabé pozice alternují s frekvencí stejnou.
- (III) Přednost mají akatalektické rozměry před katalektickými.

Apendix

Teprve několik málo dní před dokončením této práce jsem měl možnost seznámit se s versologickou knižní novinkou, monografií *Svět díla Jiřího Ortena* Josefa Štochla (2011), v níž se autor věnuje některým zde řešeným problémům – mimo jiné např. pravděpodobnostnímu modelování disimilačních vln (významnost rozdílu mezi očekávanou a zjištěnou četností navíc Štochl ověřuje pomocí t-testů) nebo kontextu sekundární realizace W-pozice. Štochlovy podnětné postřehy už v tomto textu bohužel nebylo možné vzít v potaz.

PRIMÁRNÍ LITERATURA

- BABÁNEK, Karel
1910 *České melodie* (Praha: A. Hynek)
- BEZRUČ, Petr
1903 *Slezské číslo* (Praha: Čas)
- BORECKÝ, Jaromír
1892 *Rosa mystica* (Praha: J. Pospíšil)
1920 *Pršely růže* (Praha: F. Topič)
- BOUŠKA, Sigismund
1904 *Legendy* (Brno: A. Odehnal)
- CAJTHAML-LIBERTÉ, František
1903 *Písň dělníka* (Teplice: F. Cajthaml-Liberté)
1904 *Pole krvavá* (Praha: ČSSD)
- CALMA, Marie
1926 *Strom poznání* (Praha: V. Petr)
- CRHA, Václav Antonín
1875 *Kusy mého srdce* (Praha: A. Crha)
- ČECH, Svatopluk
1883 *Lešetínský kovář* (Praha: E. Grégr)
1884 *Hanuman* (Praha: E. Grégr)
1887 *Jitřní písně* (Praha: E. Grégr)
- ČEK
[online] *Česká elektronická knihovna* (Praha: ÚČL),
dostupné z: <<http://ceska-poezie.cz>>; přístup 1. 1. 2012
- ČELAKOVSKÝ, František Ladislav
1840 *Růže stolistá* (Praha: B. Haase)
- DOHNAL, František
1948 *Z mého psalteria* (Olomouc: Družina literární a umělecká)
- DOSTÁL-LUTINOV, Karel
1913 *Osudy* (Prostějov: Archa)
- DVOŘÁK, Xaver
1888 *Zlatou stezkou* (Krnov: Zahrádka sv. Františka)
- DYK, Viktor
1905 *Satiry a sarkasmy* (Praha: Samostatnost)
1910/1921 *Pohádky z naší vesnice* (Praha: F. Topič)
1921 *Okno* (Praha: L. Bradač)
- 1927a *Lehké a těžké kroky* (Praha: Kvasnička & Hampl)
1927b *Zpěvy v bouři* (Praha: Š. Jež)
- ERBEN, Karel Jaromír
1853 *Kytice z pověstí národních* (Praha: J. Pospíšil)
- FISCHER, Otokar
1921 *Kruhy* (Praha: O. Štorch-Marien)
- HANKA, Václav
1816 *Dvanáctero písní* (Praha: [neuveden])
- HAVLÍČEK Borovský, Karel
1950 *Básnické dílo* (Praha: Orbis)
- HEYDUK, Adolf
1878 *Mohamed II.* (Praha: T. Mourek)
1882 *Dřevorubec* (Praha: J. Otto)
1920 *Sny královské 2* (Praha: J. Otto)
- HOUDEK, Vladimír
1899 *Vykvetly blíny* (Praha: J. Pelcl)
- JELÍNEK, Bohdan
1949 *Dílo Bohdana Jelínka* (Praha: ČSS)
- JIRÁSEK, Alois
1930 *Básně* (Praha: J. Otto)
- JUNGMANN, Josef
1873 *Sebrané drobné spisy veršem i prosou* (Praha: I. L. Kober)
- KAMINSKÝ, Bohdan
1921 *Sebrané spisy veršem i prózou 1* (Praha: Česká grafické unie)
- KARÁSEK ze Lvovic, Jiří
1904 *Hovory se smrtí* (Praha: J. Karásek)
- KLÁŠTERSKÝ, Antonín
1917 *Ze zápisníku mrtvého* (Praha: F. Topič)
- KOLMAN CASSIUS, Jaroslav
1941 *Prsten* (Praha: F. Borový)
- KOLÁŘ, Jiří
1964 *Náhodný svědek* (Praha: Mladá fronta)
- KOLLÁR, Jan
1832 *Slávy dcera* (Pešť: Trattner a Károli)

- KRÁSNOHORSKÁ, Eliška
1871 *Z máje žití* (Praha: E. Grégr)
1887 *Letorosty* (Praha: F. Šimáček)
1922a *Ozvěny doby* (Praha: Pražská akciová tiskárna)
1922b *Sny po divadle* (Praha: F. Topič)
- KRCHOVSKÝ, J. H.
2010 *Básně sebrané* (Brno: Host)
- LEGER, Karel
1887 *Tři povídky* (Kolín: K. Leger)
- LEŠEHRAD, Emanuel
1901 *Meditace* (Praha: [neuveden])
- MÁCHA, Karel Hynek
1836 *Máj* (Praha: J. Spurný)
- MACHAR, Josef Svatopluk
1894 *Magdaléna* (Praha: F. Šimáček)
1926 *Krůčky dějin* (Praha: Šolc & Šimáček)
- MAYER, Rudolf
1873 *Básně* (Praha: E. Grégr)
- MILTON, John
1667/1862 *Paradise Lost* (London: Bell and Daldy)
- NEJEDLÝ, Vojtěch
1804 *Poslední soud* (Praha: M. B. Neureutter)
1833 *Básně 2* (Praha: J. H. Pospíšil)
1835a *Karel Čtvrtý* (Praha: J. H. Pospíšil)
1835b *Otokar* (Praha: V. Špinka)
1837 *Václav* (Praha: J. H. Pospíšil)
- NERUDA, Jan
1878 *Písně kosmické* (Praha: E. Grégr)
1883a *Prosté motivy* (Praha: E. Grégr)
1883b *Balady a romance* (Praha: E. Grégr)
1951 *Básně 1* (Praha: ČSS)
- NOVÁKOVÁ, Lila
1915 *Bělozářky* (Praha: A. Reis)
- PELÍŠEK, Jan
1890 *Stesky a tužby* (Praha: J. Pelíšek)
1896 *Z bible a života* (Kutná Hora: Hus)
1902 *V husitských stopách* (Kutná Hora: Hus)
- POLÁK, Milota Zdirad
1907 *Básnické spisy II* (Praha: J. Otto)
- PUCHMAJER, Antonín Jaroslav (ed.)
1797 *Sebrání básní a zpěvů 2* (Praha: A. J. Puchmajer)
1802 *Nové básně 2* (Praha: A. J. Puchmajer)
- QUIS, Ladislav
1883 *Balady* (Praha: Grégr & Valečka)
1887 *Písničky* (Praha: E. Valečka)
- RUBEŠ, František Jaromír
1839 *Deklamovánky a písně III* (Praha: J. Hostivít)
- SHAKESPEARE, William
1623/1862 *As you like it?* (New York: Douglas)
- SLÁDEK, Josef Václav
1883 *Na prahu ráje* (Praha: J. Otto)
1890/1907 „Selské písně a české znělky“, in idem, *Spisy básnické I* (Praha, J. Otto), s. 439–533
- SOVA, Antonín
1890 *Realistické sloky* (Praha: F. Šimáček)
1897/1922 *Vybouřené smutky* (Praha: O. Štorch-Marien)
1900 *Ještě jednou se vrátíme* (Praha: V. Svoboda)
1902 *Balada o jednom člověku a jeho starostech* (Praha: Hejda & Tuček)
- STAŠEK, Antal
1937 *Záboj* (Praha: M. Hýsek)
- TABLIC, Bohuslav
1806 *Poezie 1* (Vacov: A. Gottlieb)
1812 *Poezie 4* (Vacov: A. Gottlieb)
- TOMAN, Karel
1902 *Torso života* (Praha: Moderní revue)
1923 *Měsíce – Hlas ticha* (Praha: F. Borový)
- UDEN, H.
1898 *Klára* (Praha: J. R. Vilímek)
- VRCHLICKÝ, Jaroslav
1875 *Z hlubin* (Praha: J. Otto)
1878 *Mythy; cyklus prvý* (Praha: J. Otto)
1888 *Čarovná zahrada* (Praha: F. Šimáček)
1895 *Nové zlomky epejeje* (Praha: J. Otto)
- ZEYER, Julius
1884 *Poezie* (Praha: Nová bibliotéka)
1886a *Vyšehrad* (Praha: F. Šimáček)
1886b *Čechův příchod* (Praha: E. Valečka)

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

ATTRIDGE, Derek

1982 *The Rhythms of English Poetry* (London et al.: Longman)

BEAUDOUIN, Valérie – YVON, François

1996 „The Metrometer; A Tool for Analysing French Verse“, *Literary & Linguistic Computing* 11, s. 23–32

BOBENHAUSEN, Klemens – GEHL, Günter

2009 „Automatisches metrisches Markup deutschsprachiger Gedichte“, *Jahrbuch für Computer-philologie* 9, s. 61–85

DIMPEL, Friedrich Michael

1994 „Textstatistische Analysen an mittelhochdeutschen Texten“, *Jahrbuch für Computerphilologie* 6, s. 95–118

ČERVENKA, Miroslav

1971a „Rytmičtý impuls českého sylabotónického verše“, in idem, *Statistické obrazy verše* (Praha: ÚČSL ČSAV), s. 9–30

1971b „Osmislabičná řada ve verši a próze“, *ibid.*, s. 31–51

1972 „Kvantita v osmislabičném trocheji a jambu“, in D. Jeřábek, M. Kopecký, K. Palas (edd.), *Literárněvědné studie* (Brno: UJEP), s. 291–302

1993 „Český alexandrín“, *Česká literatura* 41, s. 459–513

1999a *Z večerní školy versologie IV; Daktyl* (Praha: ÚČL)

1999b „Přízvukový rytmus v třístopých trochejích a jambech“, *Česká literatura* 47, s. 456–460

2001 *Dějiny českého volného verše* (Brno: Host)

2006a *Kapitoly o českém verši* (Praha: Karolinum)

2006b „Šestero revolucí ve vývoji novočeského verše“, in S. Fedrová (ed.), *Otázky českého kánonu* (Praha: ÚČL), s. 283–298

2006c „Vývojová imanence a kontakty mezi literaturami: májovský daktylotrochej“, in D. Tureček, Z. Urválková (edd.), *Mezi texty a metodami* (Olomouc: Periplum), s. 41–71

2008 *Záznamník* (Praha: Atlantis)

ČERVENKA, Miroslav – SGALLOVÁ, Květa

1967 „On a Probabilistic Model of the Czech Verse“, in L. Doležel, P. Sgall, M. Těšitelová, J. Vachek (eds.), *Prague studies in Mathematical Linguistics* 2 (Praha: Academia), s. 105–120

1968 „Na cestě k pravděpodobnostnímu modelu českého verše“, in J. Levý, K. Palas (edd.), *Teorie verše II* (Brno: Univerzita J. E. Purkyně)

1978 „Český verš“, in Z. Kopczyńska, L. Pszczołowska (edd.), *Słowiańska metryka porównawcza II; Słownik rytmiczny i sposoby jego wykorzystania* (Wrocław et al.: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk), s. 45–93

1984 „Český verš“, in Z. Kopczyńska, L. Pszczołowska (edd.), *Słowiańska metryka porównawcza II; Organizacja składniowa* (Wrocław et al.: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk), s. 11–62

2001 „Přízvukový rytmus v českém folklorním verši“, *Česká literatura* 49, s. 254–279

DOBROVSKÝ, Josef

1795/1974 „Böhmische Prosodie“, in idem, *Literární a prozodická bohemika* (Praha: Academia), s. 75–97

DURDÍK, Josef

1881 *Poetika jakožto aesthetika umění básnického* (Praha: I. L. Kober)

FUSI, Daniele

2009 „An Expert System for the Classical Languages: Metrical Analysis Components“, *Lexis* 27, s. 25–4

GASPAROV, Michail

1987 „A Probability Model of Verse (English, Latin, French, Italian, Spanish, Portugese)“, *Style* 21, s. 322–358

1989/2011 *Nástin dějin evropského verše* (Praha: Dauphin)

GERVÁS, Pablo

2000 „A Logic Programming Application for the Analysis of Spanish Verse“, in Lloyd, J. W. et al., *Computational Logic* (Berlin et al.: Springer)

HALLE, Morris – KEYSER, Samuel Jay

1966 „Chaucer and the Study of Prosody“, *College English* 28, s. 187–219

1972/2008 „Teorie metra“, *Aluze* 11, č. 3, s. 58–85

HAYES, Bruce

1989 „The Prosody Hierarchy in Meter“, in P. Kiparsky, G. Youmans (edd.), *Poetics and Phonology 1; Rhythm and Meter* (San Diego et al.: Academic Press), s. 201–260

HRABÁK, Josef

1968 „O charakter českého daktylu“, *Slavia* 37, s. 323–334

CHISHOLM, David

1977 „Generative Prosody and English Verse“, *Poetics* 6, s. 576–616

- IBRAHIM, Robert – PLECHÁČ, Petr
2011 „Toward the Automatical Analysis of Czech Verse“, in B. P. Scherr, J. Bailey, E. V. Kazartsev (edd.), *Formal Methods in Poetics* (Lüdenscheid: RAM), s. 295–305
[v tisku] „Jak poznat metrum českého přízvuchného verše?“, in *Jan Mukařovský dnes; tradice a perspektiva*
- IBRAHIM, Robert – SGALLOVÁ, Květa
2011 „Máchův verš a česká versologie“, in Karel Piorecký (ed.), *Máchovské rezonance* (Praha: ÚČL)
- JAKOBSON, Roman
1923/1995 „Základy českého verše“, in *Poetická funkce* (Jinočany: H&H), s. 157–248
1935/1995 „Poznámky k dílu Erbenovu“, idem., s. 500–530
1938/1995 „K popisu Máchova verše“, idem., s. 427–476
- JESPERSEN, Otto
1930/2009 „Metrum“, *Aluze* 11, č. 2, s. 102–120
- KIPARSKY, Paul
1975 „Stress, Syntax, and Meter“, *Language* 51, č. 3, s. 576–616
- KRASNOPEROVA Marina – KAZARCEV, Evgenij
2011 „Reconstructive Simulation of Versification in the Comparative Studies of Texts in Different Languages (Theoretical Aspects and Practice of Application)“, in M. Lotman, M. K. Lotman (edd.), *Frontiers in Comparative Prosody* (Bern et al.: P. Lang), s. 97–120
- KULAWIK, Adam
1987 *Teoria wiersza* (Wrocław et al.: Ossolineum)
- LEVÝ, Jiří
1964 „Matematický a experimentální rozbor verše“, *Česká literatura* 12, s. 181–213
1965 „Die Theorie des Verses – ihre mathematische Aspekte“, in R. Gunzenhäuser, H. Kreuzer (edd.), *Mathematik und Dichtung; Versuche zur Frage einer exakten Literaturwissenschaft* (München: Nymphenburg), s. 211–231
- MAGNUSON, Karl – RYDER, Frank
1970 „The Study of English Prosody; An Alternative Proposal“, *College English* 31, s. 789–820
- MATHESIUS, Vilém
1931 „K dynamické linii české věty“, in *Časopis pro moderní filologii* 17, s. 71–81
- MUKAŘOVSKÝ, Jan
1934/2001 „Obecné zásady a vývoj novočeského verše“, in idem, *Studie II* (Brno: Host), s. 116–198
- NOVÁK, Pavel
1968 „Prague Studies in Mathematical Linguistics“ [recenze], in *Kybernetika* 4, s. 183
- NOVÁKOVÁ, Julie
1948 „Kvantita v českém verši přízvuchném“, *Slovo a slovesnost* 10, 96–107
- OUSAKA, Yumi – YAMAZAKI, Moriichi
2002 *Automatic Analysis of the Canon in Middle Indo-Aryan by Personal Computer* (Tokyo: Chuo ARI)
- PALKOVÁ, Zdena
1994 *Fonetika a fonologie češtiny* (Praha: Karolinum)
- PILŠČIKOV, Igor – STAROSTIN, Anatolij
2011 „Automated Analysis of Poetic Texts and the Problems of Verse Meter“, in Ch. Küper (ed.), *Current Trends in Metrical Analysis* (Bern et al.: P. Lang), s. 133–140
- PLAMONDON, Marc
2006 „Virtual Verse Analysis; Analysing Patterns in Poetry“, *Literary & Linguistic Computing* 21, s. 127–141
- ŘÍHA, Jakub
[v tisku] „Rytmičká stránka Nerudova rýmu“, *Česká literatura*
- SGALLOVÁ, Květa
1973 „Postavení monosylab v českém sylabotónickém verši“, in M. R. Mayenowa (ed.), *Semiotyka i struktura tekstu* (Wrocław et al.: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk), s. 247–258
2002 „Rým v teorii a praxi národního obrození“, *Česká literatura* 50, s. 606–612
- ŠTOCHL, Josef
1998 *Verš Ortenovy čítanky jaro*, diplomová práce (Praha: FF UK) [nepublikováno]
2011 *Svět díla Jiřího Ortena* (Praha: Torst)
- TSUR, Reuven
1998 *Poetic Rhythm; Structure and Performance* (Bern: P. Lang)
- WATKINS, Calvert
1995 *How to Kill a Dragon; Aspects of Indo European Poetics* (Oxford: Oxford University Press)
- YOUMANS, Gilbert
1983 „Generative Tests for Generative Meter“, *Language* 59, s. 67–92
1989 „Milton's Meter“, in P. Kiparsky, G. Youmans (edd.), *Poetics and Phonology 1; Rhythm and Meter* (San Diego et al.: Academic Press), s. 341–379
1996 „Reconsidering Chaucer's Prosody“, in C. B. McCully, J. J. Anderson (edd.), *English Historical Metrics* (Cambridge: Cambridge University Press)
- ZICH, Otakar
1928 „Předrážka v českých verších“, *Časopis pro moderní filologii* 14, s. 97–122

SEZNAM AUTORSKÝCH SUBKORPUSŮ (PŘÍLOHA)

Číslo v závorce udává počet doložených veršů od daného autora.

- celkem Vrchlický, Jaroslav (184300); Heyduk, Adolf (121105); Machar, Josef Svatopluk (94004); Zeyer, Julius (58400); Čech, Svatopluk (57955); Klášterský, Antonín (39791); Kaminský, Bohdan (38145); Krásnohorská, Eliška (34933); Leger, Karel (30497); Rokyta, Jan (29980); Dyk, Viktor (27359); Nejedlý, Vojtěch (27234); Sova, Antonín (25608); Procházka, František Serafinský (24376); Táborský, František (23236); Hněvkovský, Šebestián (22406); Dvořák, Xaver (21682); Lešehrad, Emanuel (18350); Sládek, Josef Václav (17874); Tomek, Ferdinand (15233); Hálek, Vítězslav (15225); Pflieger Moravský, Gustav (14883); Kulda, Beneš Metod (14809); Dostál-Lutinov, Karel (14605); Puchmajer, Antonín Jaroslav (14230); Červinka, Otakar (13994); Mužík, Augustin Eugen (13692); Stašek, Antal (13147); Neumann, Stanislav Kostka (13020); Zünger, Emanuel (13008); Kvapil, Jaroslav (13001); Kalus, Josef (12675); Jesenská, Růžena (12369); Mahen, Jiří (12072); Pokorný, Rudolf (12054); Calma, Marie (11716); Leubner, František (11349); Jakubec, Josef (10918); Neruda, Jan (10438); Bezruč, Petr (10349); Kollár, Jan (10178); Sušil, František (10099); Opolský, Jan (9636); Vinařický, Karel Alois (9410); Škampa, Alois (9326); Miřovský, Emanuel (9273); z Wojkowicz, Jan (9193); Kolman Cassius, Jaroslav (8853); H. Uden (8822); Wenzig, Josef (8641); Uhlíř, Josef (8359); Quis, Ladislav (8096); Dewetter, Karel (7722); Rubeš, František Jaromír (7558); Furch, Vincenc (7489); Koubek, Jan Pravoslav (7413); Gellner, František (7358); Martínek, Vojtěch (7250); Nečas, Jan Evangelista (7229); Mráz, Stanislav (7174); Crha, Václav Antonín (7009); z Čenkova, Emanuel (7007); Mokřý, Otakar (6881); Dubrovská, Tereza (6618); Horký, Karel (6529); Kvapil, František (6197); Tablic, Bohuslav (6097); Kuchař, Josef (5639); Šolc, Václav (5614); Klácel, František Matouš (5502); Chalupa, František (5418); Kučera, Karel (5381); Babánek, Karel (5279); Odvalil, František (5258); Kyselý, František (5250); Fischer, Otakar (4900); Zavřel, František (4804); Breska, Alfons (4680); Benešová, Božena (4667); Lošťák, Ludvík (4654); Lukavský, Josef (4581); Karásek ze Lvovic, Jiří (4499); Brabec, Adolf (4454); Durych, Jaroslav (4432); Karas, Josef František (4414); Červinka, Miloš (4385); Kapper, Siegfried (4373); Holý, Josef (4322); Křička, Petr (4276); Vejskrab, Vojtěch Mikuláš (4248); Karník, Jan (4246); Šárecká, Maryša (4232); Pícek, Václav Jaromír (4225); Taufer, František (4001); Medek, Rudolf (3898); Geisslová, Irma (3793); Mašek, Karel (3750); Bojko, R. (3748); Paroubek, Otakar Georgius (3722); Fingal, Petr (3672); Pelíšek, Jan (3563); Dörfel, Gustav (3498); Frič, Josef Václav (3489); Mach, Josef (3352); Šmilovský, Alois Vojtěch (3340); Nováková, Lila (3169); Cajthaml-Liberté, František (3153); Villani, Karel Marie Drahotín (3100); Racek, Adolf (2977); Mácha, Karel Hynek (2828); Čelakovský, František Ladislav (2791); Tůma, Hanuš Věnceslav (2697); Sabina, Karel (2697); Borecký, Jaromír (2691); Červenka, Jan (2675); Hajniš, František (2671); Kamarýt, Josef Vlastimil (2669); Havelka, Matěj (2619); Pakosta, Vojtěch (2573); Vacek, František Jaroslav (2560); Bouška, Sigismund (2536); Červinka, Karel (2535); Klose, Antonín Jaroslav (2503); Korvín, Jan Daniel (2433); Pilbauerová, Herma (2430); Macháček, Simeon Karel (2398); Dohnal, František (2351); Chrástecský, Jan Květoslav (2347); Šimánek, Josef (2346); Nebeský, Václav Bolemír (2343); Skarlandt, Julius (2330); Grunert, Hynek (2293); Jahn, Jiljí Vratislav (2240); Krupička, Rudolf (2202); Ruda, Jiří (2190); Tomiček, Jan Slavomír (2135); z Hvězdy, Jan (2067); Rais, Karel Václav (2036); Polák, Milota Zdirad (2013); Jungmann, Josef (1964); Toman, Karel (1852); Auředniček, Otakar (1844); Ráb, Václav Věnceslav (1834); Bulant, Antonín (1819); Štulc, Václav Svatopluk (1775); Rypáček, František Jaroslav (1754); Vrba, Jan (1744); Martinec, Jaroslav (1718); Dostal, Adolf Bohuslav (1714); Ambrož, Vilém (1707); Jablonský, Boleslav (1698); Stach, Václav (1691); Chmelenský, Josef Krasoslav (1667); Křikava, Louis (1649); Ryba, Jakub Jan (1623); Lešetický, Vojtěch (1619); Fučík, Milan (1579); Květ, Bohuslav (1487); Langer, Josef Jaroslav (1485); Burgerstein, Josef (1467); Goll, Jaroslav (1456); Havlíček Borovský, Karel (1454); Erben, Karel Jaromír (1449); Müldner, Josef (1377); Gallat, Alois (1323); Pohan, Václav Alexander (1301); Grünwald, Beneš (1265); Snajdauf, Antonín (1263); Czech z Czechenherzu, Arnošt (1235); Albert, Eduard (1229); Špindler, Ervín (1159); Stašek, Antal (1119); Šrámek, Jan (1075); Ceyp z Peclínovce, Jan Bohumil (1067); Spáčil-Žeranovský, Jan (1057); Sekanina, František (1015); Frida, Vladimír (1006); Weiner, Richard (979); Rokos, František Alexandr (979); Snajdr, Karel Sudimír (976); Písecký, Ferdinand (956); Košín, Josef (928); Karafiát, Jan (918); Čermák, Bohuslav (910); Macek, Antonín (900); Knoesl, Bohuslav (892); Mařík, Ruda (891); Růžičková, Anna Vlastimila (874); Adámek, Bohumil (826); Štemberka, Jindřich (809); Ostravický, Čechoslav (798); Drahoňovský, František Karel (768); Hašek, Roman (736); Jonáš, Karel (723); Zelenka, František Emanuel (721); Bort, Rudolf (704); Jelínek, Hanuš (699); Knittl, Zdeněk (697); Nevšimal, Augustin Vojtěch (694); Červinka, Adolf (688); Houdek, Vladimír (678); Peška, Bedřich; Jahn, Jiljí Vratislav (661); Just, Eduard (658); Rosenzweig-Moir, Josef (639); Merhaut, Josef (635); Illový, Rudolf (621); Mayer, Rudolf (608); Šimáček, Matěj Anastazia (606); Vášová, Věra (601); Dvořáková-Mráčková, Albína (573); Lilia, Hermor (558); Menhard Litoměřický, František Ladislav (547); Pok Poděbradský, Václav (531); Sychra, Matěj Josef (519); Koukl, Antonín (512); Ježek, Jan (486); Karmín, Leo (455); Hilar, Karel Hugo (392); Theer, Otakar (370); Trnka, František Dobromysl (276); Maternová, Pavla (260); Jirásek, Alois (251); Polom, J. B. (250); Kubka, František (238); Mareš, Michal (233); Bláha, Inocenc Arnošt (226); Soldan, František (222); Pachmayer, Josef (211); Mathesius, Bohumil (205); Haasz, Jaroslav (203)
- J3m Heyduk, Adolf (7236); Vrchlický, Jaroslav (5393); Machar, Josef Svatopluk (1861); Klášterský, Antonín (1758); Dostál-Lutinov, Karel (1453); Calma, Marie (1382); Sládek, Josef Václav (1138); Dyk, Viktor (1018); Durych, Jaroslav (944); Lešehrad, Emanuel (873); Čech, Svatopluk (837); Sova, Antonín (834); Dvořák, Xaver (761); Kolman Cassius, Jaroslav (734); Kaminský, Bohdan (714); Babánek, Karel (693); Jesenská, Růžena (572); Benešová, Božena (566); Kalus, Josef (566); Zavřel, František (536); Dohnal, František (521); Martínek, Vojtěch (491); Mužík, Augustin Eugen (490); Procházka, František Serafinský (483); Dewetter, Karel (478); Cajthaml-Liberté, František (439); Racek, Adolf (432); Neumann, Stanislav Kostka (363); Karásek ze Lvovic, Jiří (359); Pokorný, Rudolf (340); z Wojkowicz, Jan (335); Táborský, František (317); Krásnohorská, Eliška (300); Mahen, Jiří (297); Zeyer, Julius (284); Skarlandt, Julius (283); Crha, Václav Antonín (276); Brabec, Adolf (263); Čelakovský, František Ladislav (238); Geisslová, Irma (238); Mareš, Michal (233); Quis, Ladislav (225); Mokřý, Otakar (216); Krupička, Rudolf (214); Pachmayer, Josef (211); Grunert, Hynek (211); Rokyta, Jan (208); Tůma, Hanuš Věnceslav (207); Mathesius, Bohumil (205); Fischer, Otakar (204); Puchmajer, Antonín Jaroslav (202)
- J3ž Vrchlický, Jaroslav (8011); Heyduk, Adolf (4037); Kaminský, Bohdan (4004); Dostál-Lutinov, Karel (1796); Klášterský, Antonín (1736); Sládek, Josef Václav (1375); Dyk, Viktor (1350); Krásnohorská, Eliška (1304); Machar, Josef Svatopluk (1180); Hálek, Vítězslav (1087);

- Jahn, Jiljí Vratislav (1000); Čech, Svatopluk (959); Neruda, Jan (943); Procházka, František Serafínský (916); Sova, Antonín (855); Neumann, Stanislav Kostka (803); Lešehrad, Emanuel (792); Dvořák, Xaver (769); Zünger, Emanuel (746); Babánek, Karel (708); Horký, Karel (701); Dewetter, Karel (675); Mužík, Augustin Eugen (616); Opolský, Jan (615); Calma, Marie (567); Brabec, Adolf (549); Cajthaml-Liberté, František (540); Kolman Cassius, Jaroslav (530); Odvalil, František (523); Zavřel, František (515); Jesenská, Růžena (513); Pokorný, Rudolf (483); Kuchař, Josef (457); Geisslová, Irma (443); Puchmajer, Antonín Jaroslav (424); Martínek, Vojtěch (416); Škampa, Alois (358); Dohnal, František (356); Hněvkovský, Šebestián (356); z Wojkowicz, Jan (353); Benešová, Božena (348); Bezruč, Petr (323); Kvapil, František (309); Grunert, Hynek (307); Leubner, František (304); Martinec, Jaroslav (299); Crha, Václav Antonín (287); Toman, Karel (282); Mácha, Karel Hynek (275); Mach, Josef (258); Racek, Adolf (256); Rokyta, Jan (250); Miřiovský, Emanuel (245); Lukavský, Josef (241); Quis, Ladislav (230); Lošťák, Ludvík (228); Šmilovský, Alois Vojtěch (220); Fischer, Otakar (219); Bělohorský, Vejskrab, Vojtěch Mikuláš (214); Breska, Alfons (209); Krupička, Rudolf (202); Karásek ze Lvovic, Jiří (201)
- 14m Heyduk, Adolf (19131); Vrchlický, Jaroslav (14004); Machar, Josef Svatopluk (9255); Kaminský, Bohdan (5859); Dyk, Viktor (5541); Sova, Antonín (4142); Táborský, František (3968); Hálek, Vítězslav (3882); Klášterský, Antonín (3308); Dostál-Lutinov, Karel (3116); Mahen, Jiří (2941); Lešehrad, Emanuel (2814); Procházka, František Serafínský (2494); Sládek, Josef Václav (2198); z Wojkowicz, Jan (2170); Dvořák, Xaver (1721); Dewetter, Karel (1528); Krásnohorská, Eliška (1493); Mužík, Augustin Eugen (1468); Kvapil, Jaroslav (1467); Neumann, Stanislav Kostka (1387); Pflieger Moravský, Gustav (1381); Durych, Jaroslav (1349); Brabec, Adolf (1266); Horký, Karel (1247); Jesenská, Růžena (1208); Pokorný, Rudolf (1205); Škampa, Alois (1202); Opolský, Jan (1197); Zavřel, František (1186); Krupička, Rudolf (1186); Odvalil, František (1183); Neruda, Jan (1138); Rokyta, Jan (1105); Kuchař, Josef (1078); Gellner, František (1030); Kolman Cassius, Jaroslav (1010); Klose, Antonín Jaroslav (1006); Jahn, Jiljí Vratislav (1000); Leubner, František (962); Čech, Svatopluk (944); Mašek, Karel (921); Uhlíř, Josef (915); Mokřý, Otakar (907); Babánek, Karel (899); Benešová, Božena (897); Dörfel, Gustav (891); Karník, Jan (829); Kalus, Josef (808); Bezruč, Petr (805); Zünger, Emanuel (804); Miřiovský, Emanuel (737); Crha, Václav Antonín (723); Pelíšek, Jan (701); Šmilovský, Alois Vojtěch (676); Leger, Karel (665); Bělohorský, Vejskrab, Vojtěch Mikuláš (645); Cajthaml-Liberté, František (636); Breska, Alfons (622); Quis, Ladislav (614); Grunert, Hynek (604); Calma, Marie (569); Sušil, František (561); Erben, Karel Jaromír (547); Hašek, Roman (536); Skarlandt, Julius (533); Mach, Josef (532); Stašek, Antal (530); Puchmajer, Antonín Jaroslav (523); Fischer, Otakar (512); Tůma, Hanuš Venceslav (492); Martínek, Vojtěch (489); Kulda, Beneš Metod (481); Vrba, Jan (468); Dubrovská, Tereza (465); Červinka, Adolf (465); Martinec, Jaroslav (460); Kříčka, Petr (459); Racek, Adolf (452); Karas, Josef František (425); Bojko, R. (421); Sabina, Karel (416); Dohnal, František (411); Toman, Karel (408); Červenka, Jan (398); Hilar, Karel Hugo (392); Borecký, Jaromír (366); Mácha, Karel Hynek (364); Geisslová, Irma (363); Bulant, Antonín (360); Červinka, Karel (357); Červinka, Miloš (349); Kvapil, František (342); Bouška, Sigismund (340); Lošťák, Ludvík (335); Pilbauerová, Herma (328); Šolc, Václav (327); Kříkava, Louis (323); Grünwald, Beneš (314); Pakosta, Vojtěch (299); Fučík, Milan (298); Dvořáková-Mráčková, Albína (295); Vášová, Věra (291); Špindler, Ervín (285); Menhard Litoměřický, František Ladislav (281); Jungmann, Josef (271); Šárecká, Maryša (261); Czech z Czechenherzu, Arnošt (256); Auředniček, Otakar (255); Nečas, Jan Evangelista (253); Karmin, Leo (251); z Hvězdy, Jan (237); Karásek ze Lvovic, Jiří (216); Jelínek, Hanuš (216); Ruda, Jiří (213); Rypáček, František Jaroslav (212); Květ, Bohuslav (210); Kyselý, František (209); Hněvkovský, Šebestián (206); Bort, Rudolf (202)
- 14ž Machar, Josef Svatopluk (10650); Vrchlický, Jaroslav (9575); Heyduk, Adolf (9565); Kaminský, Bohdan (5249); Dyk, Viktor (3271); Táborský, František (2958); Sova, Antonín (2871); Mahen, Jiří (2430); Kolman Cassius, Jaroslav (2190); Hálek, Vítězslav (2054); Klášterský, Antonín (1949); Dewetter, Karel (1774); Dvořák, Xaver (1758); Procházka, František Serafínský (1427); Gellner, František (1395); Uhlíř, Josef (1343); Pflieger Moravský, Gustav (1311); Dostál-Lutinov, Karel (1277); Škampa, Alois (1263); Rokyta, Jan (1079); Mužík, Augustin Eugen (1053); Kvapil, Jaroslav (1046); Zavřel, František (955); Brabec, Adolf (927); Neumann, Stanislav Kostka (869); Jesenská, Růžena (772); Mašek, Karel (761); Lešehrad, Emanuel (735); Krásnohorská, Eliška (734); Čech, Svatopluk (730); Lošťák, Ludvík (716); Bezruč, Petr (711); Pelíšek, Jan (710); Mach, Josef (681); Vejskrab, Vojtěch Mikuláš (678); Leubner, František (667); Opolský, Jan (621); Klose, Antonín Jaroslav (617); Krupička, Rudolf (600); z Wojkowicz, Jan (598); Albert, Eduard (594); Odvalil, František (593); Kříčka, Petr (580); Kuchař, Josef (577); Karník, Jan (570); Sládek, Josef Václav (567); Kulda, Beneš Metod (542); Leger, Karel (485); Breska, Alfons (426); Pokorný, Rudolf (412); Kvapil, František (406); Červenka, Jan (384); Mayer, Rudolf (372); Dubrovská, Tereza (340); Toman, Karel (336); Bojko, R. (320); Stašek, Antal (317); Horký, Karel (317); Martínek, Vojtěch (312); Grunert, Hynek (311); Zünger, Emanuel (309); Fischer, Otakar (299); Červinka, Miloš (298); Kříkava, Louis (297); Červinka, Karel (284); Šárecká, Maryša (283); Bort, Rudolf (282); Borecký, Jaromír (273); Chalupa, František (270); Karas, Josef František (269); Sabina, Karel (252); Dostal, Adolf Bohuslav (248); Skarlandt, Julius (245); Benešová, Božena (236); Taufer, František (236); Špindler, Ervín (236); Šolc, Václav (233); Czech z Czechenherzu, Arnošt (232); Crha, Václav Antonín (230); Červinka, Adolf (223); Auředniček, Otakar (219); Neruda, Jan (217); Racek, Adolf (211); Hajniš, František (210); Mařík, Ruda (210); Calma, Marie (206); Hašek, Roman (200)
- 15m Zeyer, Julius (49657); Vrchlický, Jaroslav (22350); Machar, Josef Svatopluk (9015); Rokyta, Jan (7041); Kaminský, Bohdan (6388); Heyduk, Adolf (5925); Klášterský, Antonín (5247); Čech, Svatopluk (5004); Calma, Marie (5002); Krásnohorská, Eliška (5549); Sova, Antonín (3869); Dvořák, Xaver (3867); Leger, Karel (3800); Dyk, Viktor (3445); Breska, Alfons (2947); Červinka, Otakar (2838); Táborský, František (2602); Fingal, Petr (2490); Jesenská, Růžena (2337); Pflieger Moravský, Gustav (2119); Stašek, Antal (2029); Mráz, Stanislav (1983); Lešehrad, Emanuel (1922); Martínek, Vojtěch (1834); Sládek, Josef Václav (1803); Nováková, Lila (1725); Mahen, Jiří (1681); Škampa, Alois (1608); H. Uden (1602); Kolman Cassius, Jaroslav (1598); z Wojkowicz, Jan (1584); Mužík, Augustin Eugen (1460); Miřiovský, Emanuel (1457); z Čenkova, Emanuel (1435); Dubrovská, Tereza (1429); Šárecká, Maryša (1387); Hálek, Vítězslav (1313); Opolský, Jan (1308); Procházka, František Serafínský (1281); Horký, Karel (1267); Neumann, Stanislav Kostka (1227); Kvapil, Jaroslav (1214); Fischer, Otakar (1197); Kyselý, František (1187); Tomek, Ferdinand (1127); Karásek ze Lvovic, Jiří (1102); Zünger, Emanuel (1078); Neruda, Jan (1075); Karas, Josef František (1034); Gellner, František (1030); Bojko, R. (973); Lošťák, Ludvík (926); Kučera, Karel (926); Benešová, Božena (886); Šimánek, Josef (830); Pokorný, Rudolf (825); Geisslová, Irma (800); Kuchař, Josef (784); Racek, Adolf (766); Dewetter, Karel (685); Pakosta, Vojtěch (678); Crha, Václav Antonín (665); Dostál-Lutinov, Karel (656); Uhlíř, Josef (649); Pelíšek, Jan (649); Borecký, Jaromír (616); Mokřý, Otakar (610); Müldner, Josef (579); Rypáček, František Jaroslav (571); Kvapil, František (570); Ruda, Jiří (565); Lukavský, Josef (554); Skarlandt, Julius (545); Dohnal, František (530); Šnajdauf, Antonín (522); Rais, Karel Václav (506); Klose, Antonín Jaroslav (491); Stašek, Antal (486); Czech z Czechenherzu, Arnošt (480); Toman, Karel (465); Quis, Ladislav (444); Mach, Josef (443); Mašek, Karel (432); Tablic, Bohuslav (423); Bouška, Sigismund (415); Korvín, Jan Daniel (410); Frič, Josef Václav (407); Holý, Josef (401); Červenka, Jan (393); Šolc, Václav (385); Kulda, Beneš Metod (381); Brabec, Adolf (380); Albert, Eduard (375); Taufer, František (363); Babánek, Karel (358); Knittel, Zdeněk (353); Adámek, Bohumil (350); Karník, Jan (327); Liliha, Hermor (321); Goll, Jaroslav (317); Bělohorský, Vejskrab, Vojtěch Mikuláš (316); Rosenzweig-Moir, Josef (314); Merhaut, Josef (310); Chalupa, František (302); Pilbauerová, Herma (298); Kříčka, Petr (297); Sekanina, František (290); Zavřel, František (289); Dostal, Adolf Bohuslav (279); Grünwald, Beneš (276); Bulant, Antonín (266); Weiner, Richard (265); Ježek, Jan (260); Frída, Vladimír (251);

- Pisecký, Ferdinand (245); Mařík, Ruda (242); Křikava, Louis (240); Květ, Bohuslav (239); Fučík, Milan (238); Vrba, Jan (238); Leubner, František (229); Štemberka, Jindřich (228)
- J5ž Vrchlický, Jaroslav (64843); Machar, Josef Svatopluk (44864); Čech, Svatopluk (14132); Heyduk, Adolf (13201); Klášterský, Antonín (12910); Krásnohorská, Eliška (12205); Pflieger Moravský, Gustav (8145); Kaminský, Bohdan (8097); Dvořák, Xaver (6964); Červinka, Otakar (6835); Leger, Karel (6388); Hálek, Vítězslav (5685); Dyk, Viktor (5386); Sova, Antonín (5384); Miřiovský, Emanuel (4683); Mužík, Augustin Eugen (3917); Mokřý, Otakar (3894); Kvapil, Jaroslav (3834); Rokyta, Jan (3570); Leubner, František (3522); z Čenkova, Emanuel (3480); Mráz, Stanislav (3424); Tomek, Ferdinand (3335); Sládek, Josef Václav (3273); Kučera, Karel (3221); Škampa, Alois (2843); H. Uden (2826); Opolský, Jan (2783); Zeyer, Julius (2644); Lešehrad, Emanuel (2546); Táborský, František (2496); Calma, Marie (2473); Neumann, Stanislav Kostka (2452); Šolc, Václav (2433); Dubrovská, Tereza (2394); Kvapil, František (2377); Karas, Josef František (2260); Neruda, Jan (2251); Jesenská, Růžena (2226); Červinka, Miloš (2139); Šarecká, Maryša (1996); Procházka, František Serafínský (1837); Gellner, František (1813); Dostál-Lutinov, Karel (1689); Pokorný, Rudolf (1686); Taufer, František (1670); Mahen, Jiří (1609); Pakosta, Vojtěch (1596); Kolman Cassius, Jaroslav (1549); Stašek, Antal (1484); Martinek, Vojtěch (1479); Korvín, Jan Daniel (1462); Nečas, Jan Evangelista (1457); Lukavský, Josef (1419); Horký, Karel (1376); Lošťák, Ludvík (1352); z Wojkowicz, Jan (1275); Bouška, Sigismund (1231); Bezruč, Petr (1231); Fischer, Otokar (1202); Karásek ze Lvovic, Jiří (1198); Auředníček, Otakar (1064); Spáčil-Žeranovský, Jan (1057); Červenka, Jan (1038); Uhlíř, Josef (1027); Šimánek, Josef (991); Rypáček, František Jaroslav (971); Bulant, Antonín (942); Pelíšek, Jan (940); Kyselý, František (928); Benešová, Božena (865); Borecký, Jaromír (852); Ruda, Jiří (839); Pilbauerová, Herma (805); Puchmajer, Antonín Jaroslav (784); Nováková, Lila (741); Šnajdauf, Antonín (741); Goll, Jaroslav (740); Chalupa, František (734); Skarlandt, Julius (724); Pisecký, Ferdinand (711); Kapper, Siegfried (699); Macek, Antonín (688); Mašek, Karel (684); Mach, Josef (655); Kulda, Beneš Metod (644); Špindler, Ervín (638); Rais, Karel Václav (631); Dostal, Adolf Bohuslav (600); Racek, Adolf (597); Crha, Václav Antonín (596); Müldner, Josef (589); Štemberka, Jindřich (581); Brabec, Adolf (580); Babánek, Karel (566); Ambrož, Vilém (565); Jelínek, Hanuš (483); Breska, Alfons (476); Weiner, Richard (470); Červinka, Karel (453); Geisslová, Irma (449); Houdek, Vladimír (439); Mařík, Ruda (439); Zavřel, František (436); Karník, Jan (433); Frída, Vladimír (431); Grünwald, Beneš (428); Sekanina, František (411); Kuchař, Josef (402); Sabina, Karel (391); Fingal, Petr (366); Stašek, Antal (362); Frič, Josef Václav (361); Toman, Karel (361); Holý, Josef (354); Medek, Rudolf (353); Knittl, Zdeněk (344); Křikava, Louis (340); Züngel, Emanuel (338); Křička, Petr (329); Dohnal, František (326); Rosenzweig-Moir, Josef (325); Merhaut, Josef (325); Vrba, Jan (324); Vášová, Věra (310); Koukl, Antonín (299); Bělohorský, Vojtěch Mikuláš (282); Kalus, Josef (275); Dewetter, Karel (270); Czech z Czechenherzu, Arnošt (267); Zelenka, František Emanuel (266); Albert, Eduard (260); Jirásek, Alois (251); Květ, Bohuslav (242); Kubka, František (238); Lilia, Hermor (237); Mayer, Rudolf (236); Bláha, Inocenc Arnošt (226); Ježek, Jan (226); Soldan, František (222); Martinec, Jaroslav (222); Šimáček, Matěj Anastazia (210); Quis, Ladislav (210); Šmilovský, Alois Vojtěch (207); Bojko, R. (206)
- J6m Sova, Antonín (2337); Vrchlický, Jaroslav (2325); Táborský, František (2173); z Čenkova, Emanuel (1491); z Wojkowicz, Jan (1348); Medek, Rudolf (1277); Machar, Josef Svatopluk (1259); Mráz, Stanislav (1142); Martinek, Vojtěch (1132); Rokyta, Jan (987); Klášterský, Antonín (868); Dyk, Viktor (801); Leubner, František (722); Jesenská, Růžena (711); Neumann, Stanislav Kostka (679); Leger, Karel (678); Karásek ze Lvovic, Jiří (651); Kolman Cassius, Jaroslav (627); Lešehrad, Emanuel (614); Kaminský, Bohdan (585); Dvořák, Xaver (517); Krásnohorská, Eliška (511); Mužík, Augustin Eugen (507); Bojko, R. (498); Taufer, František (451); Tablic, Bohuslav (431); Mahen, Jiří (404); Fučík, Milan (392); Opolský, Jan (378); Babánek, Karel (365); Benešová, Božena (354); Květ, Bohuslav (353); Ruda, Jiří (314); Vrba, Jan (300); Kvapil, František (297); Červinka, Karel (292); Červinka, Otakar (291); Kuchař, Josef (286); Frič, Josef Václav (285); Kvapil, Jaroslav (278); Šimánek, Josef (273); Knoesl, Bohuslav (271); Fischer, Otokar (255); Procházka, František Serafínský (251); Durych, Jaroslav (248); Geisslová, Irma (239); Jungmann, Josef (221); Čech, Svatopluk (215); Nováková, Lila (212); Müldner, Josef (209); Škampa, Alois (208); Dohnal, František (207)
- J6ž Jakubec, Josef (4322); Vrchlický, Jaroslav (3185); Leubner, František (2386); Sova, Antonín (2214); Táborský, František (2139); Klášterský, Antonín (2092); H. Uden (1769); Machar, Josef Svatopluk (1683); Červinka, Miloš (1599); Kaminský, Bohdan (1540); Kvapil, Jaroslav (1467); Medek, Rudolf (1321); Mužík, Augustin Eugen (1305); Rokyta, Jan (1185); z Wojkowicz, Jan (1169); Leger, Karel (1149); Martinek, Vojtěch (1097); Procházka, František Serafínský (999); Dyk, Viktor (922); Taufer, František (915); Neumann, Stanislav Kostka (773); Karásek ze Lvovic, Jiří (772); Babánek, Karel (711); Opolský, Jan (656); Červinka, Karel (632); Mráz, Stanislav (625); Krásnohorská, Eliška (616); Kolman Cassius, Jaroslav (615); z Čenkova, Emanuel (601); Borecký, Jaromír (584); Kvapil, František (581); Dewetter, Karel (575); Lešehrad, Emanuel (569); Jungmann, Josef (561); Jesenská, Růžena (471); Hálek, Vítězslav (455); Dvořák, Xaver (448); Neruda, Jan (446); Mašek, Karel (428); Vrba, Jan (414); Lošťák, Ludvík (386); Mahen, Jiří (384); Theer, Otakar (370); Fučík, Milan (341); Knoesl, Bohuslav (335); Frída, Vladimír (324); Sekanina, František (314); Kuchař, Josef (308); Auředníček, Otakar (306); Šarecká, Maryša (305); Dostal, Adolf Bohuslav (304); Škampa, Alois (268); Puchmajer, Antonín Jaroslav (264); Ruda, Jiří (259); Šimánek, Josef (252); Bulant, Antonín (251); Grünwald, Beneš (247); Weiner, Richard (244); Květ, Bohuslav (243); Houdek, Vladimír (239); Mach, Josef (236); Fischer, Otokar (232); Čech, Svatopluk (227); Bort, Rudolf (220); Frič, Josef Václav (218); Koukl, Antonín (213); Benešová, Božena (213); Kyselý, František (206); Haasz, Jaroslav (203); Heyduk, Adolf (200)
- T3m Vrchlický, Jaroslav (1773); Heyduk, Adolf (1378); Sládek, Josef Václav (853); Procházka, František Serafínský (571); Vinařický, Karel Alois (497); Puchmajer, Antonín Jaroslav (480); Čech, Svatopluk (448); Kalus, Josef (436); Pokorný, Rudolf (435); Züngel, Emanuel (333); Klášterský, Antonín (309); Lešetický, Vojtěch (248); Nejedlý, Vojtěch (234); Dvořák, Xaver (230); Havlíček Borovský, Karel (222); Durych, Jaroslav (215); Quis, Ladislav (205); Kaminský, Bohdan (203)
- T3ž Heyduk, Adolf (13244); Nejedlý, Vojtěch (3803); Vrchlický, Jaroslav (2628); Furch, Vincenc (2078); Procházka, František Serafínský (1989); Kalus, Josef (1940); Züngel, Emanuel (1477); Sládek, Josef Václav (1369); Pokorný, Rudolf (1216); Sušil, František (1118); Klášterský, Antonín (998); Machar, Josef Svatopluk (968); Vinařický, Karel Alois (933); Rubeš, František Jaromír (862); Táborský, František (849); Puchmajer, Antonín Jaroslav (724); Jesenská, Růžena (672); Čech, Svatopluk (651); Lešehrad, Emanuel (639); Leubner, František (531); Havlíček Borovský, Karel (516); Langer, Josef Jaroslav (516); Pícek, Václav Jaromír (510); Dostál-Lutinov, Karel (475); Quis, Ladislav (445); Dörfel, Gustav (434); Nečas, Jan Evangelista (415); Krásnohorská, Eliška (412); Gellner, František (409); Dyk, Viktor (400); Dvořák, Xaver (399); Uhlíř, Josef (398); Neruda, Jan (397); Hajniš, František (391); Durych, Jaroslav (360); Cajthaml-Liberté, František (354); Kaminský, Bohdan (345); Kamarýt, Josef Vlastimil (339); Tomek, Ferdinand (324); Šmilovský, Alois Vojtěch (313); Čelakovský, František Ladislav (312); Rokyta, Jan (310); Neumann, Stanislav Kostka (297); Burgerstein, Josef (288); Růžičková, Anna Vlastimila (287); Zeyer, Julius (279); Bezruč, Petr (267); Mužík, Augustin Eugen (265); Šrámek, Jan (260); Ambrož, Vilém (256); Macháček, Simeon Karel (254); Kulda, Beneš Metod (253); Jahn, Jiljí Vratislav (240); Hněvkovský, Šebestian (230);

- Geisslová, Irma (227); Kvapil, Jaroslav (218); Tůma, Hanuš Věnceslav (213); Leger, Karel (212); Crha, Václav Antonín (210); Odvalil, František (206); Vacek, František Jaroslav (206)
- T4m Vrchlický, Jaroslav (7103); Procházka, František Serafinský (3785); Heyduk, Adolf (3724); Puchmajer, Antonín Jaroslav (2687); Vinařický, Karel Alois (2421); Kulda, Beneš Metod (2202); Rubeš, František Jaromír (1933); Klášterský, Antonín (1771); Züngel, Emanuel (1622); Wenzig, Josef (1542); Machar, Josef Svatopluk (1517); Kalus, Josef (1514); Čech, Svatopluk (1506); Pícek, Václav Jaromír (1443); Nejedlý, Vojtěch (1373); Villani, Karel Marie Drahotín (1306); Sládek, Josef Václav (1254); Sušil, František (1226); Furch, Vincenc (1107); Dostál-Lutinov, Karel (1095); Leger, Karel (996); Ryba, Jakub Jan (951); Čelakovský, František Ladislav (907); Crha, Václav Antonín (904); Havelka, Matěj (883); Tablic, Bohuslav (864); Neumann, Stanislav Kostka (854); Uhlíř, Josef (842); Dvořák, Xaver (840); Quis, Ladislav (829); Krásnohorská, Eliška (807); Pokorný, Rudolf (799); Bezruč, Petr (794); Mužík, Augustin Eugen (788); Hajniš, František (723); Karník, Jan (707); Tábořský, František (703); Kamarýt, Josef Vlastimil (696); Hněvkovský, Šebestián (685); Kvapil, Jaroslav (672); Stach, Václav (666); Odvalil, František (645); Macháček, Simeon Karel (642); Chrastecský, Jan Květoslav (617); Lukavský, Josef (614); Pohan, Václav Alexander (601); Vejskrab, Vojtěch Mikuláš (582); Gellner, František (576); Sova, Antonín (573); Kaminský, Bohdan (562); Lešehrad, Emanuel (550); Burgerstein, Josef (538); Chmelenský, Josef Krasoslav (536); Dörfel, Gustav (535); Kuchař, Josef (512); Dyk, Viktor (498); Šmilovský, Alois Vojtěch (482); Rokyta, Jan (456); Leubner, František (454); Šnajdr, Karel Sudimír (432); Mahen, Jiří (429); Zavřel, František (399); Jesenská, Růžena (389); Škampa, Alois (388); Nečas, Jan Evangelista (369); z Hvězdy, Jan (368); Jablonský, Boleslav (367); Ostravický, Čechoslav (347); Rokos, František Alexandr (333); Polák, Milota Zdirad (326); Šrámek, Jan (320); Grunert, Hynek (318); Ráb, Václav Věnceslav (303); Jungmann, Josef (294); Gallat, Alois (292); Fischer, Otakar (292); Holý, Josef (289); Hálek, Vítězslav (283); Durych, Jaroslav (279); Trnka, František Dobromysl (276); Miřiovský, Emanuel (265); Kyselý, František (259); Just, Eduard (254); Illový, Rudolf (251); Červinka, Karel (241); Brabec, Adolf (238); Nevšimal, Augustin Vojtěch (232); Sabina, Karel (232); Dubrovská, Tereza (226); Geisslová, Irma (223); Mokřý, Otakar (222); Neruda, Jan (217); Zeyer, Julius (212); Mašek, Karel (212); Langer, Josef Jaroslav (202)
- T4ž Vrchlický, Jaroslav (22816); Heyduk, Adolf (13194); Nejedlý, Vojtěch (8438); Wenzig, Josef (5819); Procházka, František Serafinský (5459); Puchmajer, Antonín Jaroslav (3965); Čech, Svatopluk (3882); Machar, Josef Svatopluk (3854); Paroubek, Otakar Georgius (3722); Kulda, Beneš Metod (3709); Rokyta, Jan (3658); Züngel, Emanuel (3552); Bezruč, Petr (3235); Kalus, Josef (3199); Klášterský, Antonín (3150); Rubeš, František Jaromír (3122); Sládek, Josef Václav (3118); Vinařický, Karel Alois (2711); Pokorný, Rudolf (2598); Tábořský, František (2533); Chalupa, František (2501); Furch, Vincenc (2398); Leger, Karel (2381); Červinka, Otakar (2334); Nečas, Jan Evangelista (2286); Pícek, Václav Jaromír (2272); Dostál-Lutinov, Karel (2112); Crha, Václav Antonín (2059); Uhlíř, Josef (2042); Zeyer, Julius (1981); Dvořák, Xaver (1761); Kaminský, Bohdan (1730); Neruda, Jan (1707); Hněvkovský, Šebestián (1653); Villani, Karel Marie Drahotín (1566); Pflieger Moravský, Gustav (1514); Lešehrad, Emanuel (1501); Mahen, Jiří (1446); Šmilovský, Alois Vojtěch (1442); Klácel, František Matouš (1426); Jesenská, Růžena (1407); Neumann, Stanislav Kostka (1403); Šolc, Václav (1395); Kvapil, Jaroslav (1353); Hajniš, František (1347); Jablonský, Boleslav (1331); Odvalil, František (1309); Mužík, Augustin Eugen (1303); Tablic, Bohuslav (1275); Sova, Antonín (1238); Krásnohorská, Eliška (1236); Kuchař, Josef (1235); Havelka, Matěj (1231); Dewetter, Karel (1177); Gellner, František (1105); Dörfel, Gustav (1098); Nebeský, Václav Bolemír (1063); Kamarýt, Josef Vlastimil (1054); Sabina, Karel (1049); Čelakovský, František Ladislav (1049); Holý, Josef (1036); Mokřý, Otakar (1032); Gallat, Alois (1031); Vejskrab, Vojtěch Mikuláš (1028); Stach, Václav (1025); Quis, Ladislav (1013); Pilbauerová, Herma (999); Leubner, František (996); Horký, Karel (948); Karafiát, Jan (918); Erben, Karel Jaromír (902); Karník, Jan (888); H. Uden (877); Macháček, Simeon Karel (860); Tomek, Ferdinand (857); Lukavský, Josef (845); Klácel, František Matouš (821); Fingal, Petr (816); Dyk, Viktor (795); Škampa, Alois (776); Chrastecský, Jan Květoslav (735); Jonáš, Karel (723); Krásnohorská, Eliška (716); Lošťák, Ludvík (711); Pohan, Václav Alexander (700); Polák, Milota Zdirad (695); Ryba, Jakub Jan (672); Frič, Josef Václav (667); Chmelenský, Josef Krasoslav (648); Burgerstein, Josef (641); Stašek, Antal (636); Dubrovská, Tereza (623); z Hvězdy, Jan (600); Durych, Jaroslav (591); Růžičková, Anna Vlastimila (587); Kyselý, František (586); Miřiovský, Emanuel (564); Šnajdr, Karel Sudimír (544); Grunert, Hynek (542); Sušil, František (532); Geisslová, Irma (517); Máchla, Karel Hynek (504); Šrámek, Jan (495); Nováková, Lila (491); Zavřel, František (488); Hálek, Vítězslav (466); Červenka, Jan (462); Nevšimal, Augustin Vojtěch (462); Ostravický, Čechoslav (451); Tůma, Hanuš Věnceslav (437); Martinec, Jaroslav (435); Havlíček Borovský, Karel (429); Karas, Josef František (426); Just, Eduard (404); Goll, Jaroslav (399); Klose, Antonín Jaroslav (389); Ráb, Václav Věnceslav (386); Rokos, František Alexandr (384); Illový, Rudolf (370); Drahoňovský, František Karel (370); z Wojkowicz, Jan (361); Kříčka, Petr (344); Ceyp z Peclince, Jan Bohumil (315); Bouška, Sigismund (313); Mašek, Karel (312); Fučík, Milan (310); Benešová, Božena (302); Sychra, Matěj Josef (289); Jungmann, Josef (289); Dvořáková-Mráčková, Albína (278); Červinka, Karel (276); Stašek, Antal (271); Fischer, Otakar (271); Langer, Josef Jaroslav (269); Menhard Litoměřický, František Ladislav (266); Adámek, Bohumil (265); Lešetický, Vojtěch (263); Bojko, R. (261); Maternová, Pavla (260); Brabec, Adolf (251); Polom, J. B. (250); Pok Poděbradský, Václav (243); Zelenka, František Emanuel (240); Korvín, Jan Daniel (240); Štulc, Václav Svatopluk (235); Kvapil, František (233); Calma, Marie (231); Ambrož, Vilém (222); Peška, Bedřich; Jahn, Jiljí Vratislav (217); Medek, Rudolf (212); Čermák, Bohuslav (208); Karmín, Leo (204)
- T5m Čech, Svatopluk (5443); Heyduk, Adolf (4874); Kollár, Jan (4380); Leger, Karel (3288); Kulda, Beneš Metod (2433); Hněvkovský, Šebestián (2415); Krásnohorská, Eliška (2175); Koubek, Jan Pravoslav (2169); Sušil, František (1766); Quis, Ladislav (1423); Vrchlický, Jaroslav (1320); Tomek, Ferdinand (1252); Züngel, Emanuel (1191); Vinařický, Karel Alois (1038); Furch, Vincenc (1013); Dyk, Viktor (1006); Tomíček, Jan Slavomír (977); Rokyta, Jan (875); Procházka, František Serafinský (875); Puchmajer, Antonín Jaroslav (851); Holý, Josef (797); Vacek, František Jaroslav (715); Rubeš, František Jaromír (680); Horký, Karel (673); Nejedlý, Vojtěch (575); Ráb, Václav Věnceslav (555); Wenzig, Josef (521); Tábořský, František (517); Dvořák, Xaver (482); Crha, Václav Antonín (476); Kvapil, Jaroslav (442); Rais, Karel Václav (428); Kyselý, František (416); Kaminský, Bohdan (414); Klášterský, Antonín (410); Tablic, Bohuslav (407); Miřiovský, Emanuel (404); Chrastecský, Jan Květoslav (404); Kučera, Karel (399); Neruda, Jan (394); Máchla, Karel Hynek (378); z Hvězdy, Jan (368); Machar, Josef Svatopluk (339); Neumann, Stanislav Kostka (336); Klácel, František Matouš (333); Uhlíř, Josef (317); Ceyp z Peclince, Jan Bohumil (311); Lukavský, Josef (274); Chmelenský, Josef Krasoslav (262); Ambrož, Vilém (252); Dörfel, Gustav (250); Bělohorský, Vejskrab, Vojtěch Mikuláš (247); Kamarýt, Josef Vlastimil (241); Mach, Josef (238); Kalus, Josef (232); Košín, Josef (225); Bojko, R. (219); Havelka, Matěj (213); Langer, Josef Jaroslav (209); Macháček, Simeon Karel (208); Kříčka, Petr (208)
- T5ž Heyduk, Adolf (18812); Čech, Svatopluk (14490); Nejedlý, Vojtěch (12053); Vrchlický, Jaroslav (9147); Hněvkovský, Šebestián (8826); Jakubec, Josef (6289); Kollár, Jan (5798); Koubek, Jan Pravoslav (4671); Sušil, František (4577); Krásnohorská, Eliška (4651); Tomek, Ferdinand (4446); Leger, Karel (3823); Kapper, Siegfried (3674); Kulda, Beneš Metod (3092); Rokyta, Jan (3077); Machar, Josef Svatopluk (2875); Zeyer, Julius (2152); Kříčka, Petr (2059); Quis, Ladislav (2058); Klácel, František Matouš (1983); Nečas, Jan Evangelista (1784); H. Uden (1748); Červinka, Otakar (1696); Procházka, František Serafinský (1667); Vacek, František Jaroslav

- (1639); Klášterský, Antonín (1616); Chalupa, František (1611); Kaminský, Bohdan (1427); Puchmajer, Antonín Jaroslav (1375); Tůma, Hanuš Věnceslav (1348); Neruda, Jan (1339); Dyk, Viktor (1334); Züngel, Emanuel (1330); Mácha, Karel Hynek (1307); Nebeský, Václav Bolemír (1280); Holý, Josef (1217); Táborský, František (1197); Stašek, Antal (1174); Tomíček, Jan Slavomír (1158); Lešetický, Vojtěch (1108); Pokorný, Rudolf (1041); Rubeš, František Jaromír (961); Tablic, Bohuslav (942); Klácel, František Matouš (939); Vinařický, Karel Alois (922); Miřiovský, Emanuel (918); Furch, Vincenc (893); Šolc, Václav (841); Dvořák, Xaver (835); Kučera, Karel (835); Uhlíř, Josef (826); Bezruč, Petr (820); Wenzig, Josef (759); Čermák, Bohuslav (702); Štulc, Václav Svatopluk (677); Kyselý, František (670); Kalus, Josef (650); Lukavský, Josef (634); Kvapil, Jaroslav (618); Frič, Josef Václav (592); Chrastecký, Jan Květoslav (591); Ráb, Václav Věnceslav (590); Crha, Václav Antonín (583); Neumann, Stanislav Kostka (547); Sova, Antonín (513); z Hvězdy, Jan (494); Rais, Karel Václav (471); Křikava, Louis (449); Peška, Bedřich; Jahn, Jiljí Vratislav (444); Ceyp z Peclínovce, Jan Bohumil (441); Macháček, Simeon Karel (434); Pflieger Moravský, Gustav (413); Škampa, Alois (412); Ambrož, Vilém (412); Drahoňovský, František Karel (398); Vinařický, Karel Alois (394); Sabina, Karel (357); Bojko, R. (347); Kvapil, František (343); Kamarýt, Josef Vlastimil (339); Jungmann, Josef (328); Korvín, Jan Daniel (321); Mach, Josef (309); Dewetter, Karel (307); Martinec, Jaroslav (302); Havelka, Matěj (292); Langer, Josef Jaroslav (289); Pok Poděbradský, Václav (288); Havlíček Borovský, Karel (287); Čelakovský, František Ladislav (285); Klácel, František Matouš (269); Košín, Josef (264); Rokos, František Alexandr (262); Jesenská, Růžena (258); Bělohrobský, Vejskrab, Vojtěch Mikuláš (256); Bouška, Sigismund (237); Polák, Milota Zdirad (228); Chmelenský, Josef Krasoslav (221); Odvalil, František (217); Fischer, Otakar (217); Adámek, Bohumil (211)
- T6m Stašek, Antal (3022); Rokyta, Jan (2848); Hněvkovský, Šebestián (1782); Leger, Karel (1266); Vrchlický, Jaroslav (573); Puchmajer, Antonín Jaroslav (496); Heyduk, Adolf (479); Tablic, Bohuslav (445); Nejedlý, Vojtěch (431); Machar, Josef Svatopluk (425); Dubrovská, Tereza (408); Táborský, František (338); Neumann, Stanislav Kostka (338); Vinařický, Karel Alois (332); Bojko, R. (303); Koubek, Jan Pravoslav (291); Medek, Rudolf (268); Kyselý, František (239); Klášterský, Antonín (228); Košín, Josef (217); Krásnohorská, Eliška (216)
- T6ž Čech, Svatopluk (6296); Hněvkovský, Šebestián (6001); Stašek, Antal (3955); Tomek, Ferdinand (3892); Rokyta, Jan (2977); Leger, Karel (2441); Heyduk, Adolf (1941); Vrchlický, Jaroslav (1939); Krásnohorská, Eliška (1769); Tablic, Bohuslav (1310); Frič, Josef Václav (959); Štulc, Václav Svatopluk (863); Pokorný, Rudolf (768); Kvapil, František (739); Dubrovská, Tereza (733); Puchmajer, Antonín Jaroslav (596); Odvalil, František (582); Kyselý, František (550); Machar, Josef Svatopluk (544); Kalus, Josef (516); Nečas, Jan Evangelista (402); Šimáček, Matěj Anastazia (396); Kvapil, Jaroslav (392); Klášterský, Antonín (370); Nejedlý, Vojtěch (327); Sušil, František (319); Jesenská, Růžena (319); Neruda, Jan (314); Jakubec, Josef (307); Neumann, Stanislav Kostka (305); Zeyer, Julius (304); Geisslová, Irma (294); Dörfel, Gustav (290); Dostal, Adolf Bohuslav (283); Koubek, Jan Pravoslav (282); Medek, Rudolf (257); Dewetter, Karel (253); Táborský, František (237); Vinařický, Karel Alois (235); Sychra, Matěj Josef (230); Košín, Josef (222); Zelenka, František Emanuel (215); Dostál-Lutinov, Karel (208); Bojko, R. (200)
- D2ž Lešehrad, Emanuel (806); Heyduk, Adolf (521); Čech, Svatopluk (278)
- D2a Lešehrad, Emanuel (413); Calma, Marie (346); Kalus, Josef (326); Heyduk, Adolf (315); Durych, Jaroslav (240); Sládek, Josef Václav (227); Jesenská, Růžena (226); Dostál-Lutinov, Karel (216)
- D3m Babánek, Karel (285)
- D3ž Lešehrad, Emanuel (1328); Bezruč, Petr (734); Heyduk, Adolf (662); Machar, Josef Svatopluk (542); Vrchlický, Jaroslav (509); Babánek, Karel (439); Cajthaml-Liberté, František (381); Sova, Antonín (330); Klášterský, Antonín (302); Dyk, Viktor (245); Kaminský, Bohdan (206); Quis, Ladislav (200)
- D3a Bezruč, Petr (386); Machar, Josef Svatopluk (318); Cajthaml-Liberté, František (291); Leger, Karel (245)
- D4m Bezruč, Petr (524); Leger, Karel (491); Kulda, Beneš Metod (420); Vrchlický, Jaroslav (319); Puchmajer, Antonín Jaroslav (312); Machar, Josef Svatopluk (295); Dyk, Viktor (289); Karník, Jan (284); Hněvkovský, Šebestián (252); Cajthaml-Liberté, František (203); Quis, Ladislav (200)
- D4ž Kulda, Beneš Metod (652); Leger, Karel (573); Bezruč, Petr (519); Rokyta, Jan (354); Puchmajer, Antonín Jaroslav (328); Dyk, Viktor (300); Babánek, Karel (255); Krásnohorská, Eliška (239); Mahen, Jiří (235); Holý, Josef (228); Lešehrad, Emanuel (219); Medek, Rudolf (210); Karník, Jan (208)
- D4a Lešehrad, Emanuel (477)
- Dp3ž Pelíšek, Jan (254)
- Dp4m Pelíšek, Jan (309)
- Dp4ž Zeyer, Julius (463)

JMENNÝ REJSTŘÍK

ALBERT, Eduard.....	33, 34, 57	HRABÁK, Josef.....	43
ATTRIDGE, Derek.....	43	HÜNDLOVÁ, Johana.....	7
AUŘEDNÍČEK, Otakar.....	18	CHALUPA, František.....	35
BABÁNEK, Karel.....	64	CHISHOLM, David.....	7
BEAUDOUIN, Valérie.....	6	IBRAHIM, Robert.....	6, 7, 43
BEDNAŘÍKOVÁ, Hana.....	7	JAKOBSON, Roman.....	43, 53
BĚLOHROBSKÝ, Vojtěch.....	33, 34	JELÍNEK, Bohdan.....	10
BENEŠOVÁ, Božena.....	46	JESPERSEN, Otto.....	52, 53
BEZRUČ, Petr.....	10, 40, 45, 61, 63, 64	JUNGMANN, Josef.....	24, 25, 27, 32
BOBENHAUSEN, Klemens.....	6	KAMARÝT, Josef Vlastimil.....	27
BORECKÝ, Jaromír.....	18, 19, 34, 42	KAMINSKÝ, Bohdan.....	8, 26, 34, 47
BOUŠKA, Sigismund.....	28	KARÁSEK ze Lvovic, Jiří.....	31, 32, 36
BRABEC, Adolf.....	31	KAZARCEV, Evgenij.....	22
CAJTHAML-LIBERTÉ, František.....	64	KEYSER, Samuel Jay.....	7, 16
CALMA, Marie.....	63	KLÁCEL, František Matouš.....	25, 26
CRHA, Václav Antonín.....	26, 33, 45	KLÁŠTERSKÝ, Antonín.....	23, 24, 26, 27, 34, 44, 47, 49
ČECH, Svatopluk.....	10, 18, 21, 33, 34, 36, 39, 44, 47, 56	KOLÁŘ, Jiří.....	15, 16
ČELAKOVSKÝ, František Ladislav. 26, 39, 46, 48, 55, 69, 70		KOLLÁR, Jan.....	26, 27, 53, 69
ČERVENKA, Miroslav. . 6, 7, 8, 11, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 27, 29, 33, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 46, 52, 53, 54, 56, 57, 60, 61, 62, 63, 66, 69, 73		KOLMAN CASSIUS, Jaroslav.....	57, 69
ČERVINKA, Karel.....	36	KOŠÍN, Josef.....	26
DEWETTER, Karel.....	31	KOUBEK, Jan Pravoslav.....	26, 28
DIMPEL, Friedrich Michael.....	6	KRÁL, Josef.....	43
DOBROVSKÝ, Josef.....	42, 49	KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. .18, 40, 42, 45, 49, 59, 63, 65, 73	
DOHNAL, František.....	45	KRASNOPEROVA, Marina.....	22
DOSTÁL-LUTINOV, Karel.....	28, 61	KRCHOVSKÝ, J. H.....	40
DURDÍK, Josef.....	43	KŘÍČKA, Petr.....	26
DURYCH, Jaroslav.....	18	KŘÍKAVA, Louis.....	32
DVOŘÁK, Xaver.....	24	KUBÍČEK, Tomáš.....	7
DYK, Viktor. .18, 26, 31, 32, 34, 39, 42, 47, 52, 58, 64, 65, 68		KUCHAŘ, Josef.....	36
ERBEN, Karel Jaromír.....	25, 32, 43, 45, 49, 51, 55, 68	KULAWIK, Adam.....	8
FISCHER, Otokar.....	33, 46, 52	KVAPIL, František.....	33, 34, 39
FRÍČ, Josef Václav.....	28, 48, 49, 51, 55, 59	KVAPIL, Jaroslav.....	18, 24, 26, 27, 49
FRÍDA, Vladimír.....	34	LEGER, Karel.....	37, 47, 65
FURCH, Vincenc.....	24, 44	LEŠEHRAD, Emanuel.....	39, 40, 61, 72
FUSI, Daniele.....	6	LEUBNER, František.....	24, 36
GASPAROV, Michail.....	16, 22, 54	LEVÝ, Jiří.....	6, 22
GEHL, Günter.....	6	MAGNUSON, Karl.....	7
GELLNER, František.....	24, 32, 33, 34, 58, 59	MAHEN, Jiří.....	31
GERVÁS, Pablo.....	6	MACH, Josef.....	26, 58
GOLL, Jaroslav.....	35	MÁCHA, Karel Hynek. .10, 18, 19, 24, 25, 26, 32, 44, 45, 48, 49, 51, 55, 59, 69	
GRÜNWARD, Beneš.....	35	MACHÁČEK, Simeon Karel.....	26
HÁLEK, Vítězslav.....	18, 49, 57	MACHAR, Josef Svatopluk....18, 25, 39, 47, 48, 51, 61, 63	
HALLE, Morris.....	7, 16	MARÍK, Ruda.....	35
HANKA, Václav.....	73	MATHESIUS, Vilém.....	38, 58
HAVLÍČEK Borovský, Karel.....	24, 44, 72	MAYER, Rudolf.....	18, 52
HAYES, Bruce.....	7	MILTON, John.....	52
HEYDUK, Adolf. 18, 19, 23, 24, 26, 28, 31, 32, 34, 35, 38, 39, 47, 48, 49, 51, 55, 63, 69		MUKAŘOVSKÝ, Jan.....	6, 32, 43
HNĚVKOVSKÝ, Šebestián.....	31, 32, 64	MUŽÍK, Augustin Eugen.....	24, 34
HOUDEK, Vladimír.....	45	NEJEDLÝ, Vojtěch.....	24, 26, 28, 49, 55, 56, 61
		NERUDA, Jan.....	18, 24, 26, 27, 28, 34, 42, 46, 53, 57, 73
		NEUMANN, Stanislav Kostka.....	24, 36
		NOVÁK, Pavel.....	22

NOVÁKOVÁ, Julie.....	6	SOVA, Antonín.....	24, 32, 37, 57
ONDRÁČKOVÁ, Jana.....	8	STAROSTIN, Anatolij.....	6, 71
ORTEN, Jiří.....	74	STAŠEK, Antal.....	20, 28, 34
OUSAKA, Yumi.....	6	ŠAFAŘÍK, Pavel Josef.....	18
PALKOVÁ, Zdena.....	8, 50, 57	ŠKAMPA, Alois.....	18, 24
PELÍŠEK, Jan.....	59, 60	ŠMILOVSKÝ, Alois Vojtěch.....	24
PICEK, Václav Jaromír.....	48, 55	ŠNAJDR, Karel Sudimír.....	24, 45
PILBAUEROVÁ, Herma.....	35	ŠTOCHL, Josef.....	29, 74
PILŠČIKOV, Igor.....	6, 71	TABLIC, Bohuslav.....	25, 26, 27, 28, 39, 72
PLAMONDON, Marc.....	6	THEER, Otakar.....	57
PLECHÁČ, Petr.....	6	TOMAN, Karel.....	18, 32, 33, 34, 43, 56, 58, 59
POLÁK, Milota Zdirad.....	25, 73	TSUR, Reuven.....	7
PUCHMAJER, Antonín Jaroslav 23, 28, 31, 32, 39, 40, 49, 63, 64, 73		UDEN, H.....	37
QUIS, Ladislav.....	18, 24, 26, 27, 39, 64, 65	VILLANI, Karel Marie Drahotín.....	24
RAUTENKRANC, Josef.....	73	VINAŘICKÝ, Karel Alois.....	24, 26, 48
ROKYTA, Jan.....	31, 47	VRCHLICKÝ, Jaroslav... 16, 18, 24, 26, 35, 36, 42, 44, 48, 51, 52, 59, 63, 65, 69, 70, 72	
RUBEŠ, František Jaromír.....	25	WATKINS, Calvert.....	16
RYDER, Frank.....	7	WENZIG, Josef.....	26
ŘEZÁČ, Václav.....	46	YAMAZAKI, Moriichi.....	6
ŘÍHA, Jakub.....	7, 23	YOUMANS, Gilbert.....	7
SABINA, Karel.....	27, 33, 48, 49, 51, 55	YVON, François.....	6
SGALLOVÁ, Květa... 6, 7, 8, 15, 16, 17, 18, 22, 23, 24, 25, 43, 49		z HVĚZDY, Jan.....	32, 48, 59
SHAKESPEARE, William.....	52	ZEYER, Julius.....	34, 35, 40, 43, 47, 49, 59, 60, 63, 68
SLÁDEK, Josef Václav.....	10, 18, 61, 65	ZICH, Otakar.....	11, 53
		ŽIRMUNSKIJ, Viktor.....	8

RESUMÉ/SUMMARY

Principy výstavby českého verše

Práce se snaží popsat obecné zákonitosti výstavby českého sylabotónického verše. Materiálovou základnu popisu tvoří více než jeden a půl milionu veršových jednotek převážně z devatenáctého a první poloviny dvacátého století, které byly metricky a rytmicky anotovány pomocí počítačového programu. Složení tohoto korpusu je popsáno v první kapitole. Druhá kapitola se zabývá úlohou syntaktického členění při konstituci veršového rytmu a distribucí syntaktických předělů v jednotlivých veršových rozměrech doložených v korpusu. Třetí kapitola je věnována S-pozicím (iktům) a distribuci/četnosti jejich nepřízvučných realizací. Východiskem je zde pravděpodobnostní model vycházející z předpokladu tzv. progresivní a regresivní přízvukové disimilace, s nímž jsou srovnávány četnosti rytmických typů v dvoudobých verších jednotlivých autorů. Tímto způsobem jsou odlišena rytmická specifika vyplývající z jazykového systému češtiny, resp. z dobových rytmických konvencí od jevů příznačných pro individuální rytmický styl autora. Z dobových rytmických konvencí se přitom jako nejsilnější ukazuje preference rýmových slov určité délky (zejm. preference čtyřslabičných klauzulí v obrození a preference dvouslabičných klauzulí u lumírovců), tendence cézurovat veršovou řádku (zejm. lumírovská poezie) a do značné míry dobově podmíněná preference přízvučných/nepřízvučných realizací incipitu jambických veršů. V závěru kapitoly je pak diskutována otázka, zda je téměř konstantní přízvučnost iniciální S-pozice trocheje a S-pozicí třídobých rozměrů zapříčiněna tlakem metra nebo tlakem jazyka. Čtvrtá kapitola je věnována W-pozicím, tj. slabým dobám dvoudobých rozměrů a slabým přediktovým dobám rozměrů třídobých. Ve středu zájmu zde stojí přízvučně realizované pozice vnitroveršové a prozodické kontexty, v nichž se ocitají. V souladu s dřívějšími předpoklady je zde konstatováno, že dojde-li k přízvučné realizaci W-pozice, je oproti jazykovým předpokladům zdaleka nejpreferovanějším kontextem vpravo přízvučná slabika. V případě realizace W-pozice přízvukem víceslabičného taktu je pak konstatována preference přízvuků jednoslabičných slov a předložek, případně (vůči této tendenci komplementární) preference dlouhých slabik na následující S-pozici (omezuje se na tzv. „sylibizující“ verš). V levém kontextu je u dvoudobých rozměrů konstatována preference jednoslabičných slov (především přízvučných) a preference výskytu syntaktického předělu. U první W-pozice jambu je sice oproti W-pozicím vnitroveršovým u mnoha autorů pozorována výrazně zvýšená četnost přízvučných realizací (tzv. „daktylské incipity“), ani tak ovšem u žádného z nich nepřekračuje hranici jazykové pravděpodobnosti. U přízvučných realizací první W-pozice jambu je pak v pravém kontextu konstatována preference týchž jazykových jevů jako u W-pozic vnitroveršových, tj. v první řadě přízvuk, dále vokalická kvantita (sylibizující verš), mezislovní předěl a prepoziční šev. U koncových W-pozic dvoudobých rozměrů je konstatována téměř bezvýjimečná nepřízvučnost. Analýza kontextu přízvuku se proto omezuje jen na jediné dílo, v němž byl nalezen dostatek dokladů, při čemž i v tomto případě se v levém kontextu potvrzuje preference stejných jazykových jevů jako u W-pozic vnitroveršových, tj. výskyt monosylaba (především přízvučného) a výskyt syntaktického předělu. Poslední, pátá kapitola je věnována V-pozicím, tj. poiktovým lehkým dobám třídobých rozměrů. Stejně jako u W-pozic, stojí i zde ve středu zájmu přízvučné realizace a jejich prozodické kontexty. V případě přízvučné realizace se zde konstatuje téměř bezvýjimečná přízvučnost následující S-pozice a téměř konstantní výskyt monosylaba na S-pozici předcházející. Analogicky k W-pozicím je zkoumáno, zda je v pravém kontextu přízvuku stojícího na V-pozici preferován výskyt vokalické kvantity (nepotvrzuje se – v korpusu ovšem nejsou zastoupeny třídobé rozměry z období tzv. „sylibizujícího“ verše), mezislovního předělu či prepozičního švu (potvrzuje se pouze u některých autorů) a zda je v levém kontextu preferován přízvuk či výskyt syntaktického předělu (potvrzuje se). V samotném závěru práce jsou pak výsledky dosavadních analýz využity ke srovnání odlišných rytmických stylů dvou autorů (František Ladislav Čelakovský, Jaroslav Vrchlický).

The Principles of Czech Verse Construction

The thesis tries to describe the general principles of Czech syllabotonic versification. Material base of the description is formed by more than one and a half million verse lines mainly from the 19th and the first half of the 20th century, which have been rhythmically and metrically annotated by means of a computer program. The corpus is described in the first chapter. The second chapter deals with the role of syntactic structure in the constitution of verse rhythm and the distribution of syntactic boundaries in different meters. The third chapter is devoted to S-positions (ictuses) and distribution/frequency of their unstressed realizations. The starting point is a probabilistic model based on the assumption of the so-called progressive and regressive accentual dissimilation, which is compared with the frequency of binary meters rhythmic types in the works of individual authors. In this way, rhythmic specifics arising from the Czech language system, or from rhythmic conventions of a given period, are differentiated from phenomena peculiar to individual rhythmic style of an author. From the rhythmic conventions the following ones show themselves as the most influential: preference of rhyme words of a certain length (particularly preference of four-syllable line endings in the period of National Revival and preference of two-syllable line endings among the so called Lumír group), tendency to accumulate the word boundaries (caesuras) in certain positions of a line (particularly in Lumír poetry) and to a large extent historically determined preference of stressed/unstressed realizations of the first position in iamb. At the end of the chapter an issue of whether almost constant stressing of initial S-position in trochee and almost constant stressing of all S-positions in ternary meters is caused due to pressure of meter or pressure of language is then discussed. The fourth chapter is devoted to the W-positions, i.e. all weak positions of binary meters and weak positions preceding S-position in ternary meters. The focus here is on stressed realizations of innerverse positions and prosodic contexts in which they can be found. In accordance with previous assumptions it is stated here that if there is a stressed realization of W-position, compared to language assumptions a stressed syllable is by far the most preferred context on the right. In case of realization of the W-position by stress of polysyllabic unit, the preference of stress of monosyllabic words and prepositions or, possibly (complementary in relation to this tendency and limited to the verse of 19th century second quarter), preference of syllables containing long vowel on the following S-position is then stated. In the left context of stressed W-position in binary meters the preference of monosyllabic words (particularly the stressed ones) and the preference of occurrence of syntactic boundary is observed. On the first W-position of iamb a significantly higher frequency of stressed realizations (the so-called "dactylic incipits") compared to innerverse W-positions is observed at many authors, even so, at none of them, it does not exceed the limit of language probability though. Within the stressed realizations of the first W-position of iamb the preference of the same linguistic phenomena as in the innerverse W-positions is then found for the right context, i.e. primarily stress, also vowel quantity (second quarter of 19th century), word boundary and prepositional boundary. Verse-terminal W-positions of binary meters are almost unexceptionally found unstressed. Analysis of the stress context is therefore limited to a single work, where enough evidence was found and at the same time, even in this case, the preference of the same linguistic phenomena is affirmed for the left context as well as for the innerverse W-positions, i.e. monosyllable occurrence (particularly a stressed one) and syntactic boundary occurrence. Last one, the fifth chapter deals with V-positions, i.e. weak positions preceded by S-positions in ternary meters. As with W-positions, stressed realizations and their prosodic contexts stand in the center of interest here as well. In the case of stressed realization the following S-position is almost unexceptionally stressed and almost constant occurrence of monosyllable at preceding S-position is stated here. Analogous to W-positions it is examined whether the occurrence of vowel quantity (no affirmation - in the corpus, however, ternary meters from the second quarter of the 19th century, are not represented), word boundary or prepositional boundary (hereby affirmed only for some authors) is preferred in the right context of stressed V-position. It is also examined whether stress or syntactic boundary occurrence is preferred (the second one is affirmed) in the left context. At the very end of the thesis the results of the previous analyses are used to compare different rhythmic styles of two authors (František Ladislav Čelakovský, Jaroslav Vrchlický).

Les principes de la construction du vers tchèque

La thèse décrit les règles générales de la construction du vers syllabo-tonique tchèque. La base matérielle permettant la description est constituée de plus de 1,5 million de vers provenant essentiellement du 19e et de la première moitié du 20e siècle qui furent analysés par ordinateur sur le plan métrique et rythmique. La première partie de la thèse est consacrée à la description du corpus analysé. La deuxième partie étudie l'influence syntaxique sur la constitution du rythme et la distribution des frontières syntaxiques dans les différents mètres. La troisième partie de la thèse est consacrée aux positions syllabiques fortes (S) et à la distribution/fréquence de leurs réalisations non accentuées. La comparaison de la fréquence des types rythmiques dans le mètre binaire, utilisé par les auteurs du corpus, avec le modèle probabiliste basé sur l'hypothèse de la dissimilation accentuelle progressive ou régressive, rend ainsi possible de distinguer les particularités rythmiques dues au système de la langue tchèque (ou plutôt aux conventions rythmiques contemporaines), des particularités caractéristiques du style rythmique individuel de l'auteur. Parmi les conventions rythmiques contemporaines nous signalons essentiellement l'emploi de mots d'une longueur déterminée à la fin du vers (surtout de mots quadrisyllabiques dans la période de la Renaissance nationale tchèque et de mots dissyllabiques chez les auteurs de la génération de Lumír), la tendance à introduire la césure à l'intérieur du vers (surtout la poésie de la génération de Lumír) et la préférence des réalisations accentuées/non accentuées au début des vers iambiques. La troisième partie étudie finalement le rapport entre l'accentuation quasiment constante des positions syllabiques fortes du mètre ternaire et les règles métriques et langagières. Les positions syllabiques faibles (W) du mètre binaire et les positions syllabiques faibles précédant la position syllabique forte du mètre ternaire sont analysées dans la quatrième partie de la thèse. Dans le centre d'intérêt apparaissent les positions accentuées à l'intérieur du vers et leur contexte prosodique. En nous appuyant sur l'hypothèse précédente nous constatons que malgré les présuppositions langagières le contexte droit de la position syllabique faible accentuée le plus préféré est celui de la syllabe accentuée. Dans le cas de l'unité accentuelle polysyllabique, nous constatons la préférence des monosyllabes ou des prépositions occupant la position syllabique faible accentuée. Dans le vers du deuxième quart du 19e siècle la position faible portant l'accent dans l'unité accentuelle polysyllabique enchaîne de préférence des syllabes longues sur la position forte (S) suivante. Concernant le contexte gauche nous constatons, dans le mètre binaire, la préférence du monosyllabe (surtout accentué) et de la frontière syntaxique. Nous observons que la position syllabique faible initiale du vers iambique est par de nombreux auteurs accentuée plus fréquemment que les autres positions faibles à l'intérieur du vers, or cette fréquence ne dépasse pas la frontière de la probabilité langagière. Le contexte droit de cette première position syllabique faible accentuée embrase les mêmes phénomènes langagiers qui accompagnent les réalisations accentuées des positions faibles à l'intérieur du vers : l'accent, la quantité vocalique (dans le vers du deuxième quart du 19e siècle), la frontière entre les mots ou après la préposition. La position faible finale du mètre binaire reste quasiment sans exception non accentuée. Au cas où cette dernière W-position est accentuée, les mêmes phénomènes langagiers accompagnant les réalisations accentuées des positions faibles à l'intérieur du vers, c'est-à-dire la présence du monosyllabe (surtout accentué) et de la frontière syntaxique, sont à trouver dans son contexte gauche. La dernière partie est consacrée aux V-positions, c'est-à-dire aux positions syllabiques faibles suivant les positions fortes dans le mètre ternaire. Nous nous orientons, comme dans la partie précédente, vers leurs réalisations accentuées et le contexte prosodique. Nous constatons que la S-position suivante est quasiment sans exception accentuée et que la S-position précédente est généralement occupée par un monosyllabe. Analogiquement, nous étudions le contexte droit (1) et le contexte gauche (2) des V-positions accentuées et nous constatons que (1) la présence de la quantité vocalique n'est pas préférée (cependant le corpus ne contient pas les mètres ternaires du deuxième quart du 19e siècle), la frontière entre les mots ou après la préposition n'est préférée que dans l'œuvre de certains auteurs, et que (2) l'accent ou la frontière syntaxique sont préférés. Les résultats obtenus des analyses effectuées nous permettent de comparer les styles rythmiques de deux auteurs (František Ladislav Čelakovský et Jaroslav Vrchlický) dans la conclusion de la thèse.